

ΟΣΚΑΡ ΝΤΑΒΙΤΣΟ

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΠΑΡΤΙΖΑΝΟΥΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

- Συντετμημένη έκδοση -

Η παρούσα συντετμημένη ψηφιακή έκδοση του βιβλίου του Όσκαρ Νταβίτσο επιμελήθηκε από τον Αλεξάνταρ Ντόνσκι και προορίζεται προς δωρεάν αναπαραγωγή και ανάγνωση.

Το βιβλίο θα μεταφραστεί στα αγγλικά και στα ελληνικά ώστε να μπορέσει να διαμοιραστεί σε ψηφιακή μορφή τόσο στη διεθνή κοινότητα όσο και μεταξύ των Μακεδόνων και των Ελλήνων της Μακεδονίας του Αιγαίου αλλά και της υπόλοιπης Ελλάδας οι οποίοι γνωρίζουν μόνο ελληνικά.

ΟΣΚΑΡ ΝΤΑΒΙΤΣΟ

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΠΑΡΤΙΖΑΝΟΥΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

- Συντετμημένη έκδοση -

Επιλογή των αποσπασμάτων, μετάφραση στα
μακεδονικά και σχολιασμός:

Αλεξάνταρ Ντόνσκι

Μια έκδοση της:

Μακεδονικής Λογοτεχνικής Εταιρείας

«Γκρίγκορ Π'ρλίτσεβ » από το Σύδνεϋ, Αυστραλία

Εκδότης: Ντούσαν Ρίστεβσκι

σε συνεργασία με:

τον Σύνδεσμο Μακεδόνων από τη Μακεδονία του
Αιγαίου «Μίρκα Γκίνοβα» από το Στίπ

Πρόεδρος: Στόγιαν Ντίμκοβ

Η κυκλοφορία του παρόντος βιβλίου σε ψηφιακή μορφή έγινε με τη βοήθεια των:

Τράιτσε Τ. Τράικοσκι από το Περθ (Αυστραλία)

Αλεξάντρα και Γκόραν Σεραφίμοβσκι (Αυστραλία)

«Macedon Translators and Publishers» από το Σύδνεϋ

Ένας Μακεδόνας που βγήκε από τη Μακεδονία χωρίς η Μακεδονία να βγει από μέσα του

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Το βιβλίο «Ανάμεσα στους Παρτιζάνους του Μάρκου» του διάσημου, εβραϊκής καταγωγής, Σέρβου συγγραφέα και δημοσιογράφου Όσκαρ Νταβίτσο κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στη σερβο-κροατική γλώσσα στο έντυπο «Kultura» του Βελιγραδίου το 1947. Το βιβλίο βραβεύτηκε από την Επιτροπή Πολιτισμού της τότε Ομοσπονδιακής Λαϊκής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και την ίδια χρονιά εκδόθηκε στο Ζάγκρεμπ. Το 1948 μεταφράστηκε και εκδόθηκε σε: Ουγγαρία, Νορβηγία, Σλοβενία, Βουλγαρία και Λίβανο, αλλά την ίδια χρονιά, το βιβλίο απαγορεύτηκε στην τότε Γιουγκοσλαβία, λόγω της ρήξης Τίτο - Στάλιν και της θέσης υπέρ του Στάλιν που έλαβε ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδος και το ΚΚΕ. Το 1969 το βιβλίο επανεκδίδεται στο Βελιγράδι. Το πρωτότυπο έχει 380 σελίδες, ενώ εδώ παρουσιάζεται μια επιλογή των πιο ενδιαφερόντων αποσπασμάτων.

Ο Όσκαρ Νταβίτσο έγινε μάρτυρας ως δημοσιογράφος των όσων συνέβησαν στη Μακεδονία του Αιγαίου κατά τη διάρκεια του Ελληνοκρού Εμφυλίου. Συγκεκριμένα, το 1947 το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών στέλνει Εξεταστική Επιτροπή με επικεφαλής τον Γάλλο στρατηγό Ντελβουά στη Μακεδονία του Αιγαίου. Στην επιτροπή συμμετέχουν δημοσιογράφοι και εκπρόσωποι διαφόρων χωρών. Στόχος της επίσκεψης στη Μακεδονία του Αιγαίου ήταν, μέσα από συνομιλίες με μέλη των δύο αντιμαχόμενων πλευρών (ΔΣΕ και μοναρχοφασίστες) να διερευνηθεί τι πραγματικά συμβαίνει στην περιοχή.

Ανάμεσά τους, ως εκπρόσωπος της Γιουγκοσλαβίας, βρέθηκε ο συγγραφέας και δημοσιογράφος Όσκαρ Νταβίτσο, ο οποίος την ίδια χρονιά εξέδωσε το παρόν βιβλίο βασισμένος στα όσα ο ίδιος έγινε μάρτυρας.

Ας θυμηθούμε όμως τα γεγονότα που προηγήθηκαν του Εμφυλίου στην Ελλάδα.

Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το 1940 η φασιστική Ιταλία με επικεφαλής τον Μουσολίνι εισβάλλει στην Ελλάδα. Το ελληνικό καθεστώς κινητοποιεί μαζικά τους Μακεδόνες να πολεμήσουν στο πλευρό της Ελλάδας. Από τους 300.000 Έλληνες στρατιώτες που πολέμησαν εναντίον των Ιταλών, οι 80.000 ήταν Μακεδόνες, με 12.000 εξ αυτών να πεθαίνουν στη μάχη. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Μακεδονία του Αιγαίου βρέθηκε υπο τετραπλή κατοχή. Τμήματά της κατελήφθησαν από τη Βουλγαρία, τη Γερμανία και την Ιταλία με ένα μέρος της να παραμένει υπό την ελληνική κατοχική κυβέρνηση. Ο ελληνικός λαός οργανώθηκε μαζικά, συγκροτώντας ένα ευρύ δημοκρατικό απελευθερωτικό μέτωπο (ΕΑΜ), ενώ δημιουργείται επίσης ο ΕΛΑΣ, μια ένοπλη αντιφασιστική δύναμη, στις τάξεις του οποίου προσχωρούν αυτοβούλως πάνω από 20.000 Μακεδόνες, λόγω της υπόσχεσης που τους δόθηκε, πως αφού ο φασισμός ηττηθεί, στην Ελλάδα θα εγκατασταθεί μια δημοκρατική κυβέρνηση η οποία θα αναγνωρίσει τα εθνικά τους δικαιώματα. Το 1942-1943 σχηματίστηκαν ένοπλες εθνικά μακεδονικές οργανώσεις (ΜΑΟ και ΣΝΟΦ), οι οποίες αργότερα συγχωνεύτηκαν στο ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ. Οι Μακεδόνες έδειξαν εμπιστοσύνη στις δημοκρατικές δυνάμεις της Ελλάδας, και πράγματι, από τον Σεπτέμβριο έως τον Δεκέμβριο του 1944, στα απελευθερωμένα εδάφη

που βρίσκονταν υπό τον έλεγχο του ΕΑΜ, , οι Μακεδόνες έλαβαν ορισμένα εθνικά δικαιώματα και αναγνωρίστηκαν ως εθνική μειονότητα. Εκδόθηκαν εφημερίδες στη μακεδονική γλώσσα και άνοιξαν μακεδονικά σχολεία.

Το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου βρίσκει την Ελλάδα εξαιρετικά πολωμένη πολιτικά. Από τη μια πλευρά βρίσκονται οι δυνάμεις περί του ΕΑΜ, οι οποίες δεν κατάφεραν να συμμετάσχουν στη μεταπολεμική κυβέρνηση, και από την άλλη, οι μεγαλοϊδεατικές σωβινιστικές δυνάμεις, οι οποίες έχοντας παραμείνει στην εξουσία, απαιτούσαν από τον ΕΛΑΣ να παραδώσει τα όπλα. Εν τέλει, με τη συμφωνία της Βάρκιζας ο ΕΛΑΣ αποπλίζεται, με την υπόσχεση όμως από την πλευρά της κυβέρνησης πως όλοι θα ζήσουν ελεύθεροι στη νέα Ελλάδα. Σε αντίθεση όμως με τις υποσχέσεις, η ελληνική σωβινιστική κυβέρνηση εξαπολύει ένα νέο κύμα τρομοκρατίας εναντίον των Μακεδόνων και των ΕΑΜιτών. Εφημερίδες ζητούν την απέλαση των Μακεδόνων από την Ελλάδα. Για παράδειγμα, η ρεπουμπλικανική εφημερίδα « *Ελεύθερος* » , στο τεύχος της 28ης Ιανουαρίου 1946 γράφει: « *Οι Σλαβομακεδόνες να εξαφανιστούν από εδώ. Να απελαθούν άμεσα και οριστικά σε όποια γειτονική χώρα θέλουν. Η ελληνική γη δεν τους χωρούσε και δεν τους χωράει...* »

Άλλες εφημερίδες γράφουν παρόμοια πράγματα, σκορπώντας ανοιχτά μίσος εναντίων των Μακεδόνων. Ακόμη και ο Στυλιόπουλος, αρχηγός του ΓΕΣ, δήλωσε ανοιχτά: « *Όποιος δεν θέλει να πολεμήσει εναντίον των Σλάβων, που απειλούν την ύπαρξη της ελληνικής φυλής, δεν είναι Έλληνας και θα αντιμετωπίζεται ως εχθρός !...* » (Τοшо Ποповски: " *Μακεδονското национално малцинство во Бугарија, Грција и Албанија* ", εκδόσεις

«Μακεδονска книга», Σκόπια, 1981, παρατίθεται από αυθεντικές πηγές)

Το 1946 ο νόμος που απαγόρευε την ομιλία της μακεδονικής γλώσσας ανανεώνεται. Σε έκθεση του, το ΝΟΦ, το οποίο ιδρύθηκε το 1945 για την προστασία των Μακεδόνων της Μακεδονίας του Αιγαίου, περιγράφει της κατάσταση ως εξής:

« Η τρομοκρατία που ξεκίνησε εναντίον του μακεδονικού λαού στη Μακεδονία του Αιγαίου γίνεται όλο και πιο φοβερή. Ένοπλες συμμορίες συνεπικουρούμενες από τον ελληνικό τακτικό στρατό και την εθνοφρουρά δημιουργούν μια κατάσταση ανήκουστου τρόμου στη Μακεδονία του Αιγαίου... Δεν γλιτώνουν ούτε οι ηλικιωμένοι, ούτε τα παιδιά, ούτε οι γυναίκες. Η περιουσία τους λεηλατείται, από τα ζώα μέχρι τα οικιακά είδη και την προίκα των κοριτσιών. Γυναίκες και κορίτσια βιάζονται, και στη συνέχεια δολοφονούνται ...».

Σύμφωνα με τα στοιχεία που συλλέχθηκαν για αυτό το κύμα τρομοκρατίας με θύμα τους Μακεδόνες, μόνο την περίοδο 1945-1947, σκοτώθηκαν πάνω από 300 Μακεδόνες και Μακεδόνισσες, σχεδόν 300 Μακεδόνισσες και μακεδονοπούλες βιάστηκαν, περίπου 6.500 Μακεδόνες, άνδρες και γυναίκες, φυλακίστηκαν, ενώ 13.500 ξυλοκοπήθηκαν και σχεδόν 14.000 εκδιώχθηκαν. Ενδιαφέρον για αυτά τα γεγονότα έδειξε και η Εξεταστική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών, που επισκέφτηκε τη Μακεδονία του Αιγαίου το 1947 (αυτά περιγράφονται αναλυτικότερα σε αυτό εδώ το βιβλίο).

Ως αποτέλεσμα της αφόρητης αυτής κατάστασης, οι Μακεδόνες αναγκάστηκαν να πολεμήσουν κυριολεκτικά για την επιβίωση τους, και γι' αυτό, με τα όπλα στα χέρια,

εντάχθηκαν μαζικά στο πλευρό των ΕΑΜικών δυνάμεων (τότε που και οι ίδιες ξεσηκώθηκαν ενάντια στην τρομοκρατία του μεταπολεμικού ελληνικού καθεστώτος). Οι Μακεδόνες αγωνίζονται τώρα για την ίδια τους τη ζωή, αλλά και για την υπεράσπιση των ήδη κερτημένων εθνικών τους δικαιωμάτων, τα οποία κέρδισαν κατά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στα εδάφη που τότε βρίσκονταν υπό τον έλεγχο του ΕΑΜ. Η κύρια ένοπλη οργάνωση των Μακεδόνων ήταν πλέον ο ΝΟΦ, που αριθμούσε γύρω στους 11.000 μαχητές. Στο μεταξύ, οι δυτικές δυνάμεις, και κυρίως η Μεγάλη Βρετανία, υποστηρίζουν στρατιωτικά και πολιτικά τη μοναρχο-σωβινιστική πλευρά. Ωστόσο, ακόμα και η Μεγάλη Βρετανία κάποια στιγμή αναλογίστηκε την πιθανότητα μιας ενωμένης Μακεδονίας, με την προϋπόθεση βέβαια ότι τα μακεδονικά τμήματα της Γιουγκοσλαβίας και της Βουλγαρίας θα ενώνονταν με τη Μακεδονία του Αιγαίου, κάτι που ήταν απολύτως αδύνατο, κυρίως λόγω της συμφωνίας της Γιάλτας, αλλά και λόγω της άρνησης της Γιουγκοσλαβίας και της Βουλγαρίας να παραδώσουν τα μέρη της Μακεδονίας υπο τον έλεγχό τους.

Ο ελληνικός εμφύλιος έληξε με την καταστροφική ήττα των Μακεδόνων και των ΕΑΜικών δυνάμεων, οι οποίες είχαν μείνει χωρίς ξένη βοήθεια. Ως αποτέλεσμα αυτής της ήττας, 50.000 νέοι Μακεδόνες αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την Ελλάδα, ενώ περίπου 17.000 σκοτώνονται. Η τρομοκρατία συνεχίστηκε, όπως σε σκοτεινότερες εποχές. Σαράντα έξι μακεδονικά χωριά διαγράφονται από τον χάρτη καθώς δολοφονήθηκε ή εκδιώχθηκε μέχρι και ο τελευταίος τους κάτοικος.

Στις αρχές του Μαρτίου του 1948, η ηγεσία του ΔΣΕ απηύθυνε ραδιοφωνικό κάλεσμα, σύμφωνα με το οποίο,

όλα τα παιδιά κάτω των 15 ετών έπρεπε να εκκενωθούν από τις περιοχές που βρίσκονταν υπό τον έλεγχο της Προσωρινής Κυβέρνησης. Οι μεγαλύτερες γυναίκες διατάχθηκαν να περάσουν τα παιδιά πέρα από τα σύνορα, στη Γιουγκοσλαβία και την Αλβανία, ενώ οι νεότερες γυναίκες προσχώρησαν στους παρτιζάνους. Οι χήρες των πεσόντων ανταρτών ανέλαβαν το ρόλο των μητέρων των παιδιών αυτών και τα συνόδευσαν στο ταξίδι τους προς τις χώρες του Ανατολικού Μπλοκ. Πολλές εξ αυτών εκκένωναν και τα δικά τους παιδιά. Μέχρι το 1948, μεγάλος αριθμός παιδιών είχαν πεθάνει από υποσιτισμό, ασθένειες και τραυματισμούς. Πιστεύεται ότι περίπου 8.000 παιδιά απομακρύνθηκαν μόνο από την Καστοριά. Πολλές χιλιάδες μακεδονόπουλα, αλλά και ελληνόπουλα και βλαχόπουλα απομακρύνθηκαν από τις περιοχές που ήλεγχαν οι κομμουνιστές. Σήμερα, αυτά τα παιδιά είναι γνωστά με το όνομα «*Τα παιδιά πρόσφυγες*». Υπολογίζεται ότι μεταξύ 28.000 και 32.000 παιδιά εκκενώθηκαν κατά τη περίοδο 1948-1949. Μόνο τα παιδιά κάτω των τριών ετών έμειναν με τις μητέρες τους και δεν εκκενώθηκαν. Σύμφωνα με μαρτυρίες, κάποια παιδιά απομακρύνθηκαν χωρίς τη συγκατάθεση των γονιών τους. Μέχρι το 1950, υπήρχαν: 5.132 παιδιά στη Ρουμανία , 4.148 στη Τσεχοσλοβακία , 3.590 στη Πολωνία , 2.859 στην Ουγγαρία και 672 στη Βουλγαρία .

Ο επικεφαλής του ΔΣΕ, Στρατηγός Μάρκος, κατέφυγε στην ΕΣΣΔ από όπου επέστρεψε στην Ελλάδα μόλις το 1983. Προϋπόθεση για την επιστροφή του ήταν να αποκηρύξει τις δηλώσεις του ότι αναγνωρίζει τους Μακεδόνες ως ξεχωριστό λαό, κάτι που και έκανε. Εντούτοις, υπάρχουν ηχογραφήσεις του από το 1978 στις

οποίες αναγνωρίζει τους Μακεδόνες ως ξεχωριστό λαό, και αυτό το βιβλίο του Όσκαρ Νταβίτσο, ο οποίος μίλησε προσωπικά μαζί του το 1947, είναι απόδειξη των παραπάνω. Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι εδώ ο στρατηγός Μάρκος κατονομάζει τους Μακεδόνες ως «Σλαβομακεδόνες» ή «Σλάβους», είναι ξεκάθαρο πως τους αναγνώριζε ως λαό ξεχωριστό από τους Έλληνες.

Στη συνέχεια, παρατίθενται τα πιο εντυπωσιακά αποσπάσματα του βιβλίου, με τον χωρισμό σε ενότητες και τις περιστασιακές εξηγήσεις να δίνονται από τον υποφαινόμενο. Για λόγους χώρου, ορισμένα αποσπάσματα έχουν συντμηθεί με την αυθεντικότητά τους όμως να έχει διατηρηθεί πλήρως.

Αλεξάνταρ Ντόνσκι

Επεξηγήσεις για ορισμένα προσώπα το όνομα των οποίων αναφέρεται στο βιβλίο

ΓΚΡΑΟΥΡ - Εκπρόσωπος της ΕΣΣΔ στην Εξεταστική Επιτροπή. Φιλικά προσκείμενος στον ΔΣΕ.

ΝΤΕΛΒΟΥΑ - Γάλλος στρατηγός και επικεφαλής της Εξεταστικής Επιτροπής.

ΖΕΡΜΑΙΝ - Γάλλος αριστερός δημοσιογράφος, ανταποκριτής της αριστερής εφημερίδας «Ουμανιτέ» και συμπαθών τον ΔΣΕ.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ - Καπετάνιος του ΔΣΕ - Έλληνας στην καταγωγή που όμως αναγνωρίζει και σέβεται τους Μακεδόνες.

ΙΩΑΝΝΗΣ - Έλληνας δημοσιογράφος, συμπαθών τον ΔΣΕ.

ΚΙΚΙΤΣΑΣ - Καπετάνιος του ΔΣΕ και υπαρχηγός του Στρατηγού Μάρκου.

ΛΟΥΝΤ – Νορβηγός, στον οποίο ανατέθηκε να οργανώσει τη συνάντηση της Εξεταστικής Επιτροπής με τον στρατηγό Μάρκο, αλλά πιθανότατα δημιούργησε κωλύματα ώστε αυτή να μην πραγματοποιηθεί.

ΜΙΛΛΕΡ – Εκπρόσωπος της Μεγάλης Βρετανίας στην Εξεταστική Επιτροπή – φιλικά προσκείμενος στην ελληνική κυβέρνηση.

ΝΟΥΡΙ – Εκπρόσωπος της Αλβανίας στην Επιτροπή. Συμπαθών τον ΔΣΕ.

ΠΕΤΡΩΦ – Εκπρόσωπος της σοσιαλιστικής Βουλγαρίας στην Εξεταστική Επιτροπή, συμπαθών τον ΔΣΕ.

ΧΙΛΛ – Πρόξενος της Μεγάλης Βρετανίας στη Φλώρινα, ο οποίος προωθούσε την ιδέα της ενιαίας και αυτόνομης Μακεδονίας μεταξύ των Μακεδόνων, υπό την προϋπόθεση όμως ότι τα τμήματα της Μακεδονίας υπό τη Γιουγκοσλαβία και τη Βουλγαρία θα ενώνονταν με τη Μακεδονία του Αιγαίου.

ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ – Πρωθυπουργός της Ελλάδας και κύριος αντίπαλος του ΔΣΕ.

ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΠΑΡΑΤΙΖΑΝΟΥΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

- Συντετμημένη έκδοση -

Προετοιμασίες για την αναχώρηση της Εξεταστικής Επιτροπής από τη Θεσσαλονίκη προς τη ζώνη δράσης του ΔΣΕ και άρνηση του εκπροσώπου της ελληνικής κυβέρνησης να συμμετάσχει σε αυτήν. Περιγραφή του επικεφαλής της αντιπροσωπείας, Γάλλου Στρατηγού Ντελβουά

...Σε όλα τα οχήματά μας, εμπρός και πίσω, στις ρεζέρβες, στις οροφές και στα πλαϊνά υπήρχαν πινακίδες με τεράστια, εντυπωσιακά γράμματα που έγραφαν : «ΜΗ ΠΥΡΟΒΟΛΕΙΤΕ! ΜΗΝ ΕΜΠΟΔΙΖΕΤΕ! ΤΟ ΟΧΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΣΕ ΑΥΤΟ ΑΝΗΚΟΥΝ ΣΤΑ ΗΝΩΜΕΝΑ ΕΘΝΗ, ΣΤΗΝ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ».

Εκείνες οι υφασμάτινες λωρίδες με τις επιγραφές κυμάτιζαν στο πρωινό αεράκι μαζί με τις σκονισμένες σημαίες. «Μπαίνουμε στη ζώνη του εμφυλίου», είπε ο στρατηγός Ντελβουά, επομένως «δεν βλέπτε να είμαστε προσεκτικοί»...

Στο ξενοδοχείο «Ρίτς», οι αχθοφόροι, σφιγμένοι από τις δερμάτινες τους ζώνες, μαζί με τους υπαλλήλους του ξενοδοχείου με τις ριγέ ποδιές, φόρτωναν τα βαριά τελάρα με κονσέρβες και με μπέικον... Ανάμεσά τους, οι δημοσιογράφοι έκαναν σαν χαμένοι, έτρεχαν χωρίς σκέψη από τη μια ομάδα στην άλλη...

- Γιατί είναι τόσο τρελαμένοι ; – Ρώτησα τον Τζιμ που με ενημέρωνε πάντα για τα νέα.

- Τίποτα το ιδιαίτερο. Ο Έλληνας εκπρόσωπος έδωσε στον Λούντ ένα γράμμα σήμερα το πρωί, με το οποίο τον ενημέρωνε ότι αρνείται να έρθει μαζί μας. Πιστεύει πως είναι ανάξιο για κυρίους εξουσιοδοτημένους από τα Ηνωμένα Έθνη να σπαταλήσουν χρόνο μιλώντας με έναν κακοποιό όπως είναι ο αιμοδιψής Μάρκος, με έναν άνθρωπο αμόρφωτο, έναν απλό εργάτη, έναν σαδιστή και δολοφόνο. Και έτσι, η ελληνική κυβέρνηση, είπε ο Κύρου, δεν επιθυμεί να συμμετάσχει σε αυτή την, όπως λέει, κομμουνιστική μας περιπέτεια. Η κυβέρνηση διέταξε τον εκπρόσωπό της στην Υποεπιτροπή να αποσυρθεί. Ταυτόχρονα, ο Κύρου άδραξε την ευκαιρία για να ενημερώσει για άλλη μια φορά τα σεβαστά μέλη της επιτροπής ότι η ελληνική κυβέρνηση αποποιείται την ευθύνη για οποιεσδήποτε τλαιπωρίες και ατυχήματα υποστεί η Υποεπιτροπή, είτε στο σύνολό της, είτε οποιοδήποτε από τα μέλη της, κατά την παραμονή τους μεταξύ των ληστοσυμμοριτών του Μάρκου .

Ο Ιωάννης ανασήκωσε τους ώμους του:

- Κάποιοι λένε ότι δεν πρόκειται να φύγουμε καθόλου. Πρώτα είπαν ότι ο Μάρκος σκοτώθηκε, και τώρα ο Ρόμπι λέει, ότι ειπώθηκε, ότι ο στρατηγός Ντελβουά, ο πρόεδρος αυτής της Υποεπιτροπής, στον οποίο ανατέθηκε να συναντήσει το Ανώτατο Αρχηγείο του Δημοκρατικού Στρατού, έχει απαχθεί.

Τότε ο Λούντ βγήκε από το ασανσέρ. Ήταν ένας ψηλός άνδρας με ένα μικρό γκριζωπό-ρωζ κεφάλι. Ο Ντελβουά τον ακολουθούσε φορώντας στολή στρατηγού, με ψηλές κίτρινες μπότες και ένα καρό πολιτικό παλτό σε χρώμα κρασιού που έχει χυθεί σε τραπεζομάντηλο

καφετέριας. Ο Ντελβουά ήταν 65 ετών, αλλά σε καλή φόρμα, ροδαλός, ξυρισμένος με λεπτά χείλη, καλή οδοντοστοιχία και προσεκτικά χτενισμένα, και ακόμα πυκνά, μαλλιά. Παρά την καλή του κατάσταση, έδινε την εντύπωση ενός στραγγισμένου και ώριμου άνδρα. Κατά τη διάρκεια του πολέμου υπήρξε στρατιωτικός ακόλουθος του κατεχόμενου Βελγίου στο Βισύ - την έδρα του Πεταίν, στην κατεχόμενη Γαλλία. Αυτό βέβαια δεν τον εμπόδισε από το να εμφανιστεί ξανά σε συμπόσια μετά την απελευθέρωση, και αυτό χάρη σε μια κυβέρνηση, η οποία όταν ήταν εξόριστη, είχε υποσχεθεί πως θα τιμωρήσει όλους τους συνεργάτες του κατακτητή. Αμέσως μετά, στάλθηκε να εκπροσωπήσει τη χώρα του στα Ηνωμένα Έθνη...

- *Μπείτε στα αυτοκίνητα !* - είπε ο Λουντ με αυστηρή φωνή. Ο Ντελβουά σήκωσε το χέρι του:

- *Κύριοι, ζητώ την προσοχή σας .*

- *Ακούσαμε ότι σας απήγαγαν* - είπε ο Ουόλτερ, αλλά ο Ντελβουά γύρισε προς τον μεταφραστή Ζαφειρίδη και τον διέταξε:

- *Μεταφράστε όλα όσα θα πω... Αγαπητοί δημοσιογράφοι, ως επικεφαλής σας ζητώ απόλυτη υπακοή και πειθαρχία κατά τη διάρκεια του ταξιδιού... Πρώτα απ' όλα πειθαρχία, και δεύτερον, θέλω να δηλώσω δημόσια εδώ ενώπιων όλων πως δεν έχω πρόθεση να σφίξω το χέρι εκείνου εκεί... του Μάρκου. Ναι... Λένε ότι οι οπαδοί του τον αποκαλούν «Στρατηγός», αλλά αυτό μοιάζει περισσότερο με παρατσούκλι παρά με στρατιωτικό βαθμό, έτσι δεν είναι; Σε κάθε περίπτωση, αντιμετωπίζεται ως κοινός ληστής από την ελληνική κυβέρνηση. Είναι λογικό εγώ, ως πρόεδρος της Επιτροπής, εκπρόσωπος της χώρας μου και στρατηγός... είναι λογικό να μην μπορεί κανείς να μου ζητήσει να*

συμπεριφέρομαι σε κάποιον σαν τον Μάρκο σαν να φέρει τον ίδιο βαθμό με εμένα. Για μένα δεν είναι στρατηγός και δεν θα του δώσω το χέρι... Δηλώνω επίσης ότι η Υποεπιτροπή που διευθύνω δεν σκοπεύει να δεχτεί πρόσκληση για μεσημεριανό γεύμα ή δείπνο αν μας καλέσει ο Μάρκος. Θα μπορούσε κάτι τέτοιο να ερμηνευθεί ως παρέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις της Ελλάδας...

Αναχώρηση για τη ζώνη μάχης και παραμονή στην πόλη Κ... που διοικούνταν από τους μοναρχοφασίστες. (Στο πρωτότυπο δεν αναφέρεται ποια πόλη είναι η Κ..., αλλά μάλλον πρόκειται για την Κοζάνη). Περιγραφή της ακρόασης της μάρτυρος που προτείνει η ελληνική κυβέρνηση - της ηλικιωμένης Ευαγγελίας Βασιλείου. Είχε τρεις γιους. Ο ένας σκοτώθηκε μπροστά στην αυλή του σπιτιού της, ο δεύτερος επιστρατεύτηκε ως χωροφύλακας στην Κρήτη και ο τρίτος προσχώρησε στους αντάρτες του ΔΣΕ. Η ελληνική κυβέρνηση έφερε τη γυναίκα να καταθέσει ενώπιον της Επιτροπής ότι ο δολοφονημένος γιος της σκοτώθηκε από τους αντάρτες. Προηγουμένως την είχαν απειλήσει ότι αν δεν κατέθετε, θα υποφέρει ο γιος της, που ήταν χωροφύλακας στην Κρήτη. Όμως κατά την ακροαματική διαδικασία, η ηλικιωμένη γυναίκα, αν και δίστασε στην αρχή, δήλωσε ότι ο γιος της δεν σκοτώθηκε από τους αντάρτες, αλλά από τους χωροφύλακες (μοναρχοφασίστες).

Έπειτα από αρκετές δοκιμαστικές αναχωρήσεις και επιστροφές, επιτέλους ξεκινήσαμε. Ο Ρόμπυ, ο Παύλος, ο φίλος του ο Τσιρίνσκι, ο Νούρι και εγώ μπήκαμε στο παλιό

πράσινο Φόρντ του 1930. Νομίζαμε πως το απόγευμα ή την επόμενη μέρα το αργότερο θα συναντιόμασταν με τον στρατηγό Μάρκο.

Έξω από την πόλη, ο δρόμος έχασε ξαφνικά την ασφαλτόστρωσή του. Σύντομα ητσιμεντένια βάση του εξαφανίστηκε και αυτή, και άρχισε ένας αυτοσχέδιος δρόμος από καλντερίμια και τρύπες. Στόχος μας ήταν να φτάσουμε στην ελεύθερη ζώνη. Υποτίθεται ότι θα ήμασταν εκεί μέχρι το βράδυ.

(...)

Στην κωμόπολη Κ... μας υποδέχτηκαν σειρές από παιδιά, μαθητές Λυκείου, προσκόπους και στρατιώτες. Η ίδια η πόλη ήταν περιφραγμένη με σύρμα και στις εισόδους της υπήρχαν αποθήκες με πολυβόλα. Στην πλατεία μπροστά από το Δημαρχείο, κάτω από τον ιστό της σημαίας έπαιζε μουσική. Τα παιδιά μας κουνούσαν μπλε χάρτινα σημαϊάκια, ενώ οι μεγάλοι έδειχναν σκυθρωποί και άκεφοι. Κανείς τους δεν μας χαιρέτησε ούτε μας χαμογέλασε.

Η Κ... στην εμφάνισή της δεν διέφερε από τις δικές μας ή από τις μακεδονικές πόλεις... Μετά το μεσημεριανό γεύμα κατευθυνθήκαμε στο εμπορικό δίπλα από το εστιατόριο. Εκεί έπρεπε να ακούσουμε δύο μάρτυρες τους οποίους πρότεινε η ελληνική κυβέρνηση: μια ηλικιωμένη γυναίκα και έναν τραυματία, αλλά ο τραυματίας δεν εμφανίστηκε. Η ηλικιωμένη μάρτυρας Ευαγγελία Βασιλείου, ντυμένη στα μαύρα και με μαύρο μαντήλι στο κεφάλι της, μπήκε ξαφνικά σαν κάποιος να την έσπρωξε και στάθηκε μπροστά μας φανερά φοβισμένη. Ήταν ξυπόλητη και αυλακωμένη από βαθιές βρώμικες ρυτίδες και τα ξηρά της μάτια έμοιαζαν έτοιμα να κλάψουν. Στην τρίτη μόλις

ερώτηση η γριά Ευαγγελία άρχισε να μιλάει σιγανά για τα παιδιά της:

- Ο μεγαλύτερος ήταν χειριστής σε τηλεφωνικό κέντρο. Το 1943 έφυγε στο βουνό, και όταν έφυγαν οι Γερμανοί, επέστρεψε...

Δεν ξέραμε γιατί η ελληνική κυβέρνηση την επέλεξε για μάρτυρα. Δεν μας ήταν ξεκάθαρο. Ο Ιωάννης μου ψιθύρισε:

- Είχε τρεις γιους. Ο ένας σκοτώθηκε, ο δεύτερος είναι στη χωροφυλακή και ο τρίτος προσχώρησε στους αντάρτες.

- Ποιος τον σκότωσε και πότε;

- Οι χωροφύλακες, στις αρχές του περασμένου Οκτωβρίου. Τότε σκοτώθηκαν εξήντα άνθρωποι από αυτό το μέρος. Όλοι τους πρώην αγωνιστές του ΕΛΑΣ.

- Τότε γιατί την έφεραν να καταθέσει υπέρ της ελληνικής κυβέρνησης ;

- Δεν ξέρω ούτε εγώ. Ίσως την εκβίασαν; Ή την απείλησαν. Ποιος ξέρει τι θα πει. ..

- Ο δεύτερος γιος μου - συνέχισε η γριά - το 1945 κλήθηκε στο στρατό στην Κρήτη, όπου βρίσκεται μέχρι σήμερα γιατί είναι στη χωροφυλακή.

- Και πού είναι ο τρίτος σου γιος ; – ρώτησε ο Χαλίκος (εκπρόσωπος της ελληνικής κυβέρνησης, σημείωμα του συντάκτη).

Η γριά στριφογύρισε αδύναμα:

- Δεν ξέρω, κύριε. Ο Θεός να τον ευλογεί. Όλα τα παιδιά μου ήταν όμορφα και καλά .

- Και πότε έφυγε; Σκέψου καλά. Ορκίστηκες να πεις την αλήθεια .

- Δεν γνωρίζω .

- Εδώ λέει ότι έφυγε από το σπίτι του τον Σεπτέμβριο...

Πού πήγε ;

Η ηλικιωμένη γυναίκα μόλις που ακούστηκε:

- *Μη σκοτώσετε τους ζωντανούς μου γιους. Ας θρηνήσω μόνο τον νεκρό.*

Τότε ο σοβιετικός εκπρόσωπος Γκράουρ σήκωσε το χέρι του:

- *Πόσοι από τους γιους της έχουν σκοτωθεί; Γιατί κανείς δεν μας εξηγεί τίποτα; Δεν γίνεται δουλειά έτσι... Μας φέρνουν μια γυναίκα, και δεν μας εξηγούν τίποτα.*

Ξεκίνησε διάλογος τον οποίο διέκοψε ο καλά πληροφορημένος Χαλίκος:

- *Μόνο ο μεγαλύτερος γιος της σκοτώθηκε. Ο δεύτερος βρίσκεται στην Κρήτη στην υπηρεσία του Βασιλέως, και ο τρίτος, σύμφωνα με έγκυρες πληροφορίες, έφυγε τρέχοντας στους συμμορίτες του Μάρκου πριν ακόμη δολοφονηθεί ο Κώστας, ο μεγαλύτερος αδελφός του... Είναι ξεκάθαρο ότι η γριά φοβάται μήπως του συμβεί κάτι. Και μπορείτε να δείτε και μόνοι σας πως είναι πολύ φοβισμένη.*

Εν τω μεταξύ, η Ευαγγελία Βασιλείου, σκυμμένη στην καρέκλα, με το κεφάλι στα γόνατά, επανέλαβε αβοήθητη χαμηλόφωνα:

- *Μην σκοτώσετε τα παιδιά μου. Θα σας πω όλα όσα θέλετε.*

- *Ποιος σκότωσε τον γιο σας και πότε; τη ρώτησε ο Γκράουρ. Αυτή στριφογύρισε κοιτάζοντας προς την πόρτα.*

- *Ήρθαν το βράδυ, ήταν πολλοί. Τον φώναξαν έξω και τον έσφαξαν μόλις βγήκε από το σπίτι.*

- *Ποιοι ήταν αυτοί; Φορούσαν στολές;*

- *Ήταν νύχτα γιέ μου, ποιός ξέρει. Ξέρω ότι δεν ήταν δικοί μας.*

- *Τι σημαίνει «δικοί μας»; ρώτησε ο Χαλίκος.*

- *Δικοί μας, ντόπιοι... – μурμουύρισε.*

Μια τεταμένη ατμόσφαιρα δημιουργήθηκε στο εμπορικό. Η ηλικιωμένη γυναίκα σώπασε ξαφνικά και ο Χαλίκος είπε ευγενικά στους συνέδρους:

- Με το «δικοί μας» εννοεί τους ενόπλους της περιοχής, δηλαδή, την τοπική αστυνομία, χωροφυλακή και στρατό. Θέλει να πει δηλαδή ότι οι αρχές δεν σκότωσαν τον γιο της, αρνούμενη έτσι όλα όσα δημοσίευσε κάποτε ο «Ριζοσπάστης» - ότι δήθεν «έγινε σφαγή κατά των δημοκρατικών κατοίκων στις αρχές Οκτωβρίου του 1946». Η γυναίκα λέει ξεκάθαρα ότι αυτό δεν το έκαναν οι «δικοί μας», δηλ. ούτε οι χωροφύλακες μας ούτε οι πολίτες μας (...).

Ο Χαλίκος στράφηκε κατευθείαν στην Ευαγγελία:

- Ποιος σκότωσε τον γιο σου;... Μη φοβάσαι, πες μας ελεύθερα.

Η ηλικιωμένη γυναίκα πάλευε μέσα της. Αυτή τη φορά έμεινε σιωπηλή για πολλή ώρα και ο Έλληνας έγειρε προς το μέρος της, προφέροντας παρηγορητικά λόγια με την απειλητική φωνή ενός αστυνομικού ανακριτή:

- Μίλα! Βρίσκεσαι μπροστά σε μια Διεθνή Επιτροπή του Συμβουλίου Ασφαλείας. Αυτό δεν είναι ούτε δικαστήριο ούτε αστυνομία. Κανείς δεν θα σε συλλάβει. Πες μας ελεύθερα ποιος τον σκότωσε.

- Και ο γιος μου ; – ρώτησε ανήσυχη.

- Άφησέ τον αυτόν τώρα. Σε ρωτάω για τον μεγάλο σου γιό, τον Κώστα. Είπες ότι δεν είχε ασχοληθεί με την πολιτική από τότε που επέστρεψε από το βουνό και ότι είχε ηρεμήσει. Αποστασιοποιήθηκε από τους πρώην φίλους του και έγινε έντιμος άνθρωπος, έτσι δεν είναι; Γι' αυτό δεν τον σκότωσαν οι κομμουνιστές του ΕΛΑΣ; Επειδή

απομακρύνθηκε από αυτούς . – έγειρε ο Χαλίκος με μάτια που γυαλίζουν.

- Ήταν άτυχος... μουρμούρισε εκείνη.

- Κύριε Πρόεδρε - στράφηκε στους συνέδρους ο Χαλίκος - αυτή η γυναίκα φοβάται . Φοβάται να πει την αλήθεια. Αν μπορούσαμε να εγγυηθούμε τη ζωή του μικρότερου γιου της, που απερίσκεπτα κατέφυγε στους ληστοσυμμορίτες, είμαι σίγουρος ότι θα μας έλεγε τα ονόματα των δολοφόνων, γιατί τους γνωρίζει. Έτσι δεν είναι; Η γριά δεν είπε τίποτα.

Τότε ο σοβιετικός εκπρόσωπος μίλησε:

-Με ποιον έκανε παρέα ο γιος σας τον τελευταίο καιρό;

- Πριν του συμβεί αυτό, ήταν με τους φίλους του. Τον γύρισαν σπίτι και τους κάλεσε μέσα και αυτοί ήρθαν.

Η Ευαγγελία άρχισε να κλαίει.

- Τους ξέρατε ;

- Πώς δεν τους ήξερα. Τους σκότωσαν κι αυτούς. Μαζί με τον Κώστα γύρισαν από το βουνό μετά τον πόλεμο.

- Και σας επισκέφτηκε μήπως κανείς αυτές τις μέρες... χθες ή προχθές ;

- Δεν επιτρέπεται να μιλήσω για αυτό... Έτσι μου είπαν...

- Τους γνωρίζατε ;

- Δεν ξέρω ... - απάντησε εκείνη με ήσυχη φωνή.

- Είναι από εδώ, από την πόλη ;

- Ναί .

Όλοι την κοίταξαν, αλλά τα μάτια της έμειναν άδεια.

- Και πώς ήταν ντυμένοι; Σαν πολίτες;

- Όχι. - απάντησε η γριά και μετά ανατρίχιασε και έσκυψε το κεφάλι της.

- Σας επισκέφτηκαν οι χωροφύλακες ;

Η ερώτηση την εξέπληξε. Μόλις κατάλαβε τον κίνδυνο που διέτρεχε ο γιος της, αυτός στην Κρήτη.

- Κύριε, ο γιος μου είναι μαζί τους και γι' αυτό δεν μπορώ να πω τίποτα .

- Ο γιος σου που είναι στην Κρήτη ;

- Ναί . – απάντησε χαμηλόφωνα... Ίσως είπα κάτι που δεν έπρεπε...

- Μπορείτε να μας πείτε τι σας είπαν; Ανέφεραν καθόλου τον γιο σας που βρίσκεται στην Κρήτη ;

- Ναί .

- Σίγουρα σας είπαν πως δεν πρέπει να πείτε ποιος σκότωσε τον Κώστα γιατί ο γιος σας θα υποφέρει στην Κρήτη.

Η Ευαγγελία κάθισε στην καρέκλα μιλώντας αδύναμα:

- Άρα γνωρίζετε...

Ξαφνικά φάνηκε τρομαγμένη από την ανάκριση του σοβιετικού, ο οποίος ήξερε τα πάντα και έπαιζε με τη ζωή του γιου της:

- Ίσως είπα κάτι που δεν έπρεπε... Είστε μορφωμένοι άνθρωποι... Είναι αμαρτία να παίζεις με τις ζωές των παιδιών και την καρδιά των μανάδων.

- Ευχαριστώ μητέρα. Συγχωρέστε με που είμαι σκληρός, αλλά δεν θα πρέπει να επιτρέψετε να φτύσουν τη μνήμη του γιου σας αυτοί που τον σκότωσαν. Θέλουν να τον παρουσιάσουν ως προδότη και να βγάλουν από αυτό ένα συμπέρασμα...

- Ποιο συμπέρασμα ; – ρώτησε έκπληκτη η γριά.

- Ότι ο γιος σας σκοτώθηκε από τους αντάρτες, τους φίλους του .

- Ποιος το λέει αυτό ; - φώναξε η γριά, αυτή τη φορά φανερά θυμωμένη. - Αυτό δεν είναι αλήθεια! Τον σκότωσαν

οι χωροφύλακες! Λοιπόν, λένε ψέματα. Δεν τον ήθελαν ποτέ, ούτε πριν τον πόλεμο... Οι φίλοι του τον αγαπούσαν πάντα τον Κώστα. Εδώ, μπροστά από την πόρτα, βρίσκεται ένας από τους δολοφόνους του... Ο γιος μου δεν ήταν προδότης και κανείς δεν έχει δικαίωμα να το λέει αυτό! Ήταν περήφανος άνθρωπος και αγαπούσε τους δικούς του. Τέτοιοι είναι οι γιοι μου. Ανθρωποι αγνοί και περήφανοι ... - μετά συνέχισε ψιθυριστά - Θα σκοτώσουν τον μεσαίο γιο μου, αυτόν που είναι στην Κρήτη, πέρα από τη θάλασσα. Οι γιοί πάντα επιστρέφουν από το βουνό, αλλά η θάλασσα τους καταπίνει. Αλλά πώς μπορώ να τους επιτρέψω να προσβάλλουν τον αδελφό του; Τον αγαπούσε πιο πολύ κι ας είναι πλέον χωροφύλακας πέρα από τη θάλασσα.... Σαν μάνα αγαπώ μόνο τους δύο ζωντανούς μου γιούς και θα κάνω τα πάντα για αυτούς. Και έτσι, για να τους κρατήσω ζωντανούς, δεν θα πω ποιος σκότωσε τον γιο μου γιατί και οι τοίχοι έχουν αυτιά, και ο δολοφόνος του είναι τώρα στην πόρτα.

- Προτείνω να μην ληφθεί υπόψη αυτή η μάρτυρας. Κατά τη διάρκεια της ανάκρισης, έδωσε δύο αντικρουόμενες καταθέσεις . - είπε ο εκπρόσωπος της Συρίας.

- Νομίζω - είπε ο σοβιετικός εκπρόσωπος Γκράουρ - πως ο πρόεδρος οφείλει να ευχαριστήσει εκ μέρους όλων μας τη γενναία αυτή μητέρα που στέκεται εδώ μπροστά μας, μόνη και έρημη. Δεν είναι πάντα εύκολο να λες την αλήθεια και πρέπει να δείχνει κανείς κατανόηση στις μητέρες που υποφέρουν. Είπε όμως την αλήθεια, γιατί μπορεί να αντέξει την προσβολή ενός νεκρού γιού δυσκολότερα απότι το θάνατο ενός ζωντανού. Και ζητώ λοιπόν από τον πρόεδρο να ευχαριστήσει την Ευαγγελία Βασιλείου για το θάρρος και

την αρχοντιά της και παρακαλώ η ευγνωμοσύνη αυτή να καταχωρηθεί στα πρακτικά της συνεδρίασης.

- Όσο για τις ευχαριστίες, δεν νομίζω ότι κάποιος έχει κάτι εναντίον τους. Σας ευχαριστώ. Μπορείτε να πηγαίνετε. -
είπε ο Πρόεδρος, Στρατηγός Ντελβουά, μη γνωρίζοντας ότι έτσι ευχαριστεί όλες τις μητέρες που γέννησαν μαχητές της ελευθερίας.

Αφιξη στη Σιάτσιστα (Σάτσιστα), αναχώρηση και παραμονή στην ελεύθερη ζώνη

Πριν βραδιάσει φτάσαμε στη Σιάτσιστα, μια μικρή, ορεινή πόλη, ευρισκόμενη γύρω από ένα μοναστήρι οι καμπάνες του οποίου δεν σταμάτησαν να χτυπούν.

Και πάλι τα παιδιά κυμάτιζαν τις σημαίες τους, ενώ τρεις αστυνομικοί από το παράθυρο της Νομαρχίας φώναζαν εναλλάξ:

- *Θάνατος στους Βουλγάρους! Φύγετε Βούλγαροι! Θάνατος στους συμμορίτες! (...).*

Ο Ρόγιαν, ο οποίος διατηρούσε σχέσεις με τους δημοσιογράφους, μάζεψε εμάς τους δημοσιογράφους και μας είπε:

- *Ο επικεφαλής της τοπικής ελληνικής μεραρχίας τηλεφώνησε στον Λούντ και του είπε, παραθέτω: Αύριο ξεκινάω επίθεση. Δεν γίνεται να πάτε στον Μάρκο, δεν μπορείτε να μπλεχτείτε σε μια τέτοια περιπέτεια, οπότε για τη δική σας ασφάλεια σας συμβουλεύω να εγκαταλείψετε αυτό το ταξίδι προς βέβαιο θάνατο. Εν συνεχεία, ο Λούντ πραγματοποίησε μια συνάντηση στην οποία αποφασίστηκε κατηγορηματικά ότι θα συνεχίσουμε να κάνουμε αυτό που*

*μας απαγορεύουν. Αναχωρούμε λοιπόν αύριο στις 07:00 .
(...)*

Την επομένη, βασίλευε η ανοργάνωτη ζωντάνια που χαρακτήριζε όλες μας τις αποχωρήσεις. Άνθρωποι έτρεχαν προς όλες τις κατευθύνσεις, κουτουλούσαν ο ένας πάνω στον άλλον, επέστρεφαν, άλλαζαν κατεύθυνση, σταματούσαν και άρχιζαν ξανά... Ο Λούντ, σίγουρος για τον εαυτό του, πρόσταξε με την ήρεμη και αυταρχική φωνή του:
- Μπείτε στα οχήματα!

Ο θόρυβος χαμήλωσε πριν εξαφανιστεί εντελώς. Ο Λούντ, μαζί με τον στρατηγό Ντελβουά μπήκαν στο πρώτο όχημα.

Οδηγούσαμε μέσα από κακούς δρόμους. Σε μια στροφή, ο οδηγός σταμάτησε λόγω βλάβης. Αριστερά του δρόμου, ανάμεσα σε ένα σωρό από πέτρες, κάθονταν αρκετοί στρατιώτες γύρω από μια αναμμένη φωτιά, και τυλιγμένοι με κουβέρτες, ζεσταίνονταν δίπλα της. Έδειχναν άθλιοι και αξιολύπητοι, αζύριστοι και βρώμικοι. Με τις τσαλακωμένες αγγλικές στολές τους έμοιαζαν περισσότερο με τσαντίρηδες παρά με στρατιώτες που είχαν ξεκινήσει μια «αποφασιστική επίθεση». Ο οδηγός διόρθωσε τη βλάβη και έδωσε γκάζι για να προλάβει την αυτοκινητοπομπή που μας προσπερνούσε για τουλάχιστον τέσσερα χιλιόμετρα.

Η αυτοκινητοπομπή σταμάτησε σε μια διασταύρωση. Ο Λούντ βγήκε έξω και ρώτησε δύο χωρικούς που έβοσκαν πρόβατα στο δρόμο.

- Υπάρχουν αντάρτες εδώ κοντά ;

- Παντού έχει . - απάντησε ο νεότερος χωρικός – Ήδη βρίσκονται τρεις μέρες στο Γκέρμαν, εδώ δεξιά.

- Πώς είναι οι αντάρτες ; Είναι καλοί ; - ρώτησε ο Νούρι.

- Ο πόλεμος δεν είναι καλός για κανέναν, κύριε .
- Επιτίθενται στον στρατό του βασιλιά ;
- Ναι, ο στρατός τους φοβάται, μα οι αντάρτες δεν φοβούνται ούτε τη νύχτα - απάντησε ο χωρικός.
- Ας μπούμε όλοι στα οχήματα . – διέταξε ο Λουντ, και ξεκινήσαμε με κατεύθυνση το Βογατσικό.

Κανείς δεν μας καλωσόρισε εκεί. Οι στρατιώτες, γύρω στους εκατό, παρατεταγμένοι κοντά στον ιστό ύψωναν τη σημαία.. Οι κάτοικοι της περιοχής ήταν κι αυτοί υποχρεωμένοι παρακολουθούν την τελετή αυτή δύο φορές την ημέρα. Μείναμε στα οχήματα μας. Μετά την τελετή οι στρατιώτες συγκεντρώθηκαν γύρω μας, ενώ οι αξιωματικοί έφυγαν για συνάντηση. Ένας από τους χωροφύλακες άρχισε να καυχιέται με πύρινα λόγια (που μας τα μετέφρασε ένας ξανθομάλλης μεταφραστής) για τις «ηρωικές του πράξεις» εναντίον των «σλαβο-παρτιζάνων συμμοριτών».

Μετά από αυτό, ρώτησα τον ξανθομάλλη μεταφραστή από πότε υπηρετεί στο στρατό και μου είπε:

- Δυστυχώς είναι ήδη η δεύτερη μου βδομάδα... Και εσύ από πού είσαι; Από τη Γαλλία ;
- Όχι, είμαι Γιουγκοσλάβος . - Του είπα.

Το πρόσωπό του φωτίστηκε και μετά μου είπε σιγανά:

- Τι τύχη! Ήμουν αξιωματικός του ΕΛΑΣ, με λένε Απόστολο. Παρεμπιπτόντως, είμαι καθηγητής μαθηματικών. Απόψε ή το αργότερο αύριο, θα σας πάω στους δικούς μας.

Κατάλαβα σε μια στιγμή ότι δεν ήταν προβοκάτορας. Απλώς έβλεπαν τον Τίτο στο πρόσωπο κάθε Γιουγκοσλάβου και τον εμπιστεύονταν ανεπιφύλακτα. Αμέσως τον ρώτησα για τους αντάρτες και μου είπε χαμηλόφωνα:

- Υπάρχουν πολλοί από αυτούς. Όλοι οι λόφοι που βλέπετε τριγύρω είναι ελεύθερο έδαφος. Μπορείτε να συνεχίσετε κατά μήκος του δρόμου για άλλα είκοσι χιλιόμετρα, εκεί αρχίζει η περιοχή τους. Θα πάω κοντά τους σύντομα.

- Και η επίθεση ; - Τον ρώτησα.

- Ποια επίθεση; - ξαφνιάστηκε – Το μόνο που συμβαίνει είναι συγκέντρωση στρατού στη Δυτική Μακεδονία και τη Θεσσαλία, αλλά κανενός είδους μεγαλύτερη δράση .

- Και οι στρατιώτες στους δρόμους ;

- Αυτούς τους έχουν φέρει εδώ εξαιτίας σας. Οι αντάρτες βγαίνουν στους δρόμους και καταστρέφουν φορτηγά και στρατιωτικά οχήματα. Χθες το βράδυ λάβαμε κλήση από τη Σιάτιστα ότι κατά τη διάρκεια της σημερινής ημέρας θα πρέπει να τοποθετήσουμε στρατό στους δρόμους για να έχετε την εντύπωση ότι εδώ δεν υπάρχουν αντάρτες. Και στην πραγματικότητα, αυτοί οι στρατιώτες τρέμουν από φόβο .

Μετά από τέσσερις ώρες ξεκινήσαμε ξανά.

(...)

Γύρω από τη στροφή, μπροστά μας, φαινόταν μια κοιλάδα με ένα χωριό στους πρόποδες ενός λόφου. Ο Ιωάννης φώναξε:

- Δείτε τα σπίτια... Εδώ είναι δικοί μας.

Στο τέλος του χωριού, είδαμε μια διμοιρία αντάρτες. Οι μαχητές στέκονταν οπλισμένοι και ντυμένοι αντάρτικα, με οπλισμό και ρουχισμό κάθε είδους. Μια πολύ όμορφη αντάρτισσα με λεπτή μέση, φορώντας μια αγγλική στρατιωτική στολή και κρατώντας ένα αγγλικό πολυβόλο στα χέρια, μίλησε πρώτα σε μένα. Της έδειξα τη

δημοσιογραφική μου ταυτότητα και όταν είδε ότι είμαι από τη Γιουγκοσλαβία, χαρά πλημμύρισε το πρόσωπό της:

- Ο φίλος σου είναι ήδη στο χωριό. Όλοι τον φιλούν, αλλά αν μιλάμε συνέχεια στη γλώσσα μας, οι αντιδραστικοί της παρέας σας θα νομίσουν ότι κι εμείς ήρθαμε από τη Γιουγκοσλαβία, αλλά εμείς είμαστε ντόπιοι, Αιγιάτες.

- Από που είσαι ; - Τη ρώτησα.

- Από τον Νέστραμ, το έχετε ακουστά; Δώσαμε τριακόσιους παρτιζάνους στον ΕΛΑΣ και τώρα εκατόν είκοσι στον Μάρκο, αλλά ακόμα δεν έχουμε απελευθερωθεί.

Ο Βάσβος (Έλληνας που ήξερε μερικά βουλγαρικά) την πλησίασε λαχανιασμένος:

- Σερβικά μιλάς ;

- Όχι σερβικά, αλλά καταλαβαίνουμε ο ένας τον άλλον .

- του απάντησε ευγενικά - Εμείς είμαστε Σλαβο-Μακεδόνες. Και εσύ; Βούλγαρος ;

-Όχι. - απάντησε προσβεβλημένος ο Βάσβος και έδειξε το διαπιστευτήριό του.

Αν μπορούσα, θα αγκάλιαζα τους λόφους, θα τους αγκάλιαζα σφιχτά στο στήθος μου. Μόλις τώρα συνειδητοποιώ πως βρίσκομαι σε εκείνη τη Μακεδονία του Αιγαίου για της οποίας τα βάσανα έχω γράψει. Επί δύο χρόνια καταδιώκανε, συλλαμβάνανε, δικάζανε, χτυπούσανε και σκότωνανε τον λαό της. Τώρα ο λαός αυτός μάχεται. Τι άλλο μπορεί να κάνει;

Κοίταξα τη διμοιρία μπροστά μου, άλλοι ντυμένοι με μπότες, άλλοι με μπότες λαστιχένιες, άλλοι με πολιτικά παπούτσια... Είχαν κάθε είδους τουφέκια - από μικρές καραμπίνες και γερμανικά μάουζερ μέχρι αγγλικά και αμερικανικά, αλλά όλα διαφορετικά μεταξύ τους.

Η Αμμουδάρα είναι ένα χωριό φτωχό και στριμωγμένο σε ένα μικρό οροπέδιο, αλλά οι άνθρωποι, τα παιδιά, τα αγόρια, τα νεαρά κορίτσια, οι ηλικιωμένοι και οι χοντροκομμένες γυναίκες τους – ήταν όλοι ντυμένοι με τα καλύτερα γιορτινά τους ρούχα. Κρατούσαν χαρτόνια με συνθήματα γραμμένα πάνω τους, που ζητούσαν ανεξαρτησία, δημοκρατία, κυβέρνηση του ΕΑΜ και αμνηστία. Οι άντρες φώναζαν: *Δεν θέλουμε δεύτερη κατοχή! Να φύγουν οι Άγγλοι !*, και οι γυναίκες φώναζαν: *Θέλουμε αμνηστία και κυβέρνηση του ΕΑΜ!*

Οι Έλληνες δημοσιογράφοι κατέγραφαν ασταμάτητα. Ο Ζερμαίν κρατούσε ένα μικρό παιδί στην αγκαλιά του και η γιαγιά του, σκουπίζοντας τα δάκρυά της, μου μίλησε στα μακεδονικά:

- *Άκουσα για τα Σκόπια, ποτέ δεν ήταν πιο χαρούμενοι εκεί...*

Μετά σκούπισε τα μάτια της, ενώ ο άντρας της, ο φούρναρης του χωριού, προσπαθώντας να μην κλάψει, επανέλαβε σε σοβαρό τόνο:

- *Μην κλαις, είναι κρίμα. Τι θα σκεφτούν οι άνθρωποι του Τίτο για εμάς... Ποιος κλαίει στις γιορτές ;*

Τους είπα για τα Σκόπια, την πιο χαρούμενη πόλη της Γιουγκοσλαβίας, και αυτός πρόσθεσε:

- *Το βράδυ, όταν περπατάς στους δρόμους, ακούγονται μόνο τραγούδια και γέλια... Έτσι πρέπει να γίνεται. Δημιουργήθηκε για πρώτη φορά μακεδονικό κράτος.*

Μια μεγάλη παρέα μαζεύτηκε γύρω από τον Ιωάννη, ο οποίος έμοιαζε να έχει συνηθίσει την ελευθερία. Οι άνθρωποι της παρέας άκουγαν με χαρά τον φίλο τους, δημοσιογράφο από τις ανελεύθερες περιοχές, να τους εξηγεί με δεξιοτεχνία όλα όσα τον ρωτούσαν.

Ο Ρόμπυ έκανε διάφορες ερωτήσεις:

- Από πότε είστε ελεύθεροι; Πόσο καιρό πιστεύετε ότι θα κρατήσει όλο αυτό; Σας τρομοκρατούν; Σας παρενοχλούν οι αντάρτες; Σας κλέβουν;

- Ποιον να ληστέψουν ; - του απάντησαν έκπληκτοι αρκετοί - Να μας κλέψουν οι αντάρτες; Είναι σαν να κλέβεις τον εαυτό σου, σαν να κλέβεις από τη μια τσέπη για να τα βάλεις στην άλλη .

Ήρθε και ο Ιωάννης που δεν μπόρεσε να συγκρατηθεί:

-... Αυτό το χωριό είναι ελεύθερο εδώ και έξι μήνες. Αυτό σημαίνει ότι ο Δημοκρατικός Στρατός έχει δυνάμεις ικανές να αντισταθούν κάθε προσπάθεια ανακατάληψης από τον εχθρό... Το Βασιλικό Γενικό Επιτελείο δεν θα ανεχόταν την ύπαρξη ενός ελεύθερου εδάφους αν μπορούσε να το καταλάβει. Άρα – δεν μπορεί.

Τότε ο Ουόλτερ (ένας δυτικός δημοσιογράφος, σημείωμα του συντάκτη) έδωσε έναν στρατιωτικό χαιρετισμό στον Ιωάννη και είπε:

- Ευχαριστώ, αλλά σέβομαι μονάχα τα γεγονότα.

Ο Ιωάννης του απάντησε ειρωνικά:

-Αποδέχομαι αυτή τη δήλωσή σας μόνο εάν πρόκειται ταυτόχρονα για κριτική στα άρθρα που ο ίδιος δημοσιεύσατε πρόσφατα .

- Πιστεύετε ότι κάνω προπαγάνδα ;

- Χειρότερα από προπαγάνδα. Πραγματική σφαγή της αλήθειας .

- Τι εννοείτε ακριβώς;

- Γράψατε ότι η Γιουγκοσλαβία, για ευνόητους λόγους, όπως είπατε, μεγαλοποιεί το θέμα των Μακεδόνων του Αιγαίου. Αυτοί οι «ευνόητοι λόγοι» για εσάς συνίστανται στην «εντελώς αναπόδεικτη αξίωση της Γιουγκοσλαβίας

στην κοιλάδα του Βαρδάρη, συμπεριλαμβανομένης της Θεσσαλονίκης». Σωστά;

-Αλλά επιτρέψτε μου...

- Αρχικά, επιτρέψτε μου να ολοκληρώσω. Υποστηρίζετε πως έχετε ταξιδέψει σε όλη τη Μακεδονία του Αιγαίου και ότι δεν έχετε συναντήσει πουθενά συμπαγή σλαβικό πληθυσμό. Γράφετε επίσης πως οι ιστορίες για τις διώξεις των Σλάβων είναι κατασκευασμένες. Έτσι δεν είναι; Γράψατε ότι «οι διώξεις και η τρομοκρατία ήταν «αποκόρημα της φαντασίας» των γιουγκοσλάβων προσαρτητών». Βέβαια, αυτό το άρθρο σας έχει ημερομηνία 2 Μαρτίου ενώ φτάσατε στη Θεσσαλονίκη την 1η Μαρτίου με αεροπλάνο από την Αθήνα. Ήσασταν στη Θεσσαλονίκη στις 2 Μαρτίου, οπότε πείτε μου, πότε επισκεφθήκατε όλη τη Μακεδονία του Αιγαίου μέσα σε μισή μέρα; Βλέπετε ότι η Αμμουδάρα κατοικείται αποκλειστικά από Σλάβους. Αυτοί και οι φίλοι τους από τη Γιουγκοσλαβία καταλαβαίνουν ο ένας τον άλλον στη γλώσσα τους. Και τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι. Εξακόσιοι άνθρωποι ζουν εδώ. Και από εδώ στην Καστοριά, και από εκεί στη Φλώρινα, όλα τα χωριά είναι σλαβικά. Υπάρχουν συμπαγή σλαβικά χωριά μέχρι τη Θεσσαλονίκη. Αν θέλετε, είμαι στη διάθεσή σας για μια επαγγελματική επίσκεψη στη Μακεδονία του Αιγαίου, αφού τελειώσουμε. Συμφωνείτε;

- Χαίρομαι που διαβάζετε τα άρθρα μου τόσο προσεκτικά και κριτικά. Αλλά στα αλήθεια πρέπει να πάω στον Λούντ τώρα για να δω τι νέο υπάρχει.

Την ίδια στιγμή, ο Λούντ σήκωσε το χέρι του.

- Βλέπετε; Θα πρέπει να συνεχίσουμε την εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και διδακτική συνομιλία μας κάποια άλλη στιγμή. – είπε ο Ουόλτερ.

Ο Λουντ είπε:

- Πρέπει να περπατήσουμε τρεις ώρες μέχρι το διπλανό χωριό. Εκεί θα ξεκουραστούμε για λίγο και μετά θα συνεχίσουμε την πορεία μας προς το μέρος όπου θα συναντήσουμε τον στρατηγό Μάρκο.

- Ελά να σε συστήσω σε έναν υπέροχο φίλο του ΕΑΜ από το Ηνωμένο Βασίλειο. Αυτό εδώ πρόκειται για το καλύτερο κομμάτι του Μακεδονικού λαού. Πόσο σας αγαπούν μονάχα εσάς. Πόσο περήφανοι και μαχητικοί είναι.

- Μου είπε ο Ιωάννης και συνέχισε - Όπως και στον πόλεμο, στον ΕΛΑΣ, έτσι και τώρα, οι Σλάβοι δίνουν ό,τι καλύτερο έχουν στον Δημοκρατικό Στρατό. Είδα τα απομεινάρια καμένων σπιτιών που πυρπόλησαν οι βασιλικοί χωροφύλακες πριν από οκτώ μήνες.... Ξέρεις ότι έχουν και δική τους εφημερίδα σε τυπόγραφο; Γράφουν στη μακεδονική γλώσσα. Άνοιξαν και δικό τους σχολείο. Όλοι μαθαίνουν γράμματα. Είναι κρίμα που δεν θα μείνουμε περισσότερο εδώ. Αύριο θα τους επισκεφθεί θεατρική ομάδα ανταρτών. Βλέπεις, αυτό είναι τελείως ελεύθερο έδαφος, και άσε εκείνους να μουρμουρίζουν για κάποιου είδους επίθεση...

(...)

Ο Νούρι με περίμενε πανευτυχής μπροστά στο χωριό.

- Αυτό είναι το δεύτερο ελεύθερο χωριό. Αυτό σημαίνει πως τα είκοσι χιλιόμετρα που χωρίζουν τα δύο χωριά αντιπροσωπεύουν μια ακτίνα 40 χιλιομέτρων ελεύθερης επικράτειας.

Το χωριό Ασπροκκλησιά κατοικείται επίσης από Σλαβο-Μακεδόνες, όπως και ολόκληρη η περιοχή της Καστοριάς. Ο Σταμάτος, ο μακρυπρόσωπος γραμματέας του ΕΑΜ, στάθηκε στην άκρη, μιλώντας ήσυχα με κάποια

αρκετά ψηλά και ανεπτυγμένα παλληκάρια του χωριού. Ένας από αυτούς κάλεσε δύο κορίτσια με καθαρά λευκά φορέματα και με κόκκινα μαντήλια στο κεφάλι. Ήρθαν κοντά του, μιλώντας με τις τσιριχτές τους φωνές. Ένα μέρος της αντιπροσωπείας κάθισε αμέσως σε τρίποδες καρέκλες. Κουρασμένοι και αξύριστοι καταβρόχθισαν λαίμαργα τα λουκάνικα, το ξινόγαλα, το μέλι, τα αποξηραμένα ψάρια και τα αυγά – ό,τι υπήρχε για να φάνε στο καφενείο του χωριού. (...)

Έξω, ο Σταμάτος μαζί με τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου σχεδίαζαν πού θα τοποθετήσουν ποιόν. Μιλούσαν μεταξύ τους στα μακεδονικά (...) Το σπίτι που μέναμε ήταν στον πρώτο όροφο. Στον κάτω όροφο ήταν η κουζίνα και η τραπεζαρία, που προορίζονται για τις γιορτές. Υπήρχαν τέσσερα υπνοδωμάτια στον επάνω όροφο, ένα από τα οποία, όπως σε κάθε σπίτι της Μακεδονίας του Αιγαίου, προοριζόταν για φιλοξενούμενους. Η οικοδέσποινα ήταν μια μεγαλόσωμη, δυνατή και παχουλή γυναίκα ντυμένη με ένα κατάλευκο φόρεμα. Αν και διένυε τον τελευταίο μήνα της εγκυμοσύνης της, δούλευε επιμελώς.

Ο Σταμάτος έβαλε τους δύο συντρόφους του να καθίσουν στα χαμηλά τρίποδα σκαμπό. Από κάπου εμφανίστηκε ελληνικό τσίπουρο με γλυκάνισο και τρία ποτήρια. Η οικοδέσποινα μας έβαλε το τσίπουρο στα ποτήρια, αλλά η ίδια δεν ήθελε να πιει.

Πριν από έξι μήνες οι χωροφύλακες πήραν τον άντρα της μαζί με άλλα 20 άτομα από την Ασπροκκλησιά. Αυτό ήταν το τελευταίο τους έγκλημα, γιατί μετά από δύο μέρες το χωριό απελευθερώθηκε. Το σχολείο άρχισε να λειτουργεί και το κορίτσι ήξερε ήδη όλα τα γράμματα, ενώ η οικοδέσποινα μόλις είχε αρχίσει και αυτή να τα μαθαίνει.

Οι σύντροφοι Μακεδόνες και αυτοί δίστασαν να δειπνήσουν μαζί μας. Αλλά μετά από επιμονή του Νούρι, τελικά υποχώρησαν και κάθισαν να φάνε. Αμέσως μόλις έφυγαν, μας πήρε ο ύπνος.

Από την Ασπροκκλησιά μέχρι το Καστανόφυτο και τη Μόγκιλα

Στην πλατεία αρχίσαμε τις προετοιμασίες για την αναχώρηση. Μια ομάδα δημοσιογράφων, χωρίς να περιμένει τους υπόλοιπους συνέδρους, είχε ξεκινήσει μόνη της για το Καστανόφυτο, το μέρος όπου θα συναντιόμασταν με τον στρατηγό Μάρκο... Καθ'όλη την τρίωρη πορεία μας ήμασταν βιαστικοί. Όλοι ήθελαν να αναφέρουν στην εφημερίδα τους ότι αυτοί ήταν οι πρώτοι που μίλησαν με τον στρατηγό Μάρκο και ότι δεν πρόκειται για φανταστικό πρόσωπο.

(...)

Το Καστανόφυτο εμφανίστηκε σύντομα στην άλλη πλευρά της όχθης. Ήταν ένα πυκνοκατοικημένο χωριό με λευκά σπίτια που μας κρυφοκοιτάγονταν πίσω από φυλλώδεις βελανιδιές. Περάσαμε μπροστά από μια ομάδα παρατεταγμένων ανταρτισσών, που με εντολή του λοχία τους, μας καλωσόρισαν με τα τουφέκια υψωμένα.

Από την εξέγερση το 1943 και μετά, ο Καστανόφυτο έχει καεί πολλές φορές. Στην πλατεία ήταν και κόσμος από τα γύρω χωριά. Οι άντρες τραγουδούσαν στηριζόμενοι στα μακριά ποιμενικά τους ραβδιά. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν ντυμένοι με βαμβακερά παντελόνια και λεπτά κοντά πανωφόρια, σχεδόν φθαρμένα.

Στο κάτω μέρος της πλατείας υπήρχε ένα κτίριο από αλάξευτη πέτρα, στο μπαλκόνι του οποίου κυμάτιζε η ελληνική σημαία. Από την κορυφή της ξύλινης σκάλας, μια αντάρτισσα με ένα σμάλτσο στα χέρια μας παρακολουθούσε περιέργη. Μας άφησε να μπούμε στο κτίριο. Στο δωμάτιο που μπήκαμε υπήρχε ένα τραπέζι, ένα χαλί, και χαμηλές ξύλινες καρέκλες. Λόγω έλλειψης αρκετών καρεκλών, κάποιοι κάθισαν στο πάτωμα. Ένας νεαρός αντάρτης έβαλε δύο μπουκάλια νερό και ένα ποτήρι στα τραπέζια. Είχε πράσινα μάτια και ανοιχτόχρωμο δέρμα.

- *Πώς σε λένε; – ρώτησε η κυρία Σόκρης (δημοσιογράφος από τη Μ. Βρετανία, σ.μ.).*

- *Ατανάς Κλήμας – απάντησε δυνατά ο ταχυδρόμος.*

- *Έλληνας είσαι ή ντόπιος ;*

- *Είμαι Σλαβο-Μακεδόνας, από την περιοχή της Καστοριάς .*

- *Πότε έγινες συμμορίτης; Σε πήραν με το ζόρι ;*

Ο Ατανάς κοίταξε θυμωμένος τη δημοσιογράφο:

-*Εγώ ; Σκότωσαν τον αδερφό μου, και γι' αυτό βγήκα στο βουνό .*

- *Ποιος τον σκότωσε ;*

- *Ξέρουμε ποιοι είναι οι δολοφόνοι... Ο Βασιλιάς και ο Τσώρτσιλ... Ποιοί άλλοι ;*

Οι Άγγλοι και οι Αμερικανοί δημοσιογράφοι άρχισαν να γελούν βεβιασμένα. Ο Ουόλτερ τον ρώτησε:

- *Ο Βασιλιάς προσωπικά σκότωσε τον αδελφό σου; Και τον βοήθησε και ο Ταώρτσιλ ;*

- *Ναι, ο Βασιλιάς και οι υπηρέτες του. Μεγαλύτερος υπεύθυνος για μια δολοφονία είναι αυτός που δίνει τις εντολές . Ο Ατανάς τους απάντησε ήρεμα.*

- *Πόσο χρονών είσαι ;*

- Δεκαπέντε . - απάντησε περήφανα ο ταχυδρόμος.
- Έχεις συμμετάσχει στις μάχες ;
- Ναι, ήδη οκτώ φορές.
- Σκότωσες κανέναν ; – ρώτησε η κυρία Σόκρις.
- Πολεμάει εναντίον δολοφόνων - παρενέβη ο Ζερμαίν.

Εκείνη τη στιγμή ακούστηκε μια άγνωστη, βαθειά και αποφασιστική φωνή. Όλοι γύρισαν προς την πόρτα όπου εμφανίστηκε ένας αδύνατος αξιωματικός του Δημοκρατικού Στρατού:

- Είναι δεκαπέντε χρονών. Έχουμε όμως και μαχητές νεότερους από αυτόν. Θα τους ταίριαζε περισσότερο να παίζουν με ξύλινα όπλα απ'ότι με σμάλτινερ. Ποιος όμως μπορεί να παίζει όταν χύνεται αίμα γύρω του; - είπε και χτύπησε τον Ατανάς στο κεφάλι, και μετά συνέχισε - Οι χωροφύλακες σκότωσαν τον αδελφό του το καλοκαίρι του 1945. Μα γιατί; Είχε πολεμήσει εναντίον των Γερμανών, αλλά για την κυβέρνηση φαίνεται αυτό ήταν αμαρτία.

- Είσαι ο Μάρκος ; – ρώτησε ο Ρόμπυ.

- Όχι, είμαι ο Γεώργιος Γιαννούλης, διοικητής του αποσπάσματος του Δημοκρατικού Στρατού στον Γράμμο. Ο Ανώτατος Διοικητής, Στρατηγός Μάρκος δεν έχει έρθει ακόμα. Αλλά φτάνει ανά πάσα στιγμή. Αν έχετε συμφωνήσει σε μια προκαθορισμένη ώρα, κύριοι εκπρόσωποι, να μην ανησυχείτε. Έρχεται πάντα στην ώρα του.

- Άρα εσείς είστε ο Γιαννούλης. Το ξέρετε πως στη Θεσσαλονίκη σας έχουν καταδώσει μάρτυρες της ελληνικής κυβέρνησης; Ξέρετε πως το κεφάλι σας έχει επικηρυχθεί; – ρώτησε ο Ρόμπυ. (...)

- Πιστεύετε άραγε ότι οι Άγγλοι είναι ίδιοι με τους Γερμανούς φασίστες; Οι Άγγλοι δεν πολέμησαν για την ελευθερία ; ρώτησε ο Ουόλτερ.

- Δεν πολέμησαν για τη δική μας ελευθερία. Εγώ βέβαια δεν αναφέρθηκα ποτέ στους Άγγλους έτσι όπως λέτε. Έχω βέβαια στο μυαλό μου τον στρατηγό Ουίκχαμ, και μια σειρά ονόματα πέρα απ' αυτόν. Πρέπει όμως όλους αυτούς να τους διαχωρίσουμε από τον αγγλικό λαό, ο οποίος έχει ως επί το πλείστον δημοκρατικά φρονήματα. Θέλετε να ελίσσεστε επιδέξια με την πολιτική σας, και εγώ, με την άδειά σας, θα ήθελα να σας παρουσιάσω τα πράγματα που γνωρίζω καλά. Για παράδειγμα, την τρομοκρατία κατά της σλαβικής μειονότητας.

- Εντάξει, για τον αυτονομιστικό κίνημα. Συμφωνώ.

- Δεν ξέρω με τι συμφωνείτε, αλλά εγώ ως Έλληνας ντρέπομαι να μιλάω μόνο για την τρομοκρατία κατά των Σλάβων στη Μακεδονία του Αιγαίου. Γι' αυτό και πήρα ένα όπλο να πολεμήσω αυτή τη φρίκη. Αυτό που έπαθαν οι γενναίοι αυτοί άνθρωποι μετά τη Βάρκιζα ξεπερνά τις θηριωδίες των Γερμανών. Στα τέσσερα χωριά από τα οποία περάσατε χθες το βράδυ και σήμερα το πρωί, σκοτώθηκαν 22 άνδρες και 8 γυναίκες μέσα σε ένα χρόνο. Συνελήφθησαν και ξυλοκοπήθηκαν 73 άτομα. Πυρπολήθηκαν 29 σπίτια. Στα νησιά υπάρχουν εξόριστοι 252 άνδρες και 72 γυναίκες. Αυτά είναι απλά νούμερα για εσάς, κύριε, αλλά γνώριζα όλους αυτούς τους ανθρώπους πίσω από τους αριθμούς. Γνώριζα τις αδερφές Άννα και Έλενα. Ήταν γενναία κορίτσια, και τα δύο ξανθά, δύο συντρόφισσες που λαχταρούσαν την ελευθερία... Σφαγιάστηκαν και οι δύο... Δεν μπορώ να σταματήσω να φαντάζομαι τα πρόσωπά τους τη στιγμή που οι άντρες του Κολλάρου έβαζαν ένα μαχαίρι στον παρθενικό λευκό λαιμό τους. Η Άννα πρέπει να τους κοίταξε με πραότητα, θλίψη και ίσως έκπληξη. Πάντα έμοιαζε έκπληκτη... Όμως η Έλενα,

που ήταν ενεργητική και ευδιάθετη, πρέπει να τους ούρλιαξε: «Δολοφόνοι!». Πρέπει να τους γρατζουνούσε και να τους δάγκωνε, προσπαθώντας να υπερασπιστεί τον εαυτό της... Συνεχίζει να εμφανίζεται μπροστά τα μάτια μου, μαζί με κάθε μία από τις οκτώ γυναίκες και κάθε έναν από τους 22 άντρες.. Για τον καθένα από αυτούς ξέρω πώς ήταν στον αγώνα, πώς ήταν στη δουλειά του, και πως όλοι τους ήταν έτοιμοι να θυσιάσουν για την ελευθερία που πρέπει να ανήκει σε όλους μας...

- Αυτό είναι πραγματικά συνταρακτικό. - απάντησε ο Ουόλτερ - Πείτε μου όμως, ποια είναι η στάση σας απέναντι στο ΕΑΜ; Εφόσον δεν είστε κομμουνιστής αλλά είστε μέλος του ΕΑΜ, αν και αυτό είναι πάνω κάτω το ίδιο πράγμα. Τα συνθήματα που χρησιμοποιεί ο Δημοκρατικός Στρατός είναι στην πραγματικότητα γνωστά συνθήματα του ΕΑΜ. Υπάρχει συμφωνία μεταξύ σας;

Ο Γιαννούλης τον κοίταξε με περιφρόνηση:

- Δεν είμαστε μέλη του ΕΑΜ, είμαστε μαχητές του Δημοκρατικού Στρατού και δεν βάζουμε πολιτικούς περιορισμούς σε όσους μας πλησιάζουν θέλοντας να πολεμήσουν στο πλάι μας. Είναι αλήθεια όμως ότι τα συνθήματα μας είναι παρόμοια με αυτά του ΕΑΜ .

Ο Ουόλτερ ξαναρώτησε:

- Σας ρώτησα κάτι για τη Μακεδονία. Στην πραγματικότητα, με ενδιαφέρει να μάθω για την κατάσταση του αυτονομιστικού κινήματος στη Μακεδονία. Είναι στα αλήθεια τόσο ισχυρή η οργάνωση ΝΟΦ, για την οποία γίνεται λόγος σε κάθε συνεδρίαση της Εξεταστικής Επιτροπής;

- Οι Σλαβο-Μακεδόνες στέφτηκαν με δόξα σε όλους τους αγώνες του λαού μας. Έχουν χύσει τόσο πολύ αίμα

που πλέον έχουν το δικαίωμα να απαιτούν ισότητα. Και εμείς οι Έλληνες που πολεμήσαμε δίπλα τους, θαυμάζοντας τον ηρωισμό τους, σήμερα έχουμε χρέος να τους αναγνωρίσουμε αυτό το δικαίωμα, και να είμαστε χαρούμενοι, που μια μέρα, σε μια δημοκρατική Ελλάδα θα υπάρξει χώρος για όλους όσοι θέλουν να συνεχίσουν να ζουν ελεύθερα μαζί μας, έπειτα από επτά χρόνια τριών διαφορετικών κατοχών χωρίς διάλειμμα: Ιταλικής, Γερμανικής και Αγγλικής... Αλλά αυτό δεν πρόκειται για αυτονομισμό! Λίγοι είναι οι αυτονομιστές στη χώρα μας και οι περισσότεροι συμβιβάστηκαν ήδη από την περίοδο της πρώτης κατοχής. Συμβιβάστηκαν στα μάτια του λαού, αλλά όχι για την κυβέρνηση. Φαίνεται περίεργο που οι Άγγλοι είναι αυτοί που υποστηρίζουν το αυτονομιστικό κίνημα. Είναι όμως αλήθεια. Ο αυτονομισμός υπήρξε μια εμμένουσα ιδέα των Άγγλων πρακτόρων ήδη από το 1943.

(...)

Μετά το μεσημεριανό, έφυγα με τον Ζερμαίν, το Νούρι και τον Ιωάννη για το χωριό Μόγκιλα, τρία χιλιόμετρα από το αρχηγείο του Γιαννούλη. Ο οικοδεσπότης μας ήταν Μακεδόνας, αξύριστος, με σχιστά μάτια και μας συνάντησε φορώντας μόνο κάλτσες, μπροστά από τα σκαλιά του σπιτιού του. Γύρω του ήταν πολλά παιδιά. Μας εκφώνησε μια ομιλία στην εκκλησιαστική σλαβονική γλώσσα, τη γλώσσα των «προπατόρων μας Κυρίλλου και Μεθοδίου». Μετά την ομιλία, ο Πέταρ μας κάλεσε στο δωμάτιό του. Είχε εργαστεί στο παρελθόν στη Γη του Πυρός, στην Αυστραλία, τη Γερμανία και την Αβησσυνία, ενώ επισκέφτηκε επίσης την Ινδία και την Κίνα, αλλά τελικά επέστρεψε εδώ. Αφού ήπιαμε ο καθένας από ένα ποτήρι ελληνικό τσίπουρο με

γλυκάνισο, επιστρέψαμε στα κεντρικά. Ο Πέταρ ήρθε μαζί μας για να δει τον «στρατηγό» του.

- Αν και είμαι πολίτης, μόνο αυτόν αναγνωρίζω.

Χορός στήθηκε στο χωράφι μπροστά από την εκκλησία. Ο Μίλλερ (αντιπρόσωπος των ΗΠΑ) είπε:

- Όλοι αυτοί εδώ που τώρα χορεύουν δεν θα μείνουν ζωντανοί για πολύ ακόμα. Ως άνθρωπος, λυπάμαι που θα πεθάνουν σύντομα, αλλά έτσι είναι. Πρέπει κανείς να είναι έξυπνος και να κατανοεί τα συμφέροντα της ανθρωπότητας συνολικά.

Σε αυτό, ο Πέταρ (που ήξερε αγγλικά) του απάντησε:

- Συνταγματάρχα, εδώ είμαστε βουνίσιοι και περήφανοι άνθρωποι και αυτή η εξέγερση δεν είναι η πρώτη μας. Έχετε ακουστά το Ίλιντεν; Τότε ξεσηκωθήκαμε εναντίον του Σουλτάνου. Ήμασταν μόνοι μας απέναντι σε μια μεγάλη δύναμη. Αλλά σηκώσαμε κεφάλι. Και τώρα; Τώρα δεν είμαστε μόνοι. Έχουμε συμμάχους σε όλο τον κόσμο, ακόμα και στην Αμερική. Εννοώ τους ανθρώπους που δεν μπορούν να θεωρούν εχθρούς τους εμάς που αγωνιζόμαστε για ελευθερία...

Συζητήσεις με τους μαχητές του ΔΣΕ Λαμπρινό, Γκέτζο και Παναγιώτη που ήρθαν να συνομιλήσουν με τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής εν αναμονή της εμφάνισης του Στρατηγού Μάρκου

(...)

Ο Λαμπρινός γύρισε προς τον Ζερμαίν και είπε:

- Το εβδομήντα τοις εκατό των μαχητών του Δημοκρατικού Στρατού είναι νεολαίοι... Θα σας πω για την

επαρχία Φλώρινας, στην οποία ανήκουν 106 χωριά. Εκεί, αμέσως μετά τη Βάρκιζα, συνελήφθησαν 3.500 ΕΛΑΣίτες. Τέσσερις σύντροφοί μας σκοτώθηκαν εκείνες τις μέρες, 580 στάλθηκαν εξορία στα νησιά... Στις 29 Μαρτίου του 1945, το μεσημέρι, ο σύντροφος Παπαϊωάννης επέστρεψε σπίτι. Τον συνάντησα σε ένα δρομάκι και συνέχισα μαζί του... Χωριστήκαμε στη γωνία. Δεν είχα κάνει είκοσι βήματα όταν θυμήθηκα ότι είχα ξεχάσει να του πω κάτι για την απογευματινή συνεδρίαση της επιτροπής. Τον έβλεπα να περπατά στο δρομάκι, κάτω από τις καστανιές, κουνώντας τα χέρια του. Όπως πήγα να τον φωνάξω, ένα αδύνατο ξανθό παλληκάρι τον πλησίασε, έβγαλε ένα περίστροφο και τον πυροβόλησε δύο φορές ενόσω εκείνος περπατούσε. Αναγνώριζα τον δολοφόνο. Ήταν ο Παρασκευάς Χήτος από τη Βένα. Ο Παπαϊωάννης έπεσε κάτω. Εγώ έτρεξα στον δρόμο, αλλά τρεις χωροφύλακες με έπιασαν και με κράταγαν: με ρωτούσαν ποιος είμαι, από πού είμαι... Στο μεταξύ, ο δολοφόνος εξαφανίστηκε. Έτσι γινόταν εδώ. Η Σαραντούλα Παπαδοπούλου, νεολαία, ένα κορίτσι 13 χρονών, συνελήφθη τον Μάιο του 1945. Οι χωροφύλακες πρώτα την ξυλοκόπησαν και μετά τη βασάνισαν όπως βασανίζουν τους κομμουνιστές: με ρόπαλα, μπουνιές, μαστίγια από δέρμα βοδιού, καρφιά κάτω από τα νύχια. Τελικά, ο υπολοχαγός Δεληγιάννης, έξαλλος που δεν ομολογούσε που ήταν οι γονείς της, έσπασε το εύθραυστο της χέρι πάνω στο τριχωτό γυμνό του γόνατό. Μετά την ποδοπάτησε, αλλά η μικρή Σαραντούλα, ένα ευγενικό μελαχρινό κορίτσι, δεν μαρτύραγε πού βρίσκονται οι γονείς της, που ήταν ύποπτοι για την εκκαθάριση ενός προδότη. Την πέταξαν στη φυλακή, σε ένα κελί με τσιμεντένιο πάτωμα και μετά από μια εβδομάδα το κορίτσι πέθανε... Η Δέσποινα

και η Ανίτσα Κεβρέκη βασανίστηκαν με ηλεκτρικό ρεύμα για να καταδώσουν το παράνομο τυπογραφείο. Όμως δεν πρόδωσαν την τοποθεσία του και τις σκότωσαν. Τον σύντροφο Βύρων Χατζή τον δολοφόνησαν στο Ξενόμερο. Η συντρόφισσα Χριστίνα Κιατίπη από το χωριό Άλινο βιάστηκε και κρεμάστηκε ανάποδα με μια ξιφολόγη καρφωμένη στο βεβηλωμένο της σώμα. Την κατεβάσαμε νεκρή από την αγριαχλαδιά καθώς σμήνη από μαύρες μύγες έβγαιναν μέσα από το σώμα της. Δέκα ΕΠΟΝίτισσες από τον Άγιο Παντελεήμονα βιάστηκαν, ξυλοκοπήθηκαν και μετά τις έδεσαν στον τόρνο... Ο Δεσπότης, νεαρός εργάτης, πριονίστηκε ζωντανός στον τόρνο, ενώ έκοψαν και την έγκυο γυναίκα του σε τρία κομμάτια.

- Αρκετά! - φώναξε με βαριά φωνή ο Νούρι - δεν μπορώ να ακούω άλλο την ανατριχιαστική σου ιστορία. Το στομάχι μου ανακατεύεται όταν ακούω τις ιστορίες σου. Μόνο σας δέρνουν και σας σκοτώνουν. Φτάνει με το με το χύσιμο του αίματος σας που το νιώθω και δικό μου. Νοιώθω ότι παντού στον κόσμο έχουν περάσει οι καιροί που η νεολαία έπρεπε να σφίγγει τα δόντια και να θυσιάζεται σιωπηλά στο μονοπάτι που οδηγεί στην ελευθερία. Γιατί δεν τους χτυπάτε κι εσείς; Χτυπήστε τους τόσο δυνατά που θα τους σπάσετε τα δόντια, και η συνήθεια τους να αποσπούν την ελευθερία από τους λαούς μέσω βίας και σκοτωμών θα εξαφανιστεί για πάντα...

Σε αυτό ο Λαμπρινός απάντησε:

- Αν δεν τους χτυπούσαμε και εμείς, δεν θα βρισκόμασταν τώρα εδώ, στη μισοαπελευθερωμένη Ελλάδα. Στην αρχή ήμασταν σιωπηλοί και υποφέραμε, και αυτοί μας έσφαζαν και μας έκαιγαν... Όταν όμως η συσσωρευμένη δύναμή μας, ακαταμάχητα έπεσε κατά πάνω τους, τέτοια

έκρηξη θυμού δεν είχαν ξαναδεί. Μέσα σε 20 μέρες είχαμε καθαρίσει όλα τα βουνά από τις συμμορίες και μέσα σε δύο εβδομάδες αποπλίσαμε 780 φασίστες σε 50 χωριά της Φλώρινας. Απελευθερώσαμε αυτό το έδαφος με μίαν ανάσα. Οι φασίστες ήταν λίγοι και τώρα ο κόσμος αναπνέει ξανά ελεύθερα. Αμέσως μετά άρχισε να οργανώνεται και ο Δημοκρατικός Στρατός.

- Ήθελα να σε ρωτήσω κάτι. - είπε σκεπτικός ο Ζερμαίν - Έχετε έναν στρατό που έχει δημιουργήσει μια ελεύθερη ζώνη, αλλά και στα κατεχόμενα εδάφη υπάρχουν υποστηρικτές της ελευθερίας, σύντροφοί σας, που εξακολουθούν να υφίστανται διώξεις. Πώς τους προστατεύετε ; Ποιες είναι δηλαδή οι προοπτικές ανάπτυξης του Δημοκρατικού Στρατού; Καλείτε τους συντρόφους σας στα κατεχόμενα εδάφη να σχηματίσουν μονάδες και να πολεμήσουν στο δικό τους έδαφος, ή τους καλείτε να έρθουν κοντά σας;

- Ο στρατός μας δημιουργήθηκε ως αυτοάμυνα ενάντια στην τρομοκρατία... Αφού η τρομοκρατία μεγαλώνει, έτσι και ο λαϊκός στρατός μεγαλώνει μαζί της... Οι σύντροφοι που μένουν και εργάζονται μόνιμα στα κατεχόμενα εδάφη δεν ξέρουν πολλά για τον στρατό μας, αλλά όταν μερικές φορές τους επισκεπτόμαστε, τους λέμε να πάνε στον Μάρκο αν βρεθούν ποτέ κίνδυνο.

15 Μαρτίου. Μόγκιλα – Καστανόφυτο – Μόγκιλα

Ο Πέτρος μας ξύπνησε με καφέ και προπολεμικά τσιγάρα από τις «καβάτζες του για τις μαύρες μέρες».

Σε όλη τη διαδρομή προς το Καστανόφυτο περάσαμε μπροστά από ομάδες ανθρώπων, που κρατώντας απλωμένα πανό τραγούδησαν:

*Στον αγώνα, στον αγώνα, στον αγώνα,
Μακεδονικέ λαέ, λαέ...*

Στο Χιλιόδενδρο παλληκάρια και κοπέλες βάδιζαν σχεδόν στρατιωτικά και τραγουδούσαν με θέρμη. Το πεδινό χωριό ήταν περιφραγμένο με σύρμα, αλλά αυτοί, παρά τις απειλές του κοινοτάρχη ότι θα τους κάψει ζωντανούς, το έσκασαν μέσα στη νύχτα σαν τη σφαίρα και τώρα έφταναν πριν από τον Καστανόφυτο για να παραδώσουν στην Υποεπιτροπή ένα υπόμνημα στο οποίο περιέγραφαν λεπτομερώς όλα όσα συμβαίνουν στην περιοχή τους. Όλοι τους ήταν αποφασισμένοι να προσχωρήσουν στον λαϊκό στρατό, περήφανοι που θα είναι οι πρώτοι αντάρτες του χωριού τους.

- *Ελπίζω να μην αργήσουμε.* - μου είπε ένα από τα αγόρια.

- *Όχι, μη φοβάσαι.*

- *Πώς να μην φοβόμαστε; Εάν φύγει η επιτροπή, ο κόσμος δεν θα μάθει τι γράψαμε. Δεν θα μάθει για τη ληστεία που μας κάνουν με τη βοήθεια του UNRRA. Και μας πήραν λεφτά και δεν μας έδωσαν τίποτα, γιατί πέρσι ζητήσαμε να ψηφίσουμε. Και γιατί να ψηφίσουμε; Αν δεν με αφήνουν να επιλέξω, δεν θα ψηφίσω καν. Αυτό είναι δικαίωμά μου... Και αυτό για την UNRRA είναι μόνο η αρχή αυτών που καταγράψαμε. Ακολουθούν όλες οι αδικίες που έκαναν. Έστειλαν είκοσι άτομα στα νησιά και οκτώ στη φυλακή. Πριν από αυτό, σκότωσαν τον Ατανάς Φιλιππόπουλο, τον καλύτερο νέο του χωριού μας, που σαν αυτόν δεν είχε σε ολόκληρη την Ελλάδα. Θα τα παραδώσουμε όλα στην*

επιτροπή, και όλο το Χιλιόδενδρο η πεδιάδα όλη θα μας ακολουθήσει στα βουνά σαν πραγματικός στρατός.

Πιο πέρα συναντήσαμε μια ομάδα από το Νέστραμ, ένα μεγάλο ανελεύθερο χωριό πάνω στον δρόμο. Ένα κορίτσι έτρεχε μπροστά από την ομάδα της και τους φώναζε να βιαστούν.

- Γιατί τους λες να βιαστούν; Σας κυνηγάνε τάνκς; – ρώτησε ο Ζερμαίν.

- Μας είπαν ότι η επιτροπή θέλει να φύγει, και πρέπει να ακούσουν τι έχουμε να πούμε πάση θυσία.

Αναρωτήθηκα από πού πήραν αυτές τις πληροφορίες. Ποιος τους το είπε; Η επιτροπή περίμενε τον στρατηγό Μάρκο, ο οποίος ίσως είχε ήδη φτάσει. Ο Ζερμαίν τη ρώτησε:

-Γιατί ιδιαιτέρως το Νέστραμ πρέπει να παραδώσει το υπόμνημά του;

- Δεν έχετε ακούσει για το Νέστραμ; - τον ρώτησε έκπληκτη, και συνέχισε - Από το 800 σπίτια που είχε το χωριό, μόνο τα 45 έμειναν όρθια. Μας έκαψαν επτά εχθρικοί στρατοί. Δώσαμε στον ΕΛΑΣ 350 μαχητές, και όσοι παρέμειναν στο χωριό ήταν σε εφεδρεία. Εκατόν είκοσι από τους καλύτερους ΕΠΟΝίτες μας είναι τώρα στον Δημοκρατικό Στρατό αλλά δεν έχουμε απελευθερωθεί ακόμη. Φταίει που το χωριό μας βρίσκεται σε σταυροδρόμι, αλλιώς θα ήμασταν οι πρώτοι που θα απελευθερώνονταν τέτοιοι που είμαστε...

- Και πώς είστε; – ρώτησε ο Ζερμαίν.

- Είμαστε το καλύτερο χωριό σε όλη την Ελλάδα. Έχετε ακουστά την Ανδρομάχη;

- Εκείνη την κοπέλα που προσχώρησε στο Στρατό με τρία τουφέκια;

- Ναι, είναι η αδερφή μου. Όλοι σαν αυτήν είμαστε και από σήμερα θα έχουμε την ευκαιρία να το αποδείξουμε.

Παραπληροφόρηση σχετικά με τον Μάρκο. Αναφορές μαχών από την πλευρά του ΔΣΕ

Ο Γιαννούλης βρισκόταν στο αρχηγείο, και αφού είδε τον Ζερμαίν, μας οδήγησε στο δωμάτιο του επάνω ορόφου. (...)

- Ξέρετε, - είπε ο Ζερμαίν στον Γιαννούλη - ο κόσμος πιστεύει πως η Επιτροπή ετοιμάζεται να φύγει. Από πού προέκυψε αυτή η πληροφορία;

Ο Γιαννούλης ανασήκωσε τους ώμους του και γύρισε με απλωμένα χέρια:

- Άκουσα, διάολε! Και ο ερχομός της Επιτροπής εδώ βέβαια είναι από μόνος του μια μεγάλη επιτυχία. Παρ'όλα αυτά, ο Μάρκος βρίσκεται μακριά. Το βράδυ τηλεφωνούσα δύο ώρες και εν τέλει κατάφερα να μιλήσω με το Αρχηγείο Μακεδονίας. Οι σύντροφοι μου είπαν να κρατήσω την Επιτροπή εδώ. Ο Κικίτσας, αναπληρωτής του Μάρκου έχει ήδη ξεκινήσει για προς τα εδώ. Η Επιτροπή όμως ήρθε απροσδόκητα. Μόλις χθες το απόγευμα μας τηλεφώνησαν για να μας πουν ότι ερχόταν μια Επιτροπή για να συναντήσει τον στρατηγό Μάρκο. Δεν το περιμέναμε...

- Είναι μακριά ο στρατηγός Μάρκος;

- Τους πρότεινα να μετακινηθούμε τουλάχιστον πέντε ώρες νοτιοανατολικά, αλλά δεν συμφώνησαν. Και που να τους πω τώρα, πως ο Μάρκος βρίσκεται στην Αττική, 700 χιλιόμετρα από εδώ, και πως αν περιμένουν άλλες δύο μέρες, θα καταφέρουν να συναντήσουν μόνο τον Κικίτσα.

(...)

Κατεβαίνοντας από τους στενούς δρόμους του Καστανοφύτου μαζί με τον Αχιλλέα Παπαευθύμιο, φτάσαμε στο χωριό Κάτω Περιβόλι, που είχε πενήντα περίπου σπίτια. Ο Παπαευθύμιος ήταν διοικητής ταξιαρχίας και γεμάτος ενέργεια.

Μπήκαμε στον επάνω όροφο ενός καθαρότατου σπιτιού. Μια ωχρή κιτρινοπράσινη γυναίκα με προεξέχοντα κόκαλα και ξηρό πρόσωπο καθόταν σταυροπόδι δίπλα στο τζάκι. Δεν κουνήθηκε καν όταν μπήκαμε.

- *Αυτή είναι η μητέρα μου.* – Μου εξήγησε ο Παπαευθύμιος σε σπαστά σέρβικα που είχε μάθει στο στρατόπεδο Μπάνιτσα, όπου μεταφέρθηκε από τους Γερμανούς το καλοκαίρι του 1944. Την άνοιξη του ίδιου έτους είχε τραυματιστεί και αιχμαλωτιστεί. Τον Δεκέμβριο επέστρεψε στην Ελλάδα - *Στη συνέχεια, τον μετέφεραν σε στρατόπεδο στη Θεσσαλονίκη, όπου προσεβλήθη από εντέρικη φυματίωση και από τότε δεν τρώει σχεδόν καθόλου.*

Στο δωμάτιο υπήρχαν επίσης δύο αντάρτισσες που έτρωγαν ψωμί και μιλούσαν ήσυχα καθαρίζοντας τα όπλα τους.

Ο Παπαευθύμιος έβγαλε ένα στρατιωτικό ημερολόγιο από ένα κλειδωμένο καφέ χαρτοφύλακα, και άρχισε να μου μεταφράζει στα σερβικά τις μάχες στις οποίες ηγήθηκε το 1946 ως διοικητής. Από αυτές κατέγραφα μόνο μερικές οι οποίες φάνηκαν να μου αποκαλύπτουν τον τρόπο δράσης του νεαρού ακόμη, αλλά έμπειρου, λοχαγού του Δημοκρατικού Στρατού.

Η μάχη του Κατίλιε διήρκεσε έξι ώρες. Το χωριό φυλασσόταν από ισχυρή φρουρά. Στα τέλη του

περασμένου έτους, οι αντάρτες περικύκλωσαν το Κατίλιε και με μιάς άνοιξαν πυρ όλοι ταυτόχρονα. Οι χωροφύλακες και ο στρατός προσπάθησαν να διαπεράσουν το οδόφραγμα, αλλά δεν κατάφεραν να ξεφύγουν. Περίπου 80 φασίστες σκοτώθηκαν και όλα τους τα όπλα κατασχέθηκαν.

Στη μάχη στην Πρισόενα, η ταξιαρχία κατάφερε να συλλάβει τον Κουρκουλίνα, τον διοικητή δεξιάς συμμορίας, και να εκκαθαρίσει σχεδόν ολόκληρη την ομάδα του. Την επόμενη μέρα οι φασίστες έστειλαν ολόκληρο σύνταγμα για να τιμωρήσει τους αντάρτες, αλλά ο Παπαευθύμιος με τους 50 μαχητές του τους έστησε ενέδρα, μετά την οποία ο βασιλικός στρατός τράπηκε σε φυγή. Πάνω από 200 φασίστες σκοτώθηκαν εκείνες τις δύο μέρες και κατασχέθηκαν 6 πολυβόλα, 2 όλμοι και μεγάλος αριθμός τουφεκιών. Μετά γύρισε μερικές σελίδες και μου είπε:

- Η μάχη στο Σκαλοχώρι ξεκίνησε με έφοδο. Κατά το πλάνο, έριξα πρώτα μια βόμβα στο οχύρωμα. Οι χωροφύλακες και ο στρατός κατάφεραν να βγουν από το χωριό και να παραταχθούν στην πλαγιά. Η μάχη διήρκησε οκτώ ώρες και στο τέλος τους εκκαθαρίσαμε όλους. Οι περισσότεροι είχαν συμμετάσχει στον βιασμό των κοριτσιών στη Πτελιά, ήταν μεγάλοι εγκληματίες. Εμείς είχαμε δύο νεκρούς... Η ταξιαρχία μου όφειλε να εκδικηθεί τους βιαστές της Πτελιάς. Ένα μήνα μετά, στα μέσα Ιανουαρίου του 1947, σε ενέδρα που στήσαμε στο δρόμο Νεστόριου - Καστοριάς, εκκαθαρίσαμε άλλους 11 φασίστες. Και αυτοί συμμετείχαν στους βιασμούς. Στο Χιλιόδενδρο επιτεθήκαμε στους χωροφύλακες και σκοτώσαμε τρεις τους, αλλά κατά τη διάρκεια της μάχης έλαβαν ενισχύσεις με βαρύ οπλισμό. Υποχωρήσαμε, και το ίδιο βράδυ τους επιτεθήκαμε ξανά και εκκαθαρίσαμε πολλούς από αυτούς. Οι νεκροί μύριζαν

τσίπουρο. Στο Κόνσκο, πριν από δέκα μέρες επιτεθήκαμε σε έναν λόχο του Βασιλικού Στρατού. Εξολοθρεύσαμε 29, αιχμαλωτίσαμε 11 και τραυματίσαμε 14. Χθες, κοντά στο Νέστραμ, πιάσαμε ένα φορτηγό με δέκα φασίστες, ο καθένας εκ των οποίων έχει δολοφονήσει τουλάχιστον 20 άτομα.

- Επιτίθεστε και στις πόλεις;

- Δεν είναι δύσκολο να τις καταλάβεις, αλλά είναι δύσκολο να τις διατηρήσεις υπό τον έλεγχό σου. Το Νάος και το Ντεσκάτ το καταλάβαμε για 30 ώρες και βγάλαμε πολλά υφάσματα και αλάτι από εκεί μέσα.

- Και όπλα;

- Αυτή είναι η προτεραιότητά μας. Δεν έχει υπάρξει μάχη από την οποία να μην κερδίσουμε τουλάχιστον μερικά τουφέκια. Αλλά σε αυτά τα μέρη που σας ανέφερα, αιχμαλωτίσαμε και ένα πολυβόλο και έναν όλμο, ακόμη και δύο μικρά κανόνια.

Τότε η Μάχη μπήκε στο δωμάτιο με την αδερφή της, την οποία σχεδόν δεν αναγνώρισα. Φορούσε στολή.

- Ελπίζω να είναι τόσο καλή όσο εσύ. – αστειεύτηκε ο Παπαευθύμιος.

- Είμαι σίγουρη ότι θα είμαι καλή, έχω σε ποιόν να μοιάξω. - απάντησε η νεαρή αντάρτισσα.

Μαρτυρίες για τις δολοφονίες και τους βιασμούς στη Πτελιά

Ο ήλιος φώτιζε λοξά το χαμηλό, στενό και αδειανό δωμάτιο χωρίς έπιπλα, παρά μόνο με παράθυρα. Δύο αντάρτισσες από τη Πτελιά, και τρεις κοπέλες από το ίδιο χωριό ήταν ντυμένες με σκούρες φούστες και απλά

πανωφόρια. Μιλούσαν μπροστά στους δημοσιογράφους οι οποίοι είχαν γεμίσει την αίθουσα.

Μίλησε η Δήμητρα Γκλαβίνα, ένα γενναίο κορίτσι με καθαρά και αγνά μάγουλα, αλλά με συγκρατημένο βλέμμα.

- Όλες μας είμαστε από τη Πτελιά. Θα έχετε ακούσει για τα βάσανά μας. Οι χωροφύλακες, μετά τη Βάρκιζα έρχονταν συχνά στο χωριό μας και πάντα νύχτα. Τα σκυλιά πάντα γάβγιζαν τρομερά, και την άλλη μέρα πάντα έλλειπε ένας δικός μας. Πήραν τον γραμματέα μας του ΕΑΜ, Γαβρίλη, και τον ψηλό τον Απόστολο, τον υπολοχαγό του ΕΛΑΣ. Σκότωσαν όμως και άλλα παλληκάρια. Τα σκυλιά γάβγιζαν όλη τη νύχτα και εμείς δεν μπορούσαμε ούτε να ζήσουμε, πόσο μάλλον να κοιμηθούμε, από τον φόβο. Άντρες που μόλις είχαν επιστρέψει από τον πόλεμο αναρωτήθηκαν: «Τι γίνεται πάλι; Τώρα τι πρέπει να κάνουμε; Παραδώσαμε τα όπλα μας αλλά οι χωροφύλακες ακόμα δεν θέλουν ειρήνη.» Και έτσι, αποφάσισαν να μην διανυκτερεύουν πια στο χωριό. Πριν βραδιάσει, έφευγαν για το βουνό και κρύβονταν στους θάμνους... Λίγο καιρό μετά, ένα βράδυ τα μεσάνυχτα, τα σκυλιά άρχισαν να γαβγίζουν ξανά. Αφού δεν βρήκαν αυτούς που αναζητούσαν, άρχισαν να βρίζουν, να πυροβολούν και να πετούν χειροβομβίδες. Ο μικρός Νίκος σκοτώθηκε από την έκρηξη χειροβομβίδας και ο οκτάχρονος αδερφός του Σπύρος άρχισε να ουρλιάζει οδυνηρά, τραυματισμένος από σφαίρα...

Τότε μια από τις αντάρτισσες διέκοψε τη Δήμητρα και συνέχισε αποφασιστικά:

- Άρχισες να μιλάς γενικότερα, Δήμητρα. Να περάσουμε όμως στο κυρίως θέμα. Ήταν 3 Ιουνίου. Οι φασίστες γνώριζαν πως οι άντρες δεν διανυκτερεύουν στο χωριό και ήρθαν σε μεγάλους αριθμούς. Ήταν τόσο δειλοί,

που δεν έμπαιναν ποτέ σε σπίτια λιγότεροι από τρεις, παρότι στα σπίτια υπήρχαν μόνο γυναίκες και κορίτσια...

- Πρώτα πυροβόλησαν κοντά στην εκκλησία. - ξαναφώναξε η Δήμητρα.

- Εντάξει. Συνέχισε εσύ εφόσον θέλεις. - συμφώνησε η αντάρτισσα.

- Ακούστηκαν οι πρώτες κραυγές. Το κλάμα των γυναικών γινόταν όλο και πιο δυνατό. Έφυγα για το πατάρι ξυπόλητη και αχτένιστη. Έτρεμα από φόβο. Η μητέρα μου, και η αδερφή μου, η οποία δεν ήταν ούτε δεκαέξι χρονών, έμειναν κάτω. Όταν χτύπησε η πόρτα λιποθύμησα από τον φόβο μου. Την επόμενη μέρα, η αδερφή μου πριν πεθάνει μου είπε: «Έσπασαν την πόρτα και στέκονταν με πυρσούς στα χέρια, σαν λύκοι ανάμεσα σε ένα κοπάδι πρόβατα.» «Πού είναι ο σύζυγός σου;» τη ρώτησε αυτός με τον πυρσό, ενώ δύο που μύριζαν αλκοόλ έστρεψαν τα όπλα τους προς το μέρος μου. Αυτά μου τα είπε η αδερφή μου πριν πεθάνει. Η μητέρα μου απ' την άλλη παρέμεινε σιωπηλή. Ήταν πασαλειμμένοι με λάσπη, ήταν μεθυσμένοι και άσχημοι. Μύριζαν ιδρώτα, σκόνη και βρωμιά. «Δώσε μου το όπλο που κρύβεις!» είπε αυτός με τον αναμμένο πυρσό. Αυτή ήταν η δικαιολογία τους. Μέσα από την ανοιχτή πόρτα είδα καθαρά τρεις χωροφύλακες να βγάζουν τη Μαρία Ηλιοπούλου από το σπίτι της, βαρώντας την στα πλευρά με τα κοντάκια των όπλων τους. Τη νύχτα σε όλους τους δρόμους του χωριού ακούγονταν οι ήχοι από τα ραπίσματα των κοντακιών και τα κλάματα των κοριτσιών και των γυναικών, σαν κοπάδι που οδηγούνταν στη σφαγή. Μάζεψαν τα κορίτσια και τις γυναίκες, ντυμένες μόνο με μπλουζες στην ανοιχτωσιά μπροστά από την εκκλησία, όσο οι φασίστες ήταν ξαπλωμένοι στο γρασίδι, πίνοντας

τσίπουρα, τραγουδώντας και πυροβολώντας τα όπλα τους. Κάποιοι φώναζαν: «Ζήτω ο Βασιλεύς». Μετά τις ξανακυνήγησαν, αυτή τη φορά προς το χωράφι, στο ρέμα. Όσα κορίτσια αργούσαν τα χτύπαγαν. Κάποιοι τραγουδούσαν πρόστυχα τραγούδια. Στο χωράφι, κάθε κοπέλα την περικύκλωσαν στρατιώτες ανακατεμένοι με μερικούς ένοπλους πολίτες και ξανάρχισαν να ρωτάνε για τα όπλα. Κάποιοι άρχισαν να αγγίζουν τα κορίτσια κάτω από τις μπλούζες τους και να τις χουφτώνουν. Ένας κοκκινομάλλης πολίτης άρπαξε την αδερφή μου από το λαιμό: «Πού κρύβεις το όπλο σου;». Προσπάθησε να την αγγίξει πλησιάζοντας πίσω από την πλάτη της, αλλά εκείνη πήδηξε και ούρλιαξε, και τότε εκείνος της δάγκωσε θηριωδώς τη γάμπα, σκίζοντας ακόμα και τη σάρκα της. Ένα κομμάτι κρέατος του έμεινε στο στόμα. Η αδερφή μου κίνησε να ξεφύγει, όμως ο άλλος στρατιώτης την έπιασε από το άλλο πόδι και εκείνη έπεσε με τα μούτρα στο έδαφος. Ο στρατιώτης σηκώθηκε όρθιος και την έφτυσε. Αυτή αιμορραγούσε από το τραύμα και του αλλουνού το στόμα και τα μάγουλά ήταν γεμάτα από το αίμα της. Η αδερφή μου ήταν ξαπλωμένη τραυματισμένη στο γρασίδι και εκείνος κάθισε επάνω στη γυμνή της πλάτη. Και μετά, σαν να μην είχε συμβεί τίποτα, έβγαλε έναν καθρέφτη από την τσέπη του και άρχισε να κοιτάζεται. Άρχισε να φτύνει και να χτυπά την αδερφή μου στη λαγόνα: «Σκύλα, δες τι μου έκανες!»

Η Δήμητρα ξαφνικά σιώπησε και τα υπόλοιπα κορίτσια συνέχισαν να περιγράφουν πώς προσπάθησαν να το σκάσουν. Τρεις με τέσσερις στρατιώτες και πολίτες τις κυνήγησαν. Αφού τις πρόφτασαν, ρίχτηκαν καταπάνω τους και χτυπώντας τες, τις έριχναν κάτω. Τις γρονθοκοπούσαν στα μάτια. Τα χαστούκια, και οι κραυγές των γυναικών

αντηχούσαν στο βουνό. Από δυο - τρεις στρατιώτες έπεσαν πάνω σε κάθε κορίτσι. Τα κόκκαλά των κοριτσιών ράγιζαν κάτω από το βάρος τους. Και σαν να μην τους έφτανε ο πόνος που τους προκαλούσαν, οι στρατιώτες τις χτυπούσαν και στο μέτωπο, τις τραβούσαν τα μαλλιά και τις στραγγάλιζαν. Περιμένοντας τη σειρά τους, δεν ήξεραν πια τι να κάνουν. Και όταν αυτή έφτανε, σηκώνονταν χλωμές και τρεμάμενες, σαν πρόβατα που μόλις είχαν σφαχθεί και γδαρθεί. Τα κορίτσια που άφηναν αναίσθητα, συνέχισαν να τα χτυπούν.

Έτσι τους βρήκε το πρωί. Οι γυναίκες κείτονταν στο έδαφος παραλυμένες και αιμόφυρτες. Η Ανδρομάχη Κόραλη ήταν τότε 18 ετών. Η Όλγα Γκλαβίνα, που πέθανε, ήταν 16 ετών. Πέθαναν ακόμη πέντε κορίτσια: η Ουρανία Κόραλη, η Αργυρώ Κόραλη, η Έλενα Ηλιοπούλου, η Διδώ Μπένεση και η Μαρία Κολάρη.

Όσες επέζησαν, πήγαν με τους άνδρες τους στο Νεστόριο για να διαμαρτυρηθούν. Με δυσκολία περπατούσαν, μελανιασμένες και ποδοπατημένες, ματωμένες και με ραγισμένες καρδιές. Οι ιατροδικαστές κατέθεσαν ότι επρόκειτο για βιασμό.

Αλλά ο νομάρχης γέλασε:

- Δεν αμφιβάλλω ότι αυτά που λέτε συνέβησαν, αλλά άντε αποδείξτε μου επιστημονικά ότι οι χωροφύλακες το έκαναν. Δεν σας εμπιστεύομαι εσάς... - μετά άρχισε να γελάει δυνατά και πρόσθεσε - Τα παιδιά που αναμφίβολα θα γεννηθούν θα φωνάζουν: «Ζήτω η Μόσχα».

Από το Νεστόριο, οι γυναίκες και οι άνδρες της Πτελιάς πήγαν στην Καστοριά. Εκεί όμως τους φυλάκισαν και τους ξυλοκόπησαν: «Γιατί ξεσηκώνετε τον κόσμο; Όλους

εσάς πρέπει να σας σκοτώσουν και να σας κάψουν τα σπίτια».

– Μετά από λίγες μέρες – συνέχισε η Δήμητρα – μας βγάλανε από τη φυλακή. Οι μελανιές μας πέρασαν και οι πληγές μας επουλώθηκαν, αλλά η ψυχή μας δεν θα ξεχάσει ποτέ. Τα κορίτσια πήγαν από χωριό σε χωριό λέγοντας τι τους συνέβη. Οι άνθρωποι έκλαιγαν όταν αντικρίζονταν πρόσωπο με πρόσωπο μαζί τους. Παντού μπορούσες να βρεις κάποιον που έφυγε στους αντάρτες μετά τη συνάντηση του με τα κορίτσια.

(...)

Κατά τη διάρκεια του δείπνου, πολλοί έτρωγαν χωρίς όρεξη. Ο Βάσβος, που είχε προσχωρήσει πρόσφατα στους αντάρτες, απευθύνθηκε στους δημοσιογράφους:

- Τώρα σίγουρα αηδιάζετε με τον εαυτό σας, αλλά είμαι σίγουρος ότι για τη Πτελιά γνωρίζατε από πριν. Οι αριστερές εφημερίδες έγραψαν γι' αυτό, αλλά τότε είχατε πει ότι πρόκειται για ψέματα. Δεν μπορούσατε να πιστέψετε πως τέτοια πράγματα θα μπορούσαν να συμβούν στον 20ο αιώνα. Μέχρι τώρα πάντως υπερασπίζετε την πλευρά η οποία διέπραξε αυτή τη φρίκη. Τα επιχειρήματά σας δεν είναι λιγότερο ανήθικα από αυτά του νομάρχη. Θα συνέλθετε επιτέλους; Σίγουρα όχι. Ξέρω καλά ανθρώπους σαν κι εσάς. Γι' αυτό τώρα σιχαίνεστε να φάτε. Δεν έχετε όρεξη γιατί έχετε σιχαθεί τον εαυτό σας. Μόλις όμως βρεθείτε ξανά ανάμεσα στους χωροφύλακες, θα αρχίστε να κελαηδάτε όπως παλιά. Τότε η όρεξή σας θα επιστρέψει και δεν θα αηδιάζετε πια με τον εαυτό σας. Θα γράψετε πράγματα ακόμα χειρότερα, ξεδιάντροποι...

Ο Γιαννούλης στεκόταν στο μπαλκόνι στηρίζοντας το χέρι του στη μεγάλη σημαία. Δεν είχε κοιμηθεί όλο το

βράδυ. Μετά τα μεσάνυχτα, καβάλησε ως το πρώτο τηλεφωνικό κέντρο, 10 χιλιόμετρα από το Καστανόφυτο, για να συννενοηθεί με τον Κικίτσα, τον πρώτο υπαρχηγό του στρατηγού Μάρκου και διοικητή του Επιτελείου Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας. Ο Κικίτσας όμως είχε ήδη ξεκινήσει για το Καστανόφυτο, στο οποίο πίστευε ότι θα συναντιόταν με την Επιτροπή. Ωστόσο, του χρειάζονταν τουλάχιστον άλλες 48 ώρες για να φτάσει. Και μέχρι τότε... Στη συνεδρίαση της Υποεπιτροπής που ολοκληρώθηκε πριν από λίγο, λήφθηκε η απόφαση να συναντήσουν τον Μάρκο μόνο αν φτάσει ως τα μεσάνυχτα. Αν δεν φτάσει ως τότε, οι σύνεδροι θα αποχωρήσουν αύριο, στις επτά το πρωί. Ο Μίλλερ επέμεινε πως αν ο Μάρκος έφτανε έστω και ένα λεπτό μετά τα μεσάνυχτα, η Επιτροπή δεν θα τον δεχόταν. Ο Ζερμαίν ήταν θυμωμένος και ο Γιαννούλης σχολίασε:

- Στην πραγματικότητα, αυτή τους η απόφαση να λιποτακτήσουν σημαίνει αναγνώριση της ήττας τους. Κάθε λεπτό της παραμονής τους μαζί μας τους έφερε δεκάδες αποδείξεις για τους πραγματικούς λόγους ανόδου του Δημοκρατικού Στρατού. Είχαν την ευκαιρία να δουν και να ακούσουν τι πιστεύουν οι κάτοικοι 30 γύρω χωριών για αυτόν. Έλαβαν ένα σωρό υπομνήματα. Αν έμεναν μια μέρα ακόμα, θα λάμβαναν τα διπλάσια. Πρόκειται για υπομνήματα από τα χωριά. Όλα, ένα προς ένα γεμάτα στοιχεία. Απλά και σαφή. Παρατήρησα μια κάποια χαλάρωση μεταξύ των δημοσιογράφων.

(...)

Παρότι είχαμε δειπνήσει, ο οικοδεσπότης μας ο Πέταρ ήθελε να μας περιποιηθεί καλά πριν φύγουμε. Ήρθε και ο κουνιάδος του και συμφώνησε να μας κάνει παρέα. **(Αρχίζει κουβέντα για τον πόλεμο κατά των Γερμανών**

και τη συμμαχία τότε του ΕΛΑΣ με τους Άγγλους, σημείωμα του συντάκτη). Ο γαμπρός του Πέταρ είπε:

- Κάποια στιγμή το 1944 εμφανίστηκαν εδώ κάποιοι Άγγλοι. Ήταν δύο, ένας συνταγματάρχης και ένας λοχίας. Έψαχναν κατάλληλους χώρους για αεροδρόμια.

- Μίλα τους γι' αυτό. – είπε ο Πέταρ.

- Έστησαν λοιπόν τα αντίσκηνά τους, όχι πολύ μακριά από τον υποστηρικτικό λόχο του τάγματος. Το επόμενο πρωί ο συνταγματάρχης σηκώθηκε πρώτος, έφτιαξε τσάι, άνοιξε μια - δύο κονσέρβες και μετά ξύπνησε και τον λοχία. Και οι δύο τους μιλούσαν και ελληνικά και μακεδονικά. Δεν ήταν υπερόπτες και όλη μέρα μιλούσαν με τους φαντάρους. Ο συνταγματάρχης τους ρώτησε:

- Ποιά είναι η κατάσταση στην περιοχή; Υπάρχουν πολλοί αυτονομιστές; (μέλη του ΒΜΡΟ του Μιχάηλοφ, στον οποίο ο Χίτλερ υποσχέθηκε αυτόνομη Μακεδονία και αργότερα κάποιοι κύκλοι από τη Δύση εξέτασαν και αυτοί αυτό το ενδεχόμενο, σημείωση του συντάκτη). Ο μαχητής που ερωτήθη, Μακεδόνας, δικός μας, ένα έξυπνο παιδί, του απάντησε:

- Όχι. Παλιά υπήρχαν μερικοί, αλλά κάποιους τους εκκαθαρίσαμε, και κάποιοι προσχώρησαν στους Γερμανούς, οπότε τώρα πολεμούν στο πλάι τους.

- Τους σκοτώνετε επειδή ήσαν αυτονομιστές; – ρώτησε ο συνταγματάρχης λίγο ανήσυχος.

- Όχι, αλλά επειδή υπηρετούν τους φασίστες. Χρησιμοποιούν την αυτονομία ως σύνθημα για να μας ρίχνουν άμμο στα μάτια. Αλλά αν αναρρωτίεστε, εγώ θα τους εκκαθαρίζα όλους. Ξέρετε τι κάνουν στους ανθρώπους μας εκεί στον κάμπο; Μόνο το γράμμα «Τ» να προφέρεται,

αμέσως σε στέλνουν στους Γερμανούς να σε εκτελέσουν. Και εμείς θα τους συμπεριφερόμαστε όμορφα;

- Το γράμμα «Τ»; – ξαφνιάστηκε ο συνταγματάρχης – Τι σημαίνει αυτό;

- Είναι το πρώτο γράμμα του ονόματος «Τίτο». Πρέπει να τον έχετε ακουστά.

Τότε ο γαμπρός του Πέταρ μας εξήγησε:

- Πρέπει να σας πω ότι το 1943 στο τάγμα μας έμεινε και ένας ισχυρός σας φίλος - ο Τέμπο. Να τον χαιρετήσετε συντροφικά όταν θα τον δείτε. Ο Τέμπο μας μίλησε για τον αγώνα σας και για τον Τίτο. Έτσι έμαθαν γι' αυτόν οι μαχητές μας και από αυτούς το όνομα του Τίτο διαδόθηκε στον απλό κόσμο, που τον αγάπησε, παρόλο που οι Γερμανοί άρχισαν να μας εκτελούν γι' αυτό.

Διαχωρισμός της Εξεταστικής Επιτροπής, άλλοι φεύγουν και άλλοι μένουν για να συναντηθούν με τον Μάρκο

Στο Καστανόφυτο στέκονταν όλοι όρθιοι μπροστά από το επιτελείο. Ένα τάγμα είχε παραταχθεί στην πλατεία και οι δημοσιογράφοι έτρεχαν γύρω του, έβγαζαν φωτογραφίες, χαιρετιόντουσαν, και αντάλλαζαν εντυπώσεις. Οι εκπρόσωποι της Επιτροπής στάθηκαν αποφασιστικά στην άκρη.

(...)

Ο Ντελβουά, ξυρισμένος και τονωμένος, περπατούσε ανάμεσα στα φορτωμένα μουλάρια.

- Λοιπόν, στρατηγέ, αποτύχατε. – τον πείραξε εύθυμα ο Ζερμαίν.

- Μάλιστα κύριε. Οφείλω να το ομολογήσω. Έκανα ό,τι μπορούσα για να βρω μια κοινή λύση. Έδωσα στις δύο πλευρές τρεις ολόκληρες ώρες για να καταλήξουν σε συμφωνία.

-Και εσείς ποια πλευρά υποστηρίζετε περισσότερο; Την ελληνική;

- Δεν μπορείτε να πείτε κάτι τέτοιο. Είμαι αντικειμενικός. Προσπαθώ να είμαι, όσο μπορώ. Πράγματι, μερικές φορές υπερασπίζομαι την ελληνική θέση, αλλά μερικές φορές συμβαίνει το αντίθετο...

Η κυρία Σόκρις βοηθούσε τον Μπιλ να ετοιμάσει το βαρύ του σακίδιο. Ξαφνικά με ρώτησε:

- Εσείς θα μείνετε; Δεν βλέπω το δικό σας σακίδιο.

- Ναί. Θα περιμένω τον Μάρκο εδώ. Θα έρθει σήμερα, το αργότερο μέχρι τις πέντε το απόγευμα. - Της είπα ψέματα.

- Από πού προκύπτει τώρα αυτό; Μας είπαν πως βρίσκεται στην Αττική... Πραγματικά δεν καταλαβαίνω τίποτα πια - απάντησε εκείνη.

- Δημοσιογράφοι, ελάτε αμέσως! φώναξε ο Ουόλτερ από το μπαλκόνι του επιτελείου.

Ο Γιαννούλης εξήγησε εν συντομία σε εμάς τους δημοσιογράφους όλα όσα είχε κάνει ως τότε για να ενημερώσει τον Στρατηγό Μάρκο για την άφιξη της Υποεπιτροπής. Μας περιέγραψε τα γεγονότα με τη σειρά που συνέβησαν, από τη στιγμή που του τηλεφώνησε λέγοντάς του ότι η Επιτροπή πηγαίνει στο Γράμμο για να τον συναντήσει, μέχρι και την παρούσα στιγμή. Μας είπε ότι έστειλε τους τρεις καλύτερους ταχυδρόμους του προς την κατεύθυνση του Στρατηγού Μάρκου. Είπε ότι και ο ίδιος είχε τηλεφωνήσει στο Επιτελείο Κεντρικής και Δυτικής

Μακεδονίας. Εάν ο στρατηγός Μάρκος δεν είχε φτάσει ακόμη, τότε ήταν πραγματικά πολύ μακριά, παρόλο που είχε ήδη ειδοποιηθεί από την πρώτη κιόλας μέρα για την άφιξη της Επιτροπής, και παρόλο που μόλις ενημερώθηκε γι' αυτήν, ξεκίνησε αμέσως για τον Βορρά. Επομένως, δεδομένου ότι οι εκπρόσωποι δεν είχαν δηλώσει από την αρχή ότι βιάζονται τόσο πολύ, ίσως η Επιτροπή θα ήταν σε θέση να ολοκληρώσει το έργο της, μιας και ο Μάρκος θα έφτανε μια από τις επόμενες μέρες.

Αφού τελείωσε ο Γιαννούλης, ο Γκράουρ (ο σοβιετικός εκπρόσωπος) άρχισε να εξηγεί ήρεμα και απλά τους λόγους για τους οποίους αποφάσισε να μείνει και να περιμένει, ή ακόμη να συνεχίσει την πορεία αν χρειαζόταν, προκειμένου να συναντήσει τον στρατηγό Μάρκο.

Με την υποστήριξη της πολωνικής αντιπροσωπείας, η σοβιετική αντιπροσωπεία, από την αρχή ακόμα των εργασιών της Επιτροπής στην Αθήνα, υπερασπίστηκε και υπεραμύνθηκε της θέσης ότι καθήκον της Επιτροπής ήταν να διερευνήσει ευσυνείδητα τα αίτια της λαϊκής εξέγερσης και του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα.

Αυτό συζητήθηκε σε διάφορες συσκέψεις της Εξεταστικής Επιτροπής και τελικά συμφωνήθηκε πως πρέπει να οργανωθεί συνάντηση με τον στρατηγό Μάρκο για το σκοπό αυτό. Ως ανώτατος διοικητής του Δημοκρατικού Στρατού, ο Στρατηγός Μάρκος καλείται καταρχάς να δώσει εξηγήσεις στην Επιτροπή για τους λόγους που οδήγησαν στη σημερινή κατάσταση στην Ελλάδα.

Μετά από πολύωρες συζητήσεις έγινε αποδεκτή η σοβιετική και πολωνική πρόταση, με την προσθήκη ότι η ημερομηνία της συνάντησης θα έπρεπε να καθοριστεί στη

Θεσσαλονίκη. Δεν είναι γνωστό γιατί συμφωνήθηκε στην Αθήνα, η ημερομηνία της συνάντησης να καθορισθεί στη Θεσσαλονίκη. Ίσως κάποια μέλη της αντιπροσωπείας να υπέθεσαν ότι ο στρατηγός Μάρκος βρισκόταν στη Μακεδονία του Αιγαίου. Τα επιχειρήματα κατά αυτής της απόφασης να πραγματοποιηθεί η συνάντηση περιορίστηκαν κυρίως στον φόβο μεμονωμένων αντιπροσώπων πως μια συνάντηση της Εξεταστικής Επιτροπής με τον στρατηγό Μάρκο θα μπορούσε να εκληφθεί ως αναγνώριση της υπάρξης του Δημοκρατικού Στρατού.

Αλλά είτε αναγνωρίζεται είτε όχι, ο Δημοκρατικός Στρατός πολεμά, άρα υπάρχει. Κατάφερε να απελευθερώσει ένα σημαντικό κομμάτι της χώρας και είναι ήδη παράγοντας πρώτης τάξεως στη πολιτική ζωή της Ελλάδας. Υπάρχει, χωρίς να ζητάει την άδεια κανενός και θα σημειώσει μεγάλη επιτυχία, είτε θέλουν οι διεθνείς φορείς και η Εξεταστική Επιτροπή να το παραδεχτούν είτε όχι.

Ο Λούντ έλαβε εντολή να οργανώσει τη συνάντηση... Στις 12 Μαρτίου, με επικεφαλής τον Λουντ, ξεκινήσαμε για τα αλβανικά σύνορα. Υποθέσαμε ότι ξέρει τη δουλειά του και ότι κάπου στην πορεία θα συναντούσαμε τον στρατηγό Μάρκο, για να πραγματοποιήσουμε αυτό που το Συμβούλιο Ασφαλείας ανέθεσε ως έργο στην Εξεταστική Επιτροπή.

Αλλά στη Σιάτιστα, αφού μίλησε με κάποιον μοναρχικό στρατηγό, ο Λούντ ήταν έτοιμος να μας γυρίσει πίσω στη Θεσσαλονίκη. Φαίνεται ότι τον τρόμαξε η εξαγγελθείσα επίθεση, η οποία αποδείχτηκε μόνο λόγια, γιατί στη πράξη δεν έγινε τίποτα κατά του Δημοκρατικού Στρατού, του οποίου οι μαχητές, όπως είδαμε, δεν τρόμαξαν καθόλου.

(...)

Ωστόσο, στο Καστανόφυτο, και παρά τις απροκάλυπτα κακές προθέσεις ορισμένων εκπροσώπων, η διοίκηση του Γράμμου κατά το μέγιστο δυνατό προσήλθε να συναντήσει την Υποεπιτροπή. Ο διοικητής Γαννούλης επικοινωνήσε με τον στρατηγό Μάρκο, ο οποίος συμμετείχε σε μάχες γύρω από την Αθήνα, και παρέδωσε στους εκπροσώπους την αποδοχή της πρόσκλησή τους από μέρος του, ενημερώνοντάς τους πως ο Μάρκος ήταν έτοιμος να έρθει στα αλβανικά σύνορα για να τους συναντήσει. Αντιθέτως, οι εκπρόσωποι των Ηνωμένων Πολιτειών, της Αγγλίας και άλλων χωρών αποφάσισαν να περιμένουν τον στρατηγό Μάρκο μόνο μέχρι τα μεσάνυχτα μεταξύ 15ης και 16ης Μαρτίου. Αν έφτανε έστω και ένα λεπτό μετά τα μεσάνυχτα, η Υποεπιτροπή θα αρνιόταν να τον συναντήσει και θα επέστρεφε στη Θεσσαλονίκη την επόμενη μέρα.

Βέβαια, ο στρατηγός Μάρκος δεν μπορούσε να κατηγορηθεί για το γεγονός ότι Λουντ δεν είχε το μυαλό να συμφωνήσει μαζί του εκ των προτέρων πού και πότε θα γίνει η συνάντηση. Επίσης, θα ήταν ανεπίτρεπτο η Υποεπιτροπή να μην εκπληρώσει το έργο της.

Ο Γκράουρ μίλησε ήρεμα, απαριθμώντας έναν προς έναν τους λόγους που οδήγησαν στην απόφαση των σοβιετικών αντιπροσώπων να μην δεσμευτούν από την απόφαση της πλειοψηφίας της Υποεπιτροπής, και λέγοντας πως μαζί με τους εκπροσώπους της Πολωνίας, της Γιουγκοσλαβίας, της Βουλγαρίας και της Αλβανίας θα περίμεναν εδώ την άφιξη του στρατηγού Μάρκου ή αν χρειαζόταν, θα ταξίδευαν και οι ίδιοι για να τον συναντήσουν.

Στο επιτελείο, οι δημοσιογράφοι κατέγραφαν τα λόγια του στριμωγμένα το ένα πλάι στο άλλο, ικανοποιημένοι που θα μπορούσαν να δημοσιεύσουν τουλάχιστον αυτή την είδηση όταν επέστρεφαν.

Ο Κρούλ, ο εκπρόσωπος της Γιουγκοσλαβίας, απευθύνθηκε στους δημοσιογράφους:

- Συζητήσατε με τον κόσμο, τους μαχητές και τους διοικητές τους. Είδατε πώς ήταν οργανωμένη η κυβέρνηση στα χωριά και βεβαιωθήκατε ότι πρόκειται πραγματικά μια κυβέρνηση με ευρείες δημοκρατικές ελευθερίες. Η κυβέρνηση αυτή είναι σταθερή, ενώ τα μέλη του Δημοκρατικού Στρατού που συνάντησε η Υποεπιτροπή, μας διαβεβαίωσαν ότι αποτελούν έναν απελευθερωτικό στρατό, πειθαρχημένο, ικανό, μαχητικό και καλά καθοδηγούμενο. Δεν έχουν περάσει ούτε επτά μήνες από τον σχηματισμό του, και ήδη αποτελεί μια δύναμη που μεγαλώνει και ισχυροποιείται κάθε μέρα χωρίς να μπορεί να καταστραφεί. Είναι επίσης ανόητο να υποθέτουμε ότι μερικές δεκάδες «συμμορίες» όπως ισχυρίζεται η κυβέρνηση Τσαλδάρη (πρωθυπουργός της μοναρχοφασιστικής κυβέρνησης), οι οποίοι κατέβηκαν από τη Γιουγκοσλαβία στη Μακεδονία του Αιγαίου, θα μπορούσαν σε σύντομο χρονικό διάστημα να ξεκινήσουν μια εξέγερση που θα εξαπλωνόταν από τα βόρεια σύνορα της Ελλάδας μέχρι την Κρήτη, συμπεριλαμβανομένης, εκτός από τη Μακεδονία, ολόκληρης της Θεσσαλίας, της Αττικής, της Ηπείρου, της Σπάρτης, της Πελοποννήσου και των περισσότερων νησιών. Ένας τέτοιος ισχυρισμός δεν μπορεί παρά να είναι καρπός της φαντασίας ορισμένων ανίκανων ανθρώπων, οι οποίοι αγνοούν τους κανόνες της ανάπτυξης των κοινωνιών και δεν σέβονται τους νόμους της Ιστορίας. Στα συμφέροντα της χώρας μου

είναι να ενημερωθεί η διεθνής κοινότητα για την πραγματικότητα της κατάστασης στην Ελλάδα και για όλα όσα οδήγησαν σε αυτό τον πόλεμο. Και αυτό, γιατί η αποκάλυψη και η δημοσιοποίηση της αλήθειας θα επιβεβαιώσει για άλλη μια φορά το ψέμα του υπομνήματος Τσαλδάρη και την ορθότητα των γιουγκοσλαβικών θέσεων. Αυτός είναι ο λόγος πού θεωρώ υποχρέωσή μου να μείνω εδώ, ώστε να λάβω από τον στρατηγό Μάρκο, τον πλέον αρμόδιο, μια απάντηση στα ερωτήματα που είναι σημαντικά για αυτή την έρευνα, και που έχουν τη μέγιστη σημασία για τη χώρα του. Διαμαρτύρομαι εντόνως για την απόφαση των περισσότερων αντιπροσώπων της Υποεπιτροπής, με την οποία θέλουν να δικαιολογήσουν την απομάκρυνσή τους. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για μια εκφυγή από τη γνωστοποίηση γεγονότων που όχι μόνο δεν συμφέρουν την Ελληνική και την Αγγλική Κυβέρνηση, αλλά πιθανότατα και να τις ενοχοποιούν. Είμαι βέβαιος ότι παρά την απουσία της πλειοψηφίας των εκπροσώπων, θα καταλήξουμε με υλικό που αποδεικνύει την άθλια αβασιμότητα των κατηγοριών Τσαλδάρη.

Τόσο οι Αλβανοί όσο και οι Βούλγαροι αξιωματούχοι παρουσίασαν τα επιχειρήματά τους και έπειτα επικράτησε σιωπή. Οι δημοσιογράφοι περίμεναν απάντηση από τον Μίλλερ στο όνομα της κυβέρνησή του, αλλά κάτι τέτοιο δεν συνέβη. Τότε ο σοβιετικός εκπρόσωπος είπε:

- Θα ήθελα να σας υποβάλλω ένα αίτημα, κύριοι δημοσιογράφοι. Παρακαλώ, ανακοινώστε πως εμείς που παραμένουμε εδώ είμαστε σταθερά αποφασισμένοι να συναντηθούμε με τον Στρατηγό Μάρκο ώστε να φέρουμε εις πέρας το έργο το οποίο μας έχει ανατεθεί. Δεν ξέρω πόσες μέρες θα μείνουμε εδώ, αλλά μόλις ολοκληρώσουμε το έργο

μας, θα επιστρέψουμε στη Θεσσαλονίκη. Κανείς μας, εδώ στην ελεύθερη επικράτεια, δεν απειλείται με κανέναν τρόπο. Κατά τη διέλευση μας από τη συνοριακή γραμμή βέβαια, λόγω της «έλλειψης ενημέρωσης» εκ μέρους της Βασιλικής Χωροφυλακής ή για οποιοδήποτε άλλο λόγο, θα μπορούσαν να συμβούν αμήχανα περιστατικά. Επομένως, προκειμένου να αποφευχθούν τέτοιοι ανεπιθύμητοι πυροβολισμοί, ανακοινώστε πως η αυτοκινητοπομπή του δικού μας τμήματος της Υποεπιτροπής θα φέρει λευκή σημαία κατά την επιστροφή της στην περιοχή που βρίσκεται υπό τον έλεγχο της κυβέρνησης, ως αναγνωριστικό. Θα φροντίσουμε να είναι όσο το δυνατόν μεγαλύτερη και ορατότερη, προκειμένου να αφαιρέσουμε πιθανές δικαιολογίες από αυτούς που θα ήθελαν να γεμίσουν τα σώματά μας τρύπες. (...)

Αναχώρηση των εναπομείνοντων αντιπροσώπων και δημοσιογράφων και παραμονή στη Δαμασκηιά

Το κομβίο μας ήταν έτοιμο για το δρόμο. Κινήσαμε ανατολικά. Πηγαίναμε γρήγορα, στα ανηφορικά ενός υψώματος. Σύντομα, περάσαμε τους μαθητές της σχολής αξιωματικών του ΔΣΕ, που παρατεταγμένοι, συνομιλούσαν με μια διμοιρία αντάρτισσες. Μόλις τους πλησιάσαμε, το τάγμα των υπαξιωματικών μας προσέγγισε από τα μπροστά, και οι κοπέλες από τα όπισθεν της αυτοκινητοπομπής. Έκανε ζέστη και ο τόπος έβραζε, οπότε μόλις φτάσαμε στην κορυφή του λόφου, σταματήσαμε να ξεκουραστούμε. Κάτω μας βρισκόταν το Καστανόφυτο. Από ψηλά, μπορούσες να δεις ολόκληρη τη λίμνη της

Καστοριάς, γύρω από την οποία τα σπίτια φαίνονταν σαν λευκές κουκκίδες

Στη Καστοριά υπήρχε φρουρά του μοναρχοφασιστικού στρατού, και πολλοί χωροφύλακες και ένοπλοι φασίστες που είχαν φύγει από την απελευθερωμένη ζώνη. Η πόλη όμως βρισκόταν υπό αποκλεισμό, και ο ανεφοδιασμός της ήταν τόσο δύσκολος, που συνέφερε περισσότερο τον Γιαννούλη να την κρατά υπό συνεχή πολιορκία παρά να την καταλάβει μια και έξω.

Μετά από τρεις ώρες περπάτημα φτάσαμε στη Δαμασκηιά, ένα μεγάλο χωριό, κωμόπολη σχεδόν, με όμορφα πλινθόκτιστα σπίτια χτισμένα εκατέρωθεν του δρόμου. Μπαίνοντας στη Δαμασκηιά, βρήκαμε χωρικούς συγκεντρωμένους μπροστά από το σχολείο του χωριού, να υπογράφουν τη «Συμφωνία για τη Λαϊκή Συμφιλίωση διά του αφοπλισμού των φασιστών». Μπροστά στο σχολείο υπήρχε μια στοίβα τουφέκια, τα οποία οι μοναρχικοί παρέδιδαν οικειοθελώς και δημοσίως στον Δημοκρατικό Στρατό. Εκεί είχαν συγκεντρωθεί και άνθρωποι από τα μακεδονικά χωριά Πετροπουλάκεια και Χολεριά, που είχαν έρθει στη Δαμασκηιά, η οποία ήταν ελληνικό χωριό, για να γιορτάσουν μαζί με τους κατοίκους της την επέτειο του Αγροτικού Κόμματος του Γαβριηλίδη, το οποίο προερχόταν από το ΕΑΜ.

Ένας χοντρός χωρικός με μουστάκι, παραδίδοντας το τουφέκι του, είπε:

- Ο πατέρας μου πάντα ψήφιζε υπέρ του Βασιλιά. Δεν έχω χάσει εκλογές για εκλογές, και πάντα ψήφιζα τον Βασιλιά. Το σπίτι μου είναι το μεγαλύτερο του χωριού και η γη μου η πιο πλούσια. Μα εδώ και δύο χρόνια ο Βασιλιάς μας βάζει να σας σκοτώνουμε. Δεν το ήθελα αυτό το

τουφέκι, αλλά ο Κανετζής, ο λοχαγός της Χωροφυλακής, μου είπε: «Πάρ' το, αν θέλεις βοήθεια από τον UNRRA».... Πήρα το τουφέκι, αλλά το έθαψα αμέσως. Άνθρωποι, αν έχω σκοτώσει κάποιον πείτε το μου. Ακόμα και αν έχω πυροβολήσει έστω.

- Δεν έχει σκοτώσει κανέναν. - απάντησε ένας γέρος.

- Αυτό δεν το ξέρουμε. - απάντησε μια άλλη φωνή από το πλήθος.

Ο χοντρός σήκωσε τα χέρια του:

-Δεν έχω σκοτώσει, ορκίζομαι στη ζωή μου! Αν είναι να με δικάσετε κάντε το δίκαια.

- Δεν ξέρουμε τίποτα γι' αυτόν. – ακούστηκε πάλι η δύσπιστη φωνή από το πλήθος.

- Έτσι είναι! Αφήστε τον όμως να υπογράψει. Τον συγχωρούμε που ψήφισε τον Βασιλιά. - φώναζαν άλλοι. Ο χοντρός χωρικός συνέχισε:

- Παραδέχομαι ότι ως πρόεδρος της εφορευτικής επιτροπής έκανα νοθεία, αλλά έτσι με διέταξαν να κάνω στο Βογατσικό, και αυτό έκανα. Εσείς θα με κρίνετε... Αν ήθελα να το σκάσω, είχα αρκετή ώρα να το κάνω. Αλλά γιατί να το σκάσω; Να φοβάμαι πάλι; Από τότε που μου έδωσαν το τουφέκι δεν έχω κοιμηθεί ήσυχος. Απόψε ξέρω ότι θα κοιμηθώ ήσυχος. Ζήτηω λοιπόν η Συμφωνία και ας λήξει εδώ η αιματοχυσία! Να ζήσετε όλοι σας!

- Να ζήσεις κι εσύ! - ξαναείπε η δύσπιστη φωνή, και όλοι άρχισαν να χειροκροτούν.

Ο χοντρός χωρικός υποκλίθηκε και μπήκε στο σχολείο όπου υπέγραψε τη δήλωση συμφιλίωσης, μαζί με καμιά δεκαριά άλλους μοναρχοφασίστες.

-Τελείωσε! - είπε ικανοποιημένος αποχωρώντας - η Επιτροπή μου τα συγχώρεσε όλα.

Όσο ο κόσμος έμπαινε στο σχολείο, εμάς ο Γιαννούλης μας πήγε σε ένα σπίτι, οι κάτοικοί του οποίου μας καλωσόρισαν στο κατώφλι του. Ο οικοδεσπότης ήταν ένας ηλικιωμένος, διορισμένος δήμαρχος από την κυβέρνηση, ο οποίος όμως ταυτόχρονα βοηθούσε και προστάτευε τους χωριανούς και έδινε πληροφορίες στους αντάρτες.

Μαζί με μας, στο σπίτι μπήκε και ένας χωρικός που φόραγε ένα βαμβακερό καπέλο που έμοιαζε με σουμπάρα (παραδοσιακό μακεδονικό μάλλινο καπέλο, σ.σ). Στον οικοδεσπότη μας συμπεριφερόταν με τρόπο που έδειχνε πως πρόκειται για δύο παλιούς φίλους. Ο άνθρωπος αυτός είχε διετελέσει πρόεδρος του Αγροτικού Κόμματος του Γαβριηλίδη, το οποίο σχηματίστηκε με πρωτοβουλία του Ζαχαριάδη, και το οποίο ήταν πιστός σύμμαχος του ΚΚΕ . Ονομαζόταν Σιδηρόπουλος. Ήταν παλιός φίλος του Γιαννούλη από το σχολείο και από τον στρατό.

Ο Γκράουρ πίνοντας το ούζο του, ρώτησε τον Σιδηρόπουλο πώς τα πάνε οι Έλληνες με τους Σλάβους σε αυτή την περιοχή, και εκείνος του απάντησε πως δεν έχουν υπάρξει ποτέ συγκρούσεις μεταξύ τους.

-Και ο αυτονομισμός ; Ο Γκράουρ συνέχισε.

- Αυτό είναι αγγλικό φρούτο. Δεν αξίζει καν να το συζητάμε.

- Πώς κι έτσι;

- Τέτοια είναι η ιμπεριαλιστική τους μαεστρία. Προωθούν την αυτονομία τώρα, μετά τον πόλεμο... Κατέλαβαν την Ελλάδα, και ενώ θα έπρεπε να τους βολέψει να είναι όσο το δυνατόν μεγαλύτερη, αυτοί υποκινούν τον λαό να ανατρέψει το κράτος. Αυτό το κάνουν, με στόχο να αποδυναμώσουν και τα γειτονικά κράτη, ώστε να κληθούν

δήθεν να εγκαθιδρύσουν τάξη και ειρήνη στην περιοχή. Χύστε εσείς το αίμα σας, και αυτοί θα παίζουν το ζουρνά. Όταν ειδικά σφάζεται αδερφός με αδερφό, τότε το όνειρό τους γίνεται πραγματικότητα. Εμείς όμως τους έχουμε πάρει χαμπάρι. Ακολουθούμε πολιτική συμφιλίωσης των λαών. Ελάτε απόψε στο συνέδριό μας και θα το δείτε με τα μάτια σας.

- Με τα μακεδονικά σχολεία τι γίνεται;

- Στην περιφέρειά μας, οι Μακεδόνες πλέον έχουν σχολεία, βιβλία, και εφημερίδες στη γλώσσα τους. Κάτι που προηγουμένως δεν είχαν. Ούτε εμείς οι Έλληνες τα είχαμε όλα αυτά, αλλά αυτούς τους το απαγόρευε ο νόμος, ενώ σε εμάς όχι. Αυτό που πρεσβεύουμε, είναι οι Έλληνες να διαφωτιστούν και οι Μακεδόνες να ξεφύγουν από την οπισθοδρομικότητα με τη βοήθεια βιβλίων και σχολείων στη σλαβική τους γλώσσα. Ο Έλληνας χωρικός αυτό το αγκαλιάζει, γιατί αγαπά τους Μακεδόνες. Μισεί μόνο τους φασίστες, ανεξαρτήτως εθνικότητας. Μεταξύ των Μακεδόνων βέβαια υπάρχουν πολύ λιγότεροι φασίστες απ'ότι μεταξύ των Ελλήνων.

Σε αυτό ο Γιαννούλης πρόσθεσε:

-Έτσι ακριβώς. Μισούμε μόνο τους φασίστες, και όσο αγαπάμε τον ελληνικό λαό, άλλο τόσο αγαπάμε και τον μακεδονικό λαό, που μας χάρισε έναν μεγάλο αριθμό υπέροχων αγωνιστών κατά του κατακτητή. Γι' αυτό και υποστηρίζουμε όλες τις προσπάθειες των Σλάβων του Αιγαίου για ελευθερία και ισότητα. Αυτό μας έμαθε το ΕΑΜ επί τέσσερα ολόκληρα χρόνια, και αυτό συνεχίζουμε να πρεσβεύουμε.

Ο Γκράουρ έγενεψε καταφατικά και άρχισε να επαινεί την υψηλή πολιτική συνείδηση του ελληνικού λαού.

(...)

Ξαφνικά εμφανίστηκε ο ταχυδρόμος μαζί με έναν καμπούρη χωρικό.

-Τι συνέβη; τον ρώτησε ο Γιαννούλης με κοφτερή φωνή.

-Γράμμα.

- Δώσ' το μου.

Ο Γιαννούλης αφοσιώθηκε στο γράμμα. Ξαφνικά το πρόσωπό του συνοφρυώθηκε.

- Σιδηρόπουλε, διάβασε.

Ο Σιδηρόπουλος έσφιξε τα χείλη, και το πρόσωπό του ρυτίδισε. Ο αξιωματικός της χωροφυλακής από το Τσούριλ έγγραφε στον Γιαννούλη:

«Στις 16 Μαρτίου του παρόντος έτους, γύρω στις 12:00, μια ομάδα συμμοριτών σας αιχμαλώτισε 4 χωροφύλακες και 2 εθνικιστές. Πληροφορήθηκα πως τους εκτελέσατε. Αν αυτό αληθεύει, σας διαβεβαιώ πως ως αντίποινα, θα εκτελέσω επτά δικούς σας, τους οποίους συνέλαβα σήμερα. Σας παραθέτω τα ονόματά τους:

1. Καρανίκας Ιωάννης
2. Καλύβας Χρύστος
3. Λυσοδύλης Κώστας
4. Βασιλόπουλος Θωμάς
5. Αντόνιν Μιχάηλο
6. Σιδηροπούλου Έλενα
7. Σιδηροπούλου Ελπίδα

Η μητέρα Ελπίδα και η αδερφή Έλενα... σχολίασε ο Γιαννούλης:

- Το γράμμα αυτό είναι χαρακτηριστικό. Δεν περνάει μέρα χωρίς να μας στείλουν τέτοιο δείγμα πεζογραφίας... Ε, έτσι ενεργούν οι εχθροί του λαού.

Τότε ήρθε άλλος ένας ταχυδρόμος, φέρνοντας ακόμα ένα γράμμα. Το διάβασε ο Γιαννούλης και είπε:

- *Φεύγουμε!*

Από το σκοτάδι ακούστηκε πρώτα ένας αναστεναγμός και έπειτα η φωνή του Σιδηρόπουλου.

- *Ξεκινάμε σύντομα; Να έρθω κι εγώ μαζί σας; Δεν έχω άλλη δουλειά εδώ. Γίνεται;*

- *Φυσικά.* - είπε ο Γιαννούλης, και τον αγκάλιασε.

Η ενέδρα στήθηκε με επιτυχία

Πορευόμασταν μέσα σε σχεδόν απόλυτο σκοτάδι. Περπατούσαμε έτσι για αρκετές ώρες. Έπειτα ήρθε εντολή για ξεκούραση. Καθίσαμε επάνω σε κάτι πέτρες. Εντόπισα τον Ζερμαίν και την Ανδρομάχη. Τηςμίλαγε για τη χώρα του. Ο Γιαννούλης εξέδωσε σύντομες εντολές προς τους διοικητές των διμοιριών:

- *Να καταληφθεί ο δρόμος, με μία διμοιρία ανατολικά και μία δυτικά του σημείου διέλευσης. Να στηθούν περιπολίες και προς τις δύο κατευθύνσεις. Εμείς θα ξεκινήσουμε 15 λεπτά μετά από εσάς. Στείλτε μου και έναν ταχυδρόμο.*

Εγώ ακολούθησα τους μαχητές, οι οποίοι με υποδέχτηκαν ρωτώντας με για τη Γιουγκοσλαβία. Μετά από αρκετή ώρα, και ο Γιαννούλης φάνηκε στον δρόμο. Ο επικεφαλής των μαχητών μας είπε:

- *Στήνουμε συχνά ενέδρες σε αυτόν εδώ το δρόμο. Είναι ο μοναδικός που κατευθύνεται από τη Μακεδονία στη Θεσσαλία και χρησιμοποιείται ακόμα. Άντε όμως, τώρα πρέπει να βιαστούμε.*

Ο Ζμπιέγκουν (εκπρόσωπος της Πολωνίας) ρώτησε τον Γιαννούλη:

-Πόσο ακόμα έχουμε;

- Δύο ώρες, όχι περισσότερο.

Από μακριά, ακούστηκε να πλησιάζει μια αυτοκινητοπομπή δέκα οχημάτων. Ο Γιαννούλης διέταξε:

- *Ράππη! Αναλαμβάνεις τη διοίκηση. Φυγέτε προς το Λουκνάδι. Εμείς θα σας καλύψουμε.*

- *Όχι. Θέλω κι εγώ να μείνω στην ενέδρα. Αυτό είναι το σωστό... Μου αρέσει να τους βλέπω να τρέχουν.*

- *Θα τους δεις άλλη φορά! Τώρα πηγαίντε.*

- *Μάλιστα! - χαιρέτησε ο Ράππης κοφτά.*

Τα φορητά είχαν ήδη μπει μέσα στο δάσος. Ο Γιαννούλης έστησε δύο οπλοπολυβόλα πίσω από κάποιους χαμηλούς θάμνους, σε απόσταση 40 μέτρων μεταξύ τους, και στο ξέφωτο τοποθέτησε τον όλμο.

-*Πυροβολείτε όσο χρειάζεται.*

Το πολυβόλο το τοποθέτησε επάνω στη στροφή. Πενήντα βήματα μακριά από τη στροφή τοποθέτησε μια ομάδα μαχητών με πυροβόλα και τουφέκια, σε περίπτωση που οι χωροφύλακες προσπαθούσαν να ανέβουν το ύψωμα με τα πόδια.

Όλη αυτή η ευφυής διαρρύθμιση έγινε αθόρυβα. Ο Γιαννούλης πρόσταζε περισσότερο με τα μάτια και τα χέρια, παρά με τη φωνή του. Όταν όλα ήταν στη θέση τους, ψιθύρισε:

-*Εσείς ελάτε μαζί μου.*

Τα φορητά χρειάστηκαν άλλα είκοσι λεπτά για να φτάσουν στη στροφή, όπου τα περίμεναν αποφασιστικά οι αντιφασιστικές κόννες.

Ο θόρυβος από τα φορητά ακουγόταν όλο και δυνατότερος. Από τη στροφή ξεπρόβαλλαν δύο τεθωρακισμένα, ακολουθούμενα από ένα φορητό, το

οποίο σταμάτησε. Στην οροφή της καμπίνας του οδηγού βρισκόταν ένα πολυβόλο, πίσω από το οποίο καθόταν ένας υπαξιωματικός με μουστάκι, που κοιτούσε δεξιά - αριστερά. Στην καρότσα, οι χωροφύλακες κάθονταν σε ξύλινους πάγκους με τα κοντάκια των τουφεκιών στην αγκαλιά τους, και τις κάννες τους να ακουμπάνε στην περίφραξη του φορτηγού, δείχνοντας προς τη νύχτα, και μοιάζοντας να περιμένουν κάτι απροσδιόριστο.

Μετά από αρκετή ώρα, το κομβόι ξεκίνησε ξανά και άρχισε να μας πλησιάζει. Το τεθωρακισμένο πέρασε ακριβώς μπροστά από τον θάμνο πίσω από τον οποίον ήμασταν ξαπλωμένοι. Εκείνη τη στιγμή, ακούστηκε μια έκρηξη, και αμέσως μετά, σαν κατόπιν εντολής, άρχισαν να πυροβολούν όλοι ταυτόχρονα. Η έκρηξη ταρακούνησε το τεθωρακισμένο, αυτό έστριψε, και σταμάτησε σαν ψόφιο. Ο Κωνσταντίνος πήδηξε προς το μέρος του και πέταξε μια χειροβομβίδα μέσα στο άνοιγμά του, την έκρηξη της οποίας αντιληφθήκαμε από το τράνταγμα του μετάλλου.

Ο Γιαννούλης βγήκε τρέχοντας από τον θάμνο κουβαλώντας μια νάρκη, και κατευθύνθηκε προς τα εκεί όπου ακούγονταν πυροβολισμοί και ουρλιαχτά. Ένας κοντός χωροφύλακας, βλέποντας τον Γιαννούλη, πέταξε κάτω το όπλο του, αλλά δεν παραδόθηκε. Αντιθέτως, ξεκίνησε να τρέχει προς την ανηφορική στροφή. Μόλις έφτασε κοντά της, χτυπήθηκε από μια σφαίρα στο στήθος. Με τα χέρια απλωμένα έκανε δύο βήματα πίσω σαν να ζητούσε συγγνώμη από κάποιον... Έτσι κατέρρευσε.

Έριχναν και από ψηλά. Ο Βάρκας εμφανίστηκε με τρεις αιχμαλώτους χωροφύλακες. Εκείνοι δεν ήταν πια καλοντυμένοι, με καινούργια πανωφόρια, αλλά τα

πανωφώρια τους ήταν σκισμένα και τα πρόσωπά τους λασπωμένα.

Για μια στιγμή οι πυροβολισμοί σταμάτησαν, και μπορούσε κανείς να διακρίνει μεμονωμένες ανθρώπινες φωνές: στριγκλιές και γοερά κλάματα, ανακατεμμένα με τα ποδοβολητά και τις βρισιές των νικητών, που κυνηγούσαν με μανία τους πανικόβλητους φυγάδες. Οι κραυγές έμοιαζαν να προέρχονται από παντού, αλλά μετά ο θόρυβος άρχισε να διαχωρίζεται ξεκάθαρα στα συστατικά του μέρη, σε λέξεις και φράσεις με νόημα.

Ξάφνου, ξανάρχισαν οι πυροβολισμοί, που συνίστατο από σύντομες εκρήξεις και ρήψεις χειροβομβίδων. Μισή ώρα μετά, τα πάντα ηρέμησαν. Ο Βάρκας αφαίρεσε επιδέξια τον όλμο από το τεθωρακισμένο. Η πρώτη ομάδα αιχμαλώτων, αγόμενη από τους μαχητές, ξεκίνησε για την Μπουκορίνα. Ο Γιαννούλης και εγώ πήγαμε μαζί τους. Δεν ακούγονταν άλλο πυροβολισμοί ούτε από κάτω, από το χωριό. Ένιωθα κουρασμένος και κρύωνα. Ο Γιαννούλης σχολίασε:

- Οι αιχμάλωτοι λένε πως οι ανώτεροί τους, τους έστειλαν να μας στήσουν ενέδρα στη στροφή. Έστειλαν τρεις αυτοκινητοπομπές προς διαφορετικές κατευθύνσεις. Σωστά είχαμε προβλέψει ότι θα προσπαθούσαν να εκκαθαρίσουν την Επιτροπή και μετά να κατηγορήσουν εμάς για τους φόνους. Οι δικοί μας θα τους υποδεχτούν παντού, και αύριο, ως γνωστόν, ετοιμάζονται να βομβαρδίσουν το Καστανόφυτο και τη Μόγκιλα. Απόψε τα εκκενώσαμε και τα δύο.

Περάσαμε από ένα χωριό εντελώς συσκοτισμένο. Πίσω από τους φράχτες, μας κρυφοκοίταζαν τα ανήσυχά κεφάλια των χωρικών:

-Ε ; - είπτε ένας από αυτούς – *Τους κανονίσατε ;*
(...)

Συνάντηση με τον Κικίτσα

Ξημέρωνε και η Μπουκορίνα ήταν άδεια. Οι δικοί μας την είχαν εγκαταλείψει πριν από μία ώρα.

Αμέσως τρέξαμε να τους προφτάσουμε. Αρχικά καβάλα, μετά κατεβήκαμε από τα άλογά μας εξαιτίας του κρύου και συνεχίσαμε πεζοί. Περνούσαμε από οροπέδια, από μια ατελείωτη περιοχή γεμάτη ορεινά τοπία. Ο Γιαννούλης σταμάτησε:

-Κοίτα.

Μου έδειξε τη Βέροια, το Γράμμο και την Πίνδο, καθώς και τον Όλυμπο στο βάθος, και χαμογέλασε:

-Ακόμη και το Ανώτατο Επιτελείο μας τρια χρόνια να σχεδίαζε, δεν θα μπορούσε να κατασκευάσει ιδανικότερο πεδίο για αντάρτικο.

Είχαμε ξεκινήσει για να προλάβουμε τους δικούς μας, αλλά ο Γιαννούλης σταματούσε κάθε λίγο και μου έδειχνε με μεγάλη αγάπη τις ομορφιές αυτής της χώρας.

Συναντηθήκαμε με τους δικούς μας στο τέλος του οροπεδίου, μισή ώρα για το Λουκνάδι . Κάθονταν στα ξερόχορτα και κάπνιζαν σιωπηλοί. Όταν μας είδαν, πετάχτηκαν όλοι όρθιοι, και οι μαχητές, και οι πολίτες, και έτρεξαν προς το μέρος μας κάνοντας κάθε είδους ερωτήσεις.

Ο Γιαννούλης, χαμογελώντας άρχισε να τους λέει τα νούμερα:

- Σαράντα επτά πυροβόλα όπλα, εννέα λειόκαννα, ένα βαρύ βίκερς, τρεις όλμοι, και όσα πυρομαχικά τραβάει η ψυχή σας. Κανένας δικός μας δεν τραυματίστηκε, αλλά δεν είναι μόνο αυτό. Όταν φτάσουν οι δικοί μας από το χωριό, θα είμαστε ακόμα περισσότεροι. Οι αιχμάλωτοι είναι όλοι χωροφύλακες.

Αφού ο Γιαννούλης τελείωσε την απαρίθμηση, οι αντάρτες άρχισαν να κοιτάζουν έντονα τον καθένα εκ των δεκαπέντε βρώμικων κρατουμένων. Αλλά δεν αναγνώρισαν κανέναν τους.

-Δεν είναι από τα χωριά μας.

Με αυτή τη φράση, το ενδιαφέρον τους για τους αιχμαλώτους τελείωσε.

Σύντομα, στο τέλος του δρόμου είδαμε πλήθος κόσμου. Ξεχώριζαν τρεις μεσήλικες αξιωματικοί, όλοι με ζώνες, περίστροφα και σακίδια. Μας πλησίαζαν.

Οι μαχητές άρχισαν κι αυτοί να βαδίζουν προς το μέρος τους σταθερά. Κάποιος είπε:

-Πρόκειται για τον σύντροφο Κικίτσα, διοικητή Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας, πρώτο υπαρχηγό του στρατηγού Μάρκου.

Ο Γιαννούλης έτρεξε μπροστά, χαιρέτησε στρατιωτικά τους αξιωματικούς, και έπειτα αντάλλαξαν φιλιά.

Ο Κικίτσας, ακολουθούμενος από τον Γιαννούλη και τους δύο μεγαλύτερους ηλικιακά αξιωματικούς, μας πλησίασε με ελαφρύ βηματισμό. Ήταν ένας κοντός, αδύνατος και γεροδεμένος άντρας, με μεγάλα κοκκινωπά μουστάκια. Χαιρετώντας μας, τα μάτια του μας μαρτύρησαν τον ενθουσιασμό και τη χαρά που τον κυρίευσε μόλις μας είδε. Σίγουρα δεν θα ξεχνούσε το σημερινό πρωινό, όταν, μπροστά στους συγκεντρωμένους κατοίκους του

Λουκναδίου, έδωσε τα χέρια με τους αντιπροσώπους της Σοβιετικής Ρωσίας, της Γιουγκοσλαβίας, της Πολωνίας, της Βουλγαρίας και της Αλβανίας, οι οποίοι, όπως είπε, «ενάντια στις αμερικανο-αγγλικές μηχανορραφίες, ήρθαν εδώ για να συναντήσουν τον Δημοκρατικό Στρατό και τον ελληνικό λαό, προς τον απελευθερωτικό αγώνα του οποίου δείχνουν κατανόηση και συμπάθεια, ως συνεπείς και αληθινοί δημοκράτες».

Ένας νεαρός άνδρας με σγουρά μαύρα μαλλιά έκανε μερικά βήματα μπροστά και μας χαιρέτησε φιλικά:

-Σας ευχαριστούμε για όλα όσα έχετε κάνει μέχρι τώρα, και σας ευχαριστούμε για τη μεγάλη ηθική υποστήριξη που μας δίνετε με την παρουσία σας εδώ. Για την πραγματοποίηση των ιδανικών μας, το μόνο μέσο που μας έχει απομείνει είναι ο αγώνας.

Κάτω από την κληματαρία, στο έδαφος της αυλής του σπιτιού που βρισκόταν το επιτελείο, οι μαχητές ετοιμάζονταν για φαγητό. Στο δωμάτιο που μπήκαμε μας περίμενε ένα στρωμένο τραπέζι, με δύο ποτήρια μπροστά σε κάθε πιάτο. Ούτε το τσίπουρο, ούτε το κοτόπουλο, ούτε το κρασί, ούτε το γλυκό καϊμάκι με το μέλι κατάφεραν να διώξουν την κούραση που ένιωθα. Μου πονούσαν τα πόδια και δεν είχα δύναμη για τίποτα. Μονάχα τα μάτια μου λαχταρούσαν να δουν και να ρουφήξουν τα πάντα γύρω μου, όλα τα πρόσωπά και την κάθε τους λέξη.

Ο Γκράουρ έκανε μια ανασκόπηση των γεγονότων που οδήγησαν την επιτροπή στον Γράμμο. Υποστήριξε, ότι υπήρξε απόπειρα εκ μέρους του Λούντ να σαμποτάρει τη συνάντηση με τον στρατηγό Μάρκο.

-Έδωσαν στον Γιαννούλη τελεσίγραφο 24 ωρών, γνωρίζοντας ότι δεν θα μπορούσε να το εκπληρώσει.

Ο Κικίτσας μας εξήγησε ότι για να φτάσουμε στον στρατηγό Μάρκο θα χρειαζόμασταν τέσσερις, ίσως και πέντε μέρες περπάτημα, δηλαδή ότι ο Μάρκος βρισκόταν περίπου 250 χιλιόμετρα μακριά. Μας είπε επίσης, πως αυτός τον είχε εξουσιοδοτήσει να εκπροσωπεί τον Δημοκρατικό Στρατό και τον ίδιο ενώπιον της Επιτροπής. Μας είπε ότι βρισκόταν στη διάθεσή μας και ότι ήθελε να πάμε μαζί στον στρατηγό Μάρκο.

-Θα φέρουμε εις πέρας το έργο μας, και παρακαλούμε, κύριε Διοικητά, να μας επιτρέψετε να ξεκινήσουμε το συντομότερο προς την κατεύθυνση προς την οποία, ακόμα και σε δέκα μέρες αν χρειαστεί, θα συναντήσουμε τον στρατηγό Μάρκο. – απάντησε ο Γκράουρ, τον οποίο ευχαρίστησε ο Κικίτσας:

-Σας ευχαριστώ όλους! Μεγάλη μου τιμή να σας συνοδεύσω. Φεύγουμε από εδώ στη μία και μισή. Θα ταξιδέψετε όλοι σε άλογο. Δεν θα κουραστείτε πολύ. Ο στρατηγός Μάρκος θα χαρεί ιδιαίτερα. Αυτό είναι πολύ σημαντικό για εμάς... Παρακολουθήσαμε με προσοχή και με μεγάλο ενδιαφέρον τις εργασίες της Εξεταστικής Επιτροπής αυτές τις 48 ώρες που περάσατε στο αρχηγείο του Γράμμου. Το σχίσμα που συνέβη στην Επιτροπή δεν μας εξέπληξε καθόλου. Είμαστε πεπεισμένοι βέβαια ότι οι λαοί της Αμερικής και της Αγγλίας δεν δικαιολογούν τη συμπεριφορά των αντιπροσώπων τους, και αυτό μας φέρνει ικανοποίηση. (...)

Αναχώρηση και διαδρομή προς τον Στρατηγό Μάρκο

Ο Κικίτσας κοίταξε το ρολόι του:

-Φεύγουμε σε δέκα λεπτά.

Τα μουλάρια στριφογύριζαν νευρικά μη επιτρέποντας να τα σελώσουν. Ο Γιαννούλης μας συνόδευσε μέχρι την πρώτη στροφή και μετά μας αποχαιρέτησε θερμά.

Ο δρόμος που ακολουθήσαμε αρχικά κατηφόριζε δίπλα σε ένα ρέμα, το οποίο έβγαζε σε μια απέραντη πεδιάδα με φρέσκο γρασίδι, το οποίο έβοσκαν μικρά κοπάδια, σκορπισμένα στο βάθος. (...)

Αφού κατεβήκαμε από το οροπέδιο, ξεκινήσαμε να κατεβαίνουμε μία πετρώδη και απότομη γούβα. Ξαφνικά, ακούσαμε μια σύντομη έκρηξη στον αέρα, βλέποντας ταυτόχρονα ένα αεροπλάνο, όχι μεγαλύτερο από πεταλούδα, να κάνει κύκλους στους λόφους στα δυτικά μας πριν εξαφανιστεί απότομα. (...)

Κάτω και πίσω από τον Όλυμπο, εξήντα χιλιόμετρα μακριά, βρισκόταν η άσχημη, βρώμικη, θορυβώδης και μεθυσμένη Θεσσαλονίκη. Τις Κυριακές, πάνω από εκατό χιλιάδες αγόρια και κορίτσια περπατούσαν την παραλιακή της λεωφόρο, έχοντας προηγουμένως ντυθεί και στολιστεί ώστε να τραβάνε την προσοχή πάνω τους.

Εκείνος ο κόσμος, όλη μέρα κρεμόταν από την παραλιακή, και το βράδυ χωριζόταν σε παρέες και ζευγάρια, που χόρευαν, έβλεπαν ταινίες, μασουλούσαν τσίχλες ή φιλιούνταν δίπλα σε σκοτεινές πόρτες. Την επόμενη μέρα πήγαιναν στη δουλειά τους, σε κάποιο γραφείο, σε έναν πάγκο ή σε μια βιοτεχνία. Οι Θεσσαλονικείς γκρίνιαζαν ακατάπαυστα ότι βαριούνται ενώ ασχολούνταν μονάχα με τα μικρά εγωιστικά τους προβλήματα. Στην πόλη, τα φώτα άναβαν, αλλά με μικρή ένταση, καθώς το εργοστάσιο ηλεκτρισμού είχε καταστραφεί. Τώρα η πόλη έπαιρνε ρεύμα από δύο αγγλικά πλοία, εφοδιασμένα με στροβίλους δυναμό, ακόμα και με τη

βοήθεια των οποίων όμως, οι άνθρωποι συνέχιζαν να ζουν άθλια και βρώμικα, περισσότερο πεινασμένοι παρά χορτάτοι, όπως συμβαίνει πάντοτε όταν ένα κράτος δεν είναι ελεύθερο. Ο Ζερμαίν λάτρευε τις αντιθέσεις, οπότε σχολίασε:

-Εκεί στα βουνά μαίνεται ένας αδυσώπητος πόλεμος. Ανοιχτός πόλεμος, που δεν μπορεί να αποσιωπηθεί με τίποτα. Τιμωρητικές αποστολές της βασιλικής κυβέρνησης καίνε χωριά, χωροφύλακες σκοτώνουν, δικαστήρια καταδικάζουν ολόκληρες οικογένειες, αλλά και ο λαός αντιστέκεται, πολεμά και έχει οργανώσει τον δικό του στρατό. Και εμείς, αυτήν ακριβώς τη στιγμή περνάμε από την περιοχή που απελευθέρωσε ο λαϊκός στρατός, δημιουργώντας το δικό του κράτος, με τη δική του, ανθρώπινη κυβέρνηση.

Για έξι ώρες πορευόμασταν χωρίς να συναντήσουμε κανέναν. Έπειτα, φτάσαμε σε ένα αραιοκατοικημένο και φτωχό χωριό, όπου μια νέα διμοιρία ανταρτιστών ανέλαβε από τις συντρόφισσες τους την ευθύνη της συνοδείας μας. Εκείνες έμειναν να ξεκουραστούν για λίγες ώρες και μετά επέστρεψαν μόνες τους στο Καστανόφυτο το βράδυ.

Οι νέες συντρόφισσες ήταν Έλληνίδες. Ήταν πιο κοντές και αρκετά πιο μελαχρινές από τις Μακεδόνισσες. Είχαν μεγάλα γυαλιστερά μάτια. Μια νεαρή Ελληνίδα με πλησίασε και με ρώτησε αν ήταν αλήθεια ότι με την Επιτροπή είχαμε επισκεφτεί την Κατερίνη. Καταγόταν από εκεί αλλά δεν είχε πληροφορηθεί για την περιοχή της εδώ και πέντε μήνες, καθώς βρισκόταν συνεχώς σε μάχη και εν κινήσει.

(...)

Όπως και το προηγούμενο βράδυ, έπρεπε να σταματήσουμε για ένα χρονικό διάστημα, μέχρι να λάβουμε την αναφορά που θα μας ενημέρωνε που θα διανυκτερεύαμε το επόμενο βράδυ. Με τοποθέτησαν στο σπίτι ενός κοντού αλλά δυνατού ηλικιωμένου, που συνεχώς περιφερόταν γύρω απ'το τραπέζι, βάζοντας ποτήρια τσίπουρο μπροστά απ'τον καθένα μας. Πρέπει να ήταν γνωστός στο χωριό.

(...)

Οι συγκεντρωμένοι μπροστά στο σπίτι χωρικοί, αντιπρόσωποι των γύρω χωριών, μας παρέδωσαν υπομνήματα για την τρομοκρατία των μοναρχικών. Όταν βγήκαμε από το σπίτι για να συνεχίσουμε το ταξίδι μας, μας υποδέχτηκε ένα πραγματικό συλλαλητήριο. Τρεις ομιλητές μας απηύθυναν χαιρετισμό και εμείς τους το ανταποδώσαμε.

Η κατεύθυνση προς την οποία πηγαίναμε κρατούσαν υπό άκρα μυστικότητα, και με όλες τις μονάδες του Δημοκρατικού Στρατού να έχουν ειδοποιηθεί να αυξήσουν την επαγρύπνηση τους. Η χαρά που έδειχνε αυτός ο λαός, και η πίστη του στη νίκη παρά τις δυσκολίες και τους κινδύνους, μας ενθουσίαζαν και μας γέμιζαν περηφάνια. Εκτελώντας ευσυνείδητα το καθήκον μας και δημοσιεύοντας τα αποτελέσματα της έρευνάς μας, συμμετείχαμε και εμείς κατά κάποιο τρόπο στον απελευθερωτικό αγώνα αυτού του γενναίου και ευγενούς λαού, τον οποίο σεβαστήκαμε και αγαπήσαμε βαθιά.

Τη στιγμή της αναχώρησής μας, ήρθε ένας καβαλάρης, και στεκόμενος μπροστά στον Κικίτσα του είπε πως όχι πολύ μακριά από το Κηπουρείο, έγιναν μάχες εναντίον τανκς, ένα από τα οποία πυρπολήθηκε. Δέκα

στρατιώτες και ένας αξιωματικός αυτομόλησαν στον Δημοκρατικό Στρατό και άρχισαν αμέσως να μάχονται. Δύο εξ αυτών τραυματίστηκαν.

Δύο ώρες αργότερα βγήκαμε στο δρόμο. Οι μαχητές που διασφάλιζαν τη διαδρομή μας κινούνταν μέσα στη νύχτα, ήσυχα και προσεκτικά, και με το δάχτυλο στη σκανδάλη. Κατά διαστήματα ψιθύριζαν στους οδηγούς των αλόγων:

-Σύντροφοι, βιαστείτε.

Μετά, περάσαμε μέσα από μαύρους λόφους, προς χωριά χωρίς ρεύμα, παλιά, βαλκανικά χωριά κτηνοτρόφων. Οι κάτοικοί τους όμως ήταν περήφανοι και ήξεραν γιατί πολεμούσαν.

Στο Κηπουρείο, μας πρόσφεραν το τελευταίο τους μπουκάλι τσίπουρο, και ένα κομμάτι σκληρό τυρί, γιατί ψωμί δεν είχαν.

Ο κόσμος βγήκε να μας συναντήσει με αναμμένους πυρσούς. Το Κηπουρείο, όπως και ολόκληρη αυτή η φτωχή περιοχή, στήριζε πλήρως τον Μάρκο. Εξαιτίας αυτού, το χωριό βομβαρδίστηκε και κάηκε δεκάδες φορές. Παρ'όλα αυτά, με τραγούδι μας υποδέχτηκαν όταν βγήκαν μπροστά μας οι ηλικιωμένες, οι έγκυες, και οι γυναίκες με παιδιά που φορούσαν πάνες.

Ο Κικίτσας τους εξήγησε ότι τους επισκεπτόμασταν, παρά την απόφαση της πλειοψηφίας των ιμπεριαλιστών και των υπηρετών τους να σαμποτάρουν το έργο της Επιτροπής. Στη συνέχεια, ο κόσμος έτρεξε κοντά μας, άρχισαν να μας φιλούν και να μας σηκώνουν στα χέρια.

Μια ώρα αργότερα, ακολουθούμενοι από τη θέρμη τους, στην άκρη του δάσους, και με βαριά καρδιά αποφασίσαμε να χωρίσουμε τους δρόμους μας. Όλοι

ήθελαν να μας αποχαιρετήσουν, και σφίξαμε αμέτρητες φορές τα χέρια με τους χωρικούς.

Τα τραγούδια τους αντηχούσαν πίσω μας για πολλή ώρα, και μέσα από τα κλαδιά των βελανιδιών και των καστανιών μπορούσαμε ακόμα να δούμε τον κρύο αέρα να κουνάει πέρα - δώθε τις φλόγες των πυρσών.

Περάσαμε το δάσος, μετά ένα ποτάμι με άγνωστο όνομα, και μετά ανεβήκαμε για μία ώρα έναν ψηλό λόφο. Τότε αντικρύσαμε μια σειρά ψηλές λεύκες, και το χωριό Αιμιλιανός από πίσω τους. Ήταν τρεις το ξημέρωμα, και όλο το χωριό μας περίμενε πάλι στο λιβάδι, που φωτιζόταν από πυρσούς. Παρότι ήμασταν κουρασμένοι και άπυνοι, δεν μας άφησαν να πάμε αμέσως για ύπνο. Ακούσαμε τα τραγούδια τους και τους λόγους που έβγαλαν προς τιμήν μας. Παρακολουθήσαμε τους χορούς, και ενωθήκαμε μαζί τους και χορέψαμε. Είχε ήδη ξημερώσει όταν επιτέλους πήγαμε για ύπνο.

Κατά τις εννιά ξυπνήσαμε. Ο Κικίτσας χτύπησε την πόρτα και μας είπε:

-Σηκωθείτε! Ξεκινάμε σε μισή ώρα.

Είχαμε κοιμηθεί μονάχα τέσσερις ώρες, οπότε χρειάστηκε πολλή προσπάθεια και θέληση από μέρους μας για να μαζέψουμε τα πράγματά μας και να ξεκινήσουμε.

Σηκωθήκαμε, πλυθήκαμε, και μετά το πρωινό ξεκινήσαμε με σφιγμένα χείλη, για να μην δείξουμε πόσο υποφέρουμε από πόνους στα πόδια. Με κόπο ανέβηκα στο βάθρο απ'όπου εκφωνούνταν οι χαιρετιστήριες ομιλίες και απ'όπου οι σύνεδροι ευχαριστούσαν για τα υπομνήματα που τους υποβάλλονταν. Ένας παππάς είπε:

- Έρχονται εδώ, μας εκτελούν με πολυβόλα, και ούτε τη βοήθεια της UNRRA μας έδωσαν πριν

απελευθερωθούμε. Κοίτα αυτή τη κοπέλα, είναι γεμάτη τραύματα.

Η κοπέλα, με το ένα της μπράτσο δεμένο, μας έδειξε το επουλωμένο τραύμα στο άλλο της μπράτσο. Η μια σφαίρα είχε διαπεράσει τη σάρκα της σε εκείνο το σημείο, και η άλλη της είχε τρυπήσει το κόκκαλο.

(...)

Πριν ξεκινήσουμε, ο Κικίτσας είπε:

-Σήμερα δεν θα κουραστούμε πολύ. Θα καβαλήσουμε, και θα φτάσουμε στο κατάλυμα στις οκτώ το αργότερο.

Παραμονή στο Διάκο και αεροπορική επίθεση

Κατευθυνόμενοι νοτιοανατολικά, σύντομα βγήκαμε σε βραχώδες έδαφος. Αμέτρητα ρυάκια κυλούσαν γύρω μας, και πάνω από τους απόκρημνους βράχους πετούσαν αετοί κάνοντας κύκλους από πάνω μας.

Κατηφορίσαμε από το βραχώδες έδαφος σε ένα λιβάδι, και γύρω στο μεσημέρι φτάσαμε στο χωριό Διάκος, όπου βρισκόταν το Επιτελείο Κεντρικής Μακεδονίας. Κατεβήκαμε απ'τα μουλάρια με τον Κικίτσα και ξεκίνησαμε. Μπροστά σε ένα όμορφο πέτρινο σπίτι, ένας αξιωματικός των ανταρτών μιλούσε με μια έγκυο, που είχε μαζί της άλλα δύο παιδιά.

Μπήκαμε μέσα στο σπίτι. Στη μέση του ασβεστωμένου δωματίου, ένας αξιωματικός καθόταν γέρνοντας προς στο τραπέζι, και διάβαζε ένα βιβλίο. Τα μανίκια του είχαν κεντημένα φίδια.

Όταν μας είδε, σηκώθηκε και μας χαιρέτησε:

-Είμαι ο γιατρός Δαδαλιάνης, υγειονομικός κομισάριος Κεντρικής Μακεδονίας.

Αλλά μόλις το είπε αυτό, ο Ζμπιέγκουν (ο εκπρόσωπος της Πολωνίας) φώναξε:

-Αεροπλάνα!

Βγήκαμε στο δρόμο, όπου επικρατούσε ησυχία. Ο Κικίτσας παρακολουθούσε τι συμβαίνει πίσω από τη πέτρινη βρύση, και μόλις με αντιλήφθηκε, μου φώναξε να μην κουνηθώ.

Το αεροπλάνο που έκανε κύκλους από πάνω μας, άρχισε να παράγει ένα βουητό, το οποίο ακολουθήθηκε από ένα δυνατό θόρυβο του κινητήρα. Ύστερα, άρχισε να παίρνει ύψος, έκανε ένα ημικύκλιο πάνω από τη μέση του χωριού και άρχισε πάλι να βουίζει.

Ο Κικίτσας πήρε ήρεμα το πολυβόλο του και το τοποθέτησε πάνω στη βρύση. Το αεροπλάνο γύρισε ξανά, και ο Κικίτσας αναφώνησε:

-Θα μου ξεφύγει!

Και πράγματι, το αεροπλάνο άρχισε να απομακρύνεται, αλλά μετά από μερικές εκατοντάδες μέτρα έστριψε και άρχισε να επιστρέφει.

Ο Κικίτσας έστριψε το πολυβόλο προς την κατεύθυνση του αεροπλάνου.

- Έλα εδώ. - είπε ο Κικίτσας στον αξιωματικό, και αυτός τον πλησίασε ήρεμα και άρχισε να κουνάει το χέρι του δείχνοντας το αεροπλάνο.

Το αεροπλάνο άνοιξε πυρ με σύντομες ριπές προς τη βρύση, αλλά τη στιγμή που άρχισε να μας πλησιάζει, ο Κικίτσας σημάδεψε και του έριξε πολλές φορές. Το αεροπλάνο άρχισε να αμφιταλαντεύεται από το ένα του φτερό στο άλλο, αλλά παρ'όλα αυτά κατάφερε να ισορροπήσει, να πάρει ύψος, και να ξεφύγει.

-Τελείωσε! - είπε εύθυμα ο αξιωματικός στον Κικίτσα.

-Το χτυπήσαμε! Σίγουρα του κάναμε ζημιά. Τώρα δεν θα ξανατολμήσουν να επιτεθούν στην Επιτροπή. - του απάντησε εκείνος.

Στις πέτρες ήταν σκορπισμένα λάδια κινητήρα από το αεροπλάνο. Ο αξιωματικός πήρε λίγο με το δάχτυλό του, το μύρισε και είπε:

-Αυτή είναι η ψυχή του αεροσκάφους. Του κάναμε γερή ζημιά. Δεν θα αντέξει ούτε μέχρι τη Θεσσαλονίκη.

Την επόμενη μέρα ενημερωθήκαμε ότι το αεροπλάνο πετούσε χαμηλά πάνω από τη Χασιιά αφότου χάσαμε τα ίχνη του. Μόλις όμως μπήκαμε στο δωμάτιο, μας τηλεφώνησαν για να μας πούνε ότι το χωριό Αιμιλιανός είχε βομβαρδιστεί πριν από μία ώρα και πως υπήρχαν θύματα.

-Σημειώθηκαν μάχες στη Βέροια χθες το βράδυ, και τώρα βομβαρδίζουν συστηματικά όλα τα χωριά ανεξαιρέτως, νομίζοντας ότι το Επιτελείο του στρατηγού Μάρκου βρίσκεται κάπου εδώ κοντά. - είπε ο γιατρός, και συνέχισε - Από την πλευρά τους συμμετείχαν περισσότεροι από πέντε χιλιάδες χωροφύλακες και άλλοι παρατρεχάμενοι. Το μέτωπο απλωνόταν επί 35 χιλιάμετρα. Πολέμησαν τρεις ολόκληρες μέρες προτού τραπούν σε φυγή. Δεν πρόλαβαν να μαζέψουν ούτε τους νεκρούς τους. Μέχρι στιγμής, έχουμε μετρήσει εκατόν δεκαπέντε. Έχουν αρχίσει να σαπίζουν. Κατασχέσαμε επίσης οπλισμό, και ιατρικό εξοπλισμό αξίας τουλάχιστον δέκα χιλιάδων λιρών.

Ο Κικίτσας μπήκε ακτινοβολώντας, και κρατούσε δύο εφημερίδες από τη Θεσσαλονίκη.

Οι πρώτες σελίδες των «Το Φώς» και της «Εφημερίδος της Χίου» ήταν αφιερωμένες στη δήλωση του Γκράουρ «Θα παραμείνω εδώ», γραμμένη με τα μεγαλύτερα γράμματα.

Αλλά οι υπόπιπλοί τους έγγραφαν: Οι συμμορίτες είναι αποθαρρυσμένοι - Οι γυναίκες τρώνε τις σάρκες των παιδιών τους - Τον είδαμε τον αυτοαποκαλούμενο «Δημοκρατικό Στρατό»: όλοι τους είναι αποβράσματα και καθιζήματα της κοινωνίας, η νίκη μας ανήκει – δήλωσε ο συνταγματάρχης Μίλλερ...

- Έτσι έλεγαν και οι Γερμανοί . Τρέξτε αδέρφια, η νίκη μας ανήκει. - σχολίασε σκωπτικά ο αξιωματικός και μετά συνέχισε την ανάγνωση:

- Προσέξτε αυτή την είδηση: Κοζάνη, 20 Μαρτίου. Περνώντας τον Αλιάκμονα χθες το βράδυ, μια ομάδα συμμοριτών, φέροντας μία μεγάλη λευκή σημαία, συνάντησε ένα τάγμα χωροφυλάκων και στρατιωτών, παρατεταγμένο επί του δρόμου. Οι γενναίοι μας υπερασπιστές, πιστεύοντας ότι οι συμμορίτες ήθελαν να παραδοθούν, τους επέτρεψαν να πλησιάσουν. Αντιθέτως, οι ύπουλοι και βάνουσοι ληστές, οι οποίοι δεν έχουν τίποτα το ιερό, ούτε καν τη λευκή σημαία, ως σύμβολο ειρήνης, άρχισαν να πετούν χειροβομβίδες και να πυροβολούν. Οι γενναίοι μαχητές του τάγματος πήραν θέση και τους εκκαθάρισαν. Ένας αιχμάλωτος ληστής, βαριά τραυματισμένος, δήλωσε: «Οι καθοδηγητές μας, υπό την απειλή περιστροφού μας εξανάγκασαν να χρησιμοποιήσουμε τη λευκή σημαία σε μια τόσο αναξιοπρεπή πράξη. Τέτοιες διαταγές τους έδωσαν από τη Γιουγκοσλαβία. Εφιστούμε λοιπόν την προσοχή των αρμοδίων θεσμών, καθώς πρόκειται ήδη για την τρίτη επίθεση των συμμοριτών, στην οποία καταχρώνται την ασυλία της λευκής σημαίας για να σκοτώνουν ατιμώρητα. «Από εδώ και πέρα», δήλωσε στον ανταποκριτή μας ο γενναίος αξιωματικός Λαζάρης, «θα πυροβολούμε κάθε λευκή σημαία σαν να επρόκειτο για κόκκινη».

- Το είδες; Μας ετοιμάζουν καλωσόρισμα. - είπε ο Γκράουρ .

Αναχώρηση και παραμονή στη Νέα Κουτσούφλιανη

Πριν αναχωρήσουμε, έπρεπε να υποστούμε ξανά το τελετουργικό της παράδοσης των υπομνημάτων. Ο Γκράουρ είχε ένα εκπληκτικό ταλέντο να βρίσκει τις κατάλληλες λέξεις για να ευχαριστεί τους συγκεντρωμένους για τα υπομνήματα που του παρέδιδαν.

(...)

Περάσαμε τα οροπέδια γύρω από τον Διάκο, και προς τα κάτω αρχίσαμε να βλέπουμε τα μακρόστενα χωριά να διατάσσονται δίπλα-δίπλα. Το απόγευμα μπήκαμε σε ένα σκοτεινό δάσος από ψηλά πεύκα και έλατα. Από εκεί, κατηφόριζε ένας χωματόδρομος που οδηγούσε σε ένα ξέφωτο. Στο ξέφωτο, σταματάσαμε περιμένοντας την περίπολο να ελέγξει τον δρόμο μπροστά μας, τον οποίο συνεχίσαμε για ένα περίπου χιλιόμετρο. Σταματήσαμε πριν το χωριό, που κρυβόταν πίσω από ένα ύψωμα.

Μέσα από το σκοτάδι ξεπρόβαλλαν δύο νέοι, τα πρόσωπα των οποίων δεν μπορούσα να διακρίνω. Μίλησαν ψιθυριστά, αρχικά με τον Κικίτσα και έπειτα με εμάς. Σε εκείνο το χωριό, που είχε απελευθερωθεί πρόσφατα, αμέσως μετά τη μάχη της Βέροιας, οι μοναρχικοί δεν είχαν παραδόσει ακόμα τα όπλα, ελπίζοντας ότι οι χωροφύλακες θα επέστρεφαν.

- Θα διανυκτερεύσουμε εδώ; - ρώτησε ο Πέτρωφ.

- Οχι. Δεν έχουμε καλύψει ακόμα την προκαθορισμένη διαδρομή για σήμερα. - απάντησε ο Κικίτσας.

Φύγαμε από έναν δρόμο γεμάτο πέτρες και τρύπες, προς μια κακοτράχηλη διαδρομή ανάμεσα σε λόφους. Περάσαμε δίπλα από ένα ποτάμι, και τελικά, μετά από μια ώρα ανάβασης στην πλαγιά, φτάσαμε στο βλαχοχώρι Νέα Κοτσουφλένη.

Μια μεγάλη φωτιά έκαιγε μπροστά από το χωριό, δίπλα απ'την οποία μόλις είχαν περάσει δύο ίλες του αντάρτικου ιππικού. Μια ντουζίνα καβαλάρηδες, τους οποίους βρήκαμε δίπλα στη φωτιά, μας χαιρέτησαν στρατιωτικά, και ο επίλαρχος τους πλησίασε τον Κικίτσα υποβάλλοντας αναφορά.

Μέσα από το σκοτάδι που ορθωνόταν σαν τοίχος μπροστά μας, μπήκαμε σε ένα δωμάτιο που μόλις και μετά βίας φωτιζόταν σιωπηλά από το τζάκι. Ένα μπλε οκτάκτινο αστέρι ήταν χαραγμένο στην ξύλινη οροφή. Μόλις καθίσαμε μπήκαν οι οικοδεσπότες. Ο οικοδεσπότης μας ήταν ένας κοντός, καμπούρης Κουτσόβλαχος, που δεν εκτιμούσε ιδιαίτερα τους αντάρτες, αλλά φοβόταν και τους χωροφύλακες. Επί επτά χρόνια, ο πόλεμος τον εμπόδιζε να πουλήσει το τυρί που παρήγαγε. Είπε ότι δεν αισθανόταν Έλληνας, αλλά πως ούτε τη Ρουμανία την έβλεπε σαν μια ελκυστική δύναμη προς την οποία θα μπορούσε να κοιτάξει. Επομένως, έχοντας μόνο τον εαυτό του, αφοσιώθηκε στο εμπόριο.

Οι γιοι του δεν ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα να καταταγούν στον βασιλικό στρατό, ούτε όμως προσχώρησαν στους αντάρτες του Μάρκου.

(...)

- Φεύγουμε ! - φώναξε ο Κικίτσας από το δρόμο.

-Πόσο έχουμε ακόμα; Τώρα είναι έντεκα. – ρώτησε ο Βούλγαρος Πέτροφ, καθώς σηκώθηκε από την καρέκλα, στην οποία παραλίγο να αποκοιμηθεί.

- Έχετε ακόμη μια-δύο ώρες για να φτάσετε στο Αμπελοχώρι. - απάντησε ο οικοδεσπότης.

Μας χρειάστηκαν όμως τρεις ολόκληρες ώρες μέχρι να φτάσουμε στο Αμπελοχώρι, ένα κεφαλοχώρι, κοντά στο οποίο βρισκόταν ένα ορυχείο σιδηρομεταλλεύματος, το οποίο είχε εγκαταλειφθεί πριν από επτά χρόνια. Μετά το φαγητό, ο Κικίτσας είπε με ικανοποίηση:

-Σε δύο μέρες το αργότερο θα φτάσουμε στον Στρατηγό Μάρκο.

Στο δρόμο προς τον στρατηγό Μάρκο

Το επόμενο πρωί μας ξύπνησε η οικοδέσποινα αντί για τον ήλιο, και τραγούδια αντηχούσαν στο χωριό.

Το Αμπελοχώρι ήταν ένα ορεινό χωριό, το οποίο εγκαταλείψαμε συνεχίζοντας τον δρόμο μας. Ο Κικίτσας και οι αντάρτες πήγαιναν με τα πόδια, ενώ εμείς ήμασταν επάνω στα μουλάρια. Στο τέλος της πομπής μας βρίσκονταν αντάρτες που τραγουδούσαν ακατάπαυστα.

Φτάσαμε στην Καστανία. Αν και βλαχοχώρι, το χωριό αυτό είχε δώσει μεγάλο αριθμό μαχητών, πρώτα στον ΕΛΑΣ, και έπειτα στον Δημοκρατικό Στρατό. Όλο το χωριό βγήκε στο δρόμο να μας συναντήσει. Οι κοπέλες του χωριού μας κουνούσαν ανθισμένα κλαδιά, ακολουθώντας μας μέχρι το υπόστεγο του εμπορικού όπου μας περίμενε το μεσημεριανό μας γεύμα.

Δεν υπήρχε άθικτο σπίτι στο χωριό, με τα μισά τουλάχιστον να είναι ερείπια. Στη βρύση είχαν γράψει με

κιμωλία: «Ανεξαρτησία - δημοκρατία», και σε κάθε τοίχο υπήρχαν γραμμένα συνθήματα. Πολλοί χωρικοί πλησίασαν τον Κικίτσα για να τον χαιρετήσουν και να τον αγκαλιάσουν. Όλοι τον γνώριζαν και τον αγαπούσαν.

Ο τοπικός πρόεδρος του ΕΑΜ μας συνόδευσε στο εμπορικό και μας ρώτησε πώς προέκυψε η διάσπαση της Επιτροπής.

Έξω ακουγόταν ένα τραγούδι. Οι μαχητές κάθονταν στη σκιά και έτρωγαν το μεσημεριανό που τους έφεραν κάποιοι νέοι.

(...)

Ο δρόμος προς τον Αμαρά πήγαινε μέσα από ένα δάσος. Εκεί μας υποδέχτηκαν πάλι όλοι οι χωρικοί, και την ίδια μέρα συνεχίσαμε μέχρι να φτάσουμε στον Κλεινοβό.

- Θα περάσουμε εδώ τη νύχτα. - είπε ο Κικίτσας και πρόσθεσε - *Η δική μας μέρα τελειώνει εδώ, αλλά η μέρα του Στρατηγού Μάρκου συνεχίζεται. Του χρειάζονται άλλες τέσσερις ώρες περπάτημα για να καταφέρουμε να συναντηθούμε αύριο το πρωί.*

Το χωριό Κλεινοβός ήταν περιτρυγισμένο από όλες τις πλευρές από βράχια, λες και βρισκόταν σε μια βαθιά άβυσσο. Πριν πάμε για ύπνο, μιλήσαμε με τον Κικίτσα για την κατάσταση που επικρατεί και για τις διαφορές μεταξύ ΕΛΑΣ και ΔΣΕ.

(...)

Την επόμενη μέρα, στο δωμάτιό μας μπήκε ο Ζαφειρίδης (ο μεταφραστής της Εξεταστικής Επιτροπής που αποφάσισε να μείνει με τους αντάρτες), λέγοντάς μας πως είχε διαβάσει στην εφημερίδα ότι η ελληνική κυβέρνηση διαμαρτυρήθηκε στους εκπροσώπους των

χωρών μας εξαιτίας της παραμονής μας με τους αντάρτες, και ότι ζήτησε από αυτούς να μας αποκηρύξουν.

Ο εκπρόσωπος της γιουγκοσλαβικής κυβέρνησης στην Ελλάδα δήλωσε πως δεν είχε καμία απολύτως επαφή μαζί μας και ότι μόλις κατάφερε να επικοινωνήσει μαζί μας, θα μας καλούσε να επιστρέψουμε, παρότι εμείς γνωρίζαμε πολύ καλά ότι κατί τέτοιο δεν επρόκειτο να συμβεί, καθώς η ελληνική κυβέρνηση δεν είχε κανέναν έλεγχο των απελευθερωμένων εδαφών.

(...)

Το δύσκολο τετραήμερο ταξίδι μας έφτανε στο τέλος του. Είχαμε διανύσει πάνω από 250 χιλιόμετρα για να συναντήσουμε τον στρατηγό Μάρκο.

Περνώντας μπροστά από το παρατεταγμένο τάγμα που μας υποδέχτηκε στο δρόμο, μπροστά από τη Χρυσομηλιά, δεν διανοούμασταν με τίποτα ότι αυτό θα ήταν το μέρος που θα συναντούσαμε τον στρατηγό Μάρκο. Και σε αυτό το χωρίο ο κόσμος βγήκε στον δρόμο να μας υποδεχτεί, ενώ ο εκλεγμένος τους πρόεδρος μας παρέδωσε υπόμνημα και έβγαλε τον καθιερωμένο λόγο. Δεν είχαμε την παραμικρή ιδέα ότι αυτό θα ήταν το τέλος του ταξιδιού μας..

Ξεκινήσαμε, με τον πρόεδρο να μας μιλάει για την τρομοκρατία που υφίσταντο από τους χωροφύλακες και τους υπόλοιποι ληστές του βασιλιά.

Μας καλωσόρισε και μια ομάδα ανθρώπων που είχαν έρθει από τα γύρω χωριά. Αφού τελείωσαν και αυτοί με τις ομιλίες και τις ευχαριστίες τους προς τον Γκράουρ, τα κορίτσια, αντάρτισσες και χωριατοπούλες τραγούδησαν και χόρεψαν.

Στο πλάι, μια ομάδα μαχητών κάθονταν στη σκιά καθαρίζοντας τα όπλα τους. Ο διοικητής τους μας πήγε ως

το τέλος του χωριού, όπου μπήκαμε στο τελευταίο σπίτι πριν το δάσος. Μας είπε να ανέβουμε από την εξωτερική ξύλινη σκάλα. Ανεβήκαμε στον πρώτο όροφο. Δεξιά, μέσα από την ανοιχτή πόρτα του δωματίου, είδαμε δύο αντάρτισσες να κόβουν καλαμποκόψωμο και να ξεφλουδίζουν βραστά αυγά, και την τρίτη να σιδερώνει τη λευκή της μπλούζα. Μπήκαμε στο δίπλα δωμάτιο.

- Ο στρατηγός Μάρκος θα είναι εδώ σε μια ώρα περίπου. - είπε ο Κικίτσας.

Αφού ξυριστήκαμε με τις αμβλείες μας λεπίδες, αρχίσαμε να μιλάμε χαλαρά και να καλαμπουρίζουμε μεταξύ μας. (...).

Συνάντηση με τον στρατηγό Μάρκο

Ξαφνικά, η πόρτα άνοιξε. Ένας νεαρός και αδύνατος άντρας στεκόταν στο κατώφλι. Στη μέση φορούσε μια φαρδιά ζώνη αξιωματικού, από την αριστερή πλευρά της οποίας κρεμόταν ένα μεγάλο περιστροφικό τύπου βάλτερ μέσα σε μια καινούργια, ανοιχτόχρωμη θήκη.

Χαμογέλασε, εξετάζοντάς μας προσεκτικά με τα μεγάλα του μάτια. Στάθηκε στην πόρτα του δωματίου, αναπνέοντας βαθιά από ενθουσιασμό, και ίσως και από το τρέξιμο για να φτάσει εδώ όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Και πράγματι, αργότερα μας είπαν ότι κυριολεκτικά έτρεχε στα τελευταία χιλιόμετρα. Έβγαλε το στρατιωτικό του πηλίκιο και μας πλησίασε αποφασιστικά με σταθερά βήματα. Ήταν ο στρατηγός Μάρκος.

Έσφιξε το χέρι όλων μας επαναλαμβάνοντας συνεχώς πόσο χαρούμενος ήταν που επιτέλους μας συναντούσε. Δεν υπήρχαν διακριτικά στο στρατιωτικό του πουκάμισο.

Στο δωμάτιο μπήκε και ο Κικίτσας λάμποντας από χαρά. Ο Μάρκος άρχισε να μας λέει για τον δρόμο του και μετά ρώτησε για τον δικό μας. Ήταν τόσο αυθόρμητος και αβίαστα ταπεινός, που νιώθαμε σαν να γνωριζόμασταν από καιρό. Αμέσως γίναμε φίλοι. Δεν υπήρχε απόσταση ανάμεσα σε εκείνον και εμάς. Μετά, άρχισε να μιλάει για τον αγώνα τους:

-Πάντα γνώριζα ότι ο δημοκρατικός κόσμος βλέπει με συμπάθεια τον αγώνα του ελληνικού λαού. Είμαι πεπεισμένος ότι θα κερδίσουμε. Αντλώ αυτή μου την πεποίθηση από τα ένδοξα παραδείγματα των Σοβιετικών, των Γιουγκοσλάβων, και των υπολοίπων λαών που πέτυχαν σε αυτό το δρόμο. Η σιγουριά μας υποστηρίζεται επίσης και από τη γνώση ότι οι λαοί αυτοί, που εμπλέκονται στον αγώνα για μια σταθερή και διαρκή παγκόσμια ειρήνη, συνεχίζουν να μας προσφέρουν μεγάλη ηθική βοήθεια στις συνθήκες που βρισκόμαστε.

Εν συνεχεία, ο Γκραούρ εξιστόρησε το πως λήφθηκε η απόφαση η Εξεταστική Επιτροπή να στείλει μια ομάδα στο Ανώτατο Επιτελείο του Δημοκρατικού Στρατού με στόχο να ακούσει από τους ίδους τους λόγους της αναταραχής στην Ελλάδα. Πάνω σε αυτό, ο στρατηγός Μάρκος είπε:

-Δεν φταίμε εμείς που δεν πραγματοποιήθηκε η συνάντηση. Ήμουν διατεθειμένος να συναντηθώ με την Επιτροπή οπουδήποτε, αλλά δεν ενημερώθηκα από κανέναν για τον τόπο ή για την ημερομηνία της συνάντησης. Από τις εφημερίδες έμαθα πως πρόκειται να πραγματοποιηθεί μια τέτοια συνάντηση, και περίμενα. Είναι αφελές να πιστεύει κανείς ότι το Ανώτατο Επιτελείο, που ηγείται του αγώνα σε ολόκληρη την Ελλάδα, θα βρίσκεται μόνο στα βορειοδυτικά της σύνορα.

Κατά τη διάρκεια του γεύματος, μιλήσαμε ακόμα πιο ελεύθερα για διάφορα θέματα. Ο Μάρκος απάντησε ανοιχτά σε όλες μας τις ερωτήσεις με χαμόγελο.

Συμφωνήσαμε, στην απογευματινή συνομιλία μαζί του να συμμετέχουμε μόνο εμείς οι δημοσιογράφοι, και το μόνο καθήκον των αντιπροσώπων να είναι να παραδώσουν στην Εξεταστική Επιτροπή το υπόμνημα που είχε ετοιμάσει γι' αυτήν ο Μάρκος.

Πριν ξεκινήσουμε όμως τη συνέντευξη, ο Γκράουρ ζήτησε από τον Μάρκο να μας ετοιμάσει μια ευμεγέθη λευκή σημαία για αύριο.

- Φεύγουμε αύριο, και ήδη το απόγευμα θα βρισκόμαστε ανάμεσα στους μοναρχικούς χωροφύλακες. Διανύοντας την ελεύθερη επικράτεια, παρά τις δύο απόπειρες των μοναρχοφασιστών να μας σκοτώσουν και την τρίτη τους να μας εξολοθρεύσουν με αεροπορική επίθεση, πάντοτε νιώθαμε απόλυτη ασφάλεια και σιγουριά. Αλλά δεν θα είναι έτσι και αφότου φύγουμε από την ελεύθερη Ελλάδα. Ειδικά μετά τα δημοσιεύματα που διαβάσαμε στις εφημερίδες, ότι δήθεν αντάρτες πλησίασαν κάποιους χωροφύλακες κρατώντας λευκή σημαία και μετά τους πυροβόλησαν.

- Δηλαδή πιστεύετε ότι οι φασίστες θα θελήσουν να σας πυροβολήσουν;

- Πιθανόν, αλλά είπαμε ήδη στους δημοσιογράφους στο Καστανόφυτο πως επιστρέφοντας θα φέρουμε λευκή σημαία, οπότε αυτό θα κάνουμε, και ας γίνει ό,τι είναι να γίνει

- Οποιοσδήποτε από εμάς θα χαιρόταν να χύσει το αίμα του για να σας οδηγήσει με ασφάλεια. – είπε ο στρατηγός Μάρκος.

- Να ξεκινήσουμε ; ρώτησε ο Γκράουρ.

Καθίσαμε γύρω από το τραπέζι, στο μικρό χωριάτικο δωμάτιο, στο οποίο εκτός από το τραπέζι υπήρχαν και αρκετές καρέκλες για όλους μας. Ο Ζερμαίν, ο οποίος ήταν ανταποκριτής της "Ουμανιτέ" είπε:

-Επιτρέψτε μου να σας ρωτήσω... Ποιοι λόγοι οδήγησαν στη δημιουργία του Δημοκρατικού Στρατού;

Ο Μάρκος χαμογέλασε και είπε:

- Ο δημοκρατικός στρατός συστάθηκε για να υπερασπιστεί τις ουσιαστικές ανάγκες του λαού. Τα στοιχεία από τα οποία αποτελείται η σημερινή ελληνική κυβέρνηση βρίσκονται στην υπηρεσία του βρετανικού ιμπεριαλισμού, και είναι τα ίδια με εκείνα που κάποτε συνεργάστηκαν, με τον ηττημένο πλέον, φασίστα κατακτητή. Πρόκειται για έμπειρους προδότες. Ο δημοκρατικός στρατός είναι η έκφραση των πιο αποφασιστικών φιλοδοξιών και επιθυμιών του λαού μας να ζήσει ανεξάρτητος και ελεύθερος. Είναι η απάντηση στη διετή τρομοκρατία των μοναρχοφασιστών. Το υπόμνημά μας των 238 σελίδων, μπορεί να δώσει μόνο μια χλωμή και ημιτελή εικόνα της κατάστασης που έκανε τον λαό να ξεθηκωθεί. Για να μπορέσει η Επιτροπή να καταλάβει το δράμα που βιώνει ο ελληνικός λαός από τον Δεκέμβρη του 1944, θα πρέπει μεν να λάβει υπόψη της τα επιχειρήματα που παρουσιάζουμε στο υπόμνημα, έχοντας όμως κατά νου πως αυτό καλύπτει ένα μικρό μόνο μέρος των κακών που μας οδήγησαν σε αυτό τον εμφύλιο. (...) Οι μοναρχοφασίστες αναζήτησαν διέξοδο από την κρίση, αντικαθιστώντας τη μια ασχολία με την άλλη. Ο ελληνικός λαός μισεί θανάσιμα κάθε κατακτητή, αλλά μισώντας τους ιμπεριαλιστικούς υποδουλωτές, ταυτόχρονα απλώνει το χέρι του αδελφικά σε όλα τα ελεύθερα έθνη των Βαλκανίων, και

σε όλους όσοι βλέπουν με συμπάθεια τον αγώνα μας και χαίρονται με τις επιτυχίες μας. Απλώνουμε επίσης το χέρι μας στους εργάτες και αγρότες γιους του αγγλικού και αμερικανικού λαού που δεν υποστηρίζουν τις πολιτικές των σημερινών τους κυβερνήσεων.

Ο Μάρκος σήκωσε τη δερμάτινη τσάντα και έβγαλε από μέσα της έναν πράσινο φάκελο. Επρόκειτο για το υπόμνημα που έπρεπε να παραδώσει στον Γκράουρ. Μετά, έβαλε το υπόμνημα στο τραπέζι, και άρχισε να το ξεφυλλίζει αργά.

- Το υπόμνημα χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος, εκτός από την εισαγωγή, παραθέτει μερικά στοιχεία για τα αίτια του εμφυλίου, και το δεύτερο πραγματεύεται το εξής πρόβλημα: πώς θα εξέλθουμε από αυτή την κρίση. Στην εισαγωγή του πρώτου μέρους παρουσιάζεται η ιστορία του απελευθερωτικού αγώνα του λαού μας από το 1941 έως σήμερα και παρατίθενται στοιχεία για την τρομοκρατία, τις δολοφονίες, τις συλλήψεις, τις δίκες, τα πλιάτσικα, τους βιασμούς και τους ξυλοδαρμούς του λαού μας από τον Δεκέμβρη του 1944 και έπειτα.

- Από πού προέρχονται τα όπλα του Δημοκρατικού Στρατού;

- Καλή ερώτηση. Ως τα μέσα Μαρτίου του 1946, ο λαός ήταν χωρίς όπλα, και η τρομοκρατία μεγάλωνε καθώς πλησίαζαν οι εκλογές της 31ης Μαρτίου. Ο κόσμος κρυβόταν στις πόλεις και στα βουνά. Ο ΕΛΑΣ παρέδωσε τα όπλα με τη Βάρκιζα. Παραδόθηκε στους Άγγλους, και αυτοί όπλισαν τις δεξιές συμμορίες. Ήταν δύσκολο να περιμένεις να σε σκοτώσει το όπλο που χρησιμοποίησες για να ελευθερώσεις την πατρίδα σου. Τον Φλεβάρη του 1946, ο λοχαγός Μπαρουτάς, μαζί με 15 ακόμη συντρόφους, όλοι

τους άοπλοι, περικύκλωσαν το χωριό καταγωγής του φωνάζοντας: «Πετάξτε τα όπλα! Είστε περικυκλωμένοι!» Κάποιοι μοναρχικοί φοβήθηκαν και παρέδωσαν αμέσως τα όπλα. Με τη βοήθεια αυτών των τουφεκιών αποπλίστηκαν και οι υπόλοιποι μοναρχοφασίστες του χωριού. Έτσι, περάσαμε από τις μικρότερες ενέργειες σε μεγαλύτερες, και τα όπλα του ΕΛΑΣ άρχισαν να επιστρέφουν στα χέρια μας.

(..)

Ο Νούρι ρώτησε:

-Στις συνεδριάσεις της Επιτροπής σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, οι εκπρόσωποι της Αγγλίας και της Αμερικής έθεσαν στους εκπροσώπους της ελληνικής κυβέρνησης ερωτήματα σχετικά με το ΝΟΦ, που σύμφωνα με αυτούς, έχει αυτονομιστικό πρόγραμμα, με απώτατο στόχο την απόσχιση. Ως Ανώτατος Διοικητής του Δημοκρατικού Στρατού, εσείς, Στρατηγέ, είστε σε θέση να μας εξηγήσετε αυτό το πρόβλημα με τον εγκυρότατο δυνατό τρόπο;

- Ο ΝΟΦ αποτελεί το ΕΑΜ των Σλαβομακεδόνων. Και οι Σλαβομακεδόνες, αυτοαποκαλούνται μέλη της σλαβικής μειονότητας της Μακεδονίας του Αιγαίου. Το πρόγραμμα του ΝΟΦ είναι πανομοιότυπο με αυτό του ΕΑΜ. Τόσο ο στόχος, όσο και οι μέθοδοι του αγώνα τους είναι ίδιες. Οι Σλαβομακεδόνες όμως πάντοτε αιμορραγούσαν και υπέφεραν περισσότερο από τους Έλληνες. Πάντοτε ήταν δυσκολότερα γι' αυτούς, παρά για εμάς τους Έλληνες, τόσο κατά τον πόλεμο, όσο και τώρα. Οι ιμπεριαλιστές Έλληνες σωβινιστές, καθοδηγούμενοι από την ιδέα της «Μεγάλης Ιδέας» δεν αναγνωρίζουν την ύπαρξη σλαβικής εθνικής μειονότητας εντός των ελληνικών συνόρων. Αμέσως μετά τους Βαλκανικούς πολέμους, ξεχύθηκαν με μαχαίρια και βόμβες εναντίον των Σλάβων, για να τους κάνουν να

ξεχάσουν τη μητρική τους γλώσσα και την ιστορία τους. Αυτός ο «παιδαγωγικού τύπου» εξελληνισμός των Σλάβων της Μακεδονίας, ασκείται από όλες ανεξαιρέτως τις ελληνικές κυβερνήσεις.

Την εποχή εκείνη, που στα πλαίσια της αστικής δημοκρατίας, στον ελληνικό λαό παραχωρήθηκαν ορισμένα δικαιώματα και ελευθερίες, οι Σλάβοι είχαν μόνο καθήκοντα και υποχρεώσεις απέναντι στο κράτος. Κινητοποιήθηκαν και στάλθηκαν στα μέτωπα κάθε πολέμου που συμμετείχε η Ελλάδα, όπου και πέθαιναν. Την ίδια στιγμή, οι οικογένειες των Σλαβομακεδόνων στρατιωτών, που με τόσο θάρρος και ανδρεία είχαν πολεμήσει, στέλνονταν εξορία στα ερημονήσια του Αιγαίου. «Μεγαλοϊδεατικές» - τέτοιες ήταν όλες οι ως τώρα ελληνικές κυβερνήσεις - θεωρούσαν πως το μεγαλύτερο έγκλημα κατά της ασφάλειας του κράτους είναι να το μιλήσει κανείς μια κουβέντα στα σλαβομακεδόνικα εντός της οικογένειάς του. Οι Σλάβοι δεν είχαν δικαίωμα να έχουν τα δικά τους σχολεία, βιβλία και εφημερίδες. Κάθε συναισθηματικό και πολιτισμικό δημιούργημα αυτού του λαού διώχθηκε και χαρακτηρίστηκε ανθελληνικό.

Απέναντι όμως σε αυτή τη σκληρή και απάνθρωπη συμπεριφορά της Ελλάδας προς τη σλαβική μειονότητα, η ίδια, κατά τη διάρκεια του πολέμου συμμετείχε σε μεγάλο βαθμό στον απελευθερωτικό αγώνα του ελληνικού λαού ενάντια του κατακτητή. Έδωσαν αμέτρητους ήρωες και ηρωίδες. Θα αναφέρω μόνο τον Λάζαρ Τέρποφσκι, το ευγενές θάρρος του οποίου θα θαυμάζουμε για πάντα εμείς οι Έλληνες, οδηγώντας τους αγώνες μας προς το ιδανικό το οποίο θέλουμε να κατακτήσουμε.

Εκείνο το σύντομο χρονικό διάστημα, από τον Σεπτέμβριο έως τον Δεκέμβριο του 1944, κατά το οποίο η

Ελλάδα βρισκόταν υπό την κυριαρχία του ΕΑΜ, οι Σλαβομακεδόνες πείστηκαν πως δεν είναι μάταιη η ελπίδα τους. Απόλαυσαν τότε τους καρπούς της ελευθερίας τους ισότιμα με τον ελληνικό λαό. Μιλούσαν ελεύθερα τη δική τους γλώσσα, τύπωναν τις δικές τους εφημερίδες, άνοιξαν σχολεία όπου διδάσκονταν την ιστορία τους. Στις περιοχές τους, οι Σλάβοι υπηρετούσαν στις επιτροπές, και η επίσημη γλώσσα ήταν η σλαβική. Εκείνη την περίοδο, και θέλω να το τονίσω αυτό, δεν υπήρχαν έριδες ή έστω και οι παραμικρές διαφωνίες μεταξύ Σλάβων και Ελλήνων.

Μετά τη Βάρκιζα όμως όλα άλλαξαν. Μια εκστρατεία με στόχο την καταστροφή των δημοκρατικών δυνάμεων ξεκίνησε. Η τρομοκρατία των μοναρχοφασιστών έλαβε τις διαστάσεις ενός άγριου πογκρόμ.

Στο υπόμνημα που παραδίδω στην Εξεταστική Επιτροπή εκ μέρους του Δημοκρατικού Στρατού δια μέσου των παρόντων αντιπροσώπων, αναλύεται και καταγράφεται λεπτομερώς εκείνη η ντροπιαστική περίοδος της φρίκης, όταν ποτάμι έρρεε το καλύτερο και το αθώτερο αίμα. Αλήθεια, μου είναι δύσκολο να μιλάω για τα φλεγόμενα χωριά, για το κλάμα των παιδιών που καίγονταν ζωντανά, για τις εκατοντάδες βιασμένες κοπέλες, για τις σφαγές, τα βασανιστήρια και τις δολοφονίες σε ενέδρα, για τις στάχτες των χωριών που για μήνες έπεφταν πάνω στα εγκαταλελειμμένα χωράφια. Θα προτιμούσα να αγωνίζομαι όλη μου τη ζωή χωρίς σταματημό, παρά να συνεχίσω να μιλάω για αυτή την ντροπή...

Ο Μάρκος σώπασε, εμφανώς ταραγμένος. Αφού ξεπέρασε το θυμό του, άρχισε να μιλάει ξανά:

- Όλοι όσοι σχετίζονταν με το ΕΑΜ, όλοι οι αγωνιστές του ΕΛΑΣ, συνελήφθησαν και καταδικάστηκαν με το

πρόσχημα της συνεργασίας με τον κατακτητή. Μεταξύ αυτών που συλλαμβάνανε τους αγωνιστές βρισκόταν και ο συνταγματάρχης Μπουράντας, ο διοικητής της λεγόμενης αντικομμουνιστικής μηχανοκίνητης μονάδας κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Τώρα είναι ένα από τα αφεντικά των Αθηνών.

Όσοι Σλαβομακεδόνες δεν κατέφυγαν στη Γιουγκοσλαβία, πήραν τα βουνά και συνέχισαν να πολεμούν ενάντια του μοναρχοφασισμού και του βρετανικού ιμπεριαλισμού. Δεν ήταν μόνοι τους σε αυτό τον αγώνα, αλλά μαζί με ολόκληρο τον ελληνικό λαό.

Οι προσπάθειες των μοναρχοφασιστών να παρουσιάσουν το ΝΟΦ σαν μια μυστικοπαθή συνωμοτική οργάνωση με αποσχιστικές βλέψεις έχουν ξεκάθαρο σκοπό: αφενός να «δικαιολογήσουν», τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό, ενώπιον της διεθνούς κοινής γνώμης τις σφαγές που διεπράχθησαν μετά τη Βάρκιζα, και αφετέρου, για να σπείρουν διχόνοια και έριδα μεταξύ του ελληνικού και του σλαβικού λαού. Όμως τίποτα από τα δύο δεν έχουν καταφέρει. Κατ' αυτό τον τρόπο, τα πογκρόμ αργότερα εξαπλώθηκαν και εναντίων των Ελλήνων. Γι' αυτό σήμερα όλη η δημοκρατική, αντιφασιστική και ελεύθερη Ελλάδα κατασυκοφαντείται ως «προδοτική» ή, όπως ανόητα βρυχώνται, «Εαμοβουλγάρικη».

Στην πραγματικότητα, μόνο πράκτορες του βρετανικού ιμπεριαλισμού μιλούσαν για αυτονομία, και την προωθούσαν ελπίζοντας πως έτσι θα προκαλέσουν αναταραχές στη Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας, που αποτελεί αδιαχώριστο τμήμα της ΟΛΔΓ, και στη Μακεδονία του Πιρίν, ώστε να δικαιολογηθεί μια επέμβασή τους στην περιοχή. Όλα αυτά φυσικά, με απώτερο στόχο να

εφαρμοστεί στην πράξη το δόγμα της αντιβαλκανικής και αντισοβιετικής ιμπεριαλιστικής πολιτικής. Εννοείται πως τώρα, πριν την άφιξη της Επιτροπής, εκκένωσαν τον Χιλλ, τον Άγγλο πρόξενο στη Φλώρινα. Ο λαός όμως δεν ξεχνά. Ο λαός γνωρίζει τι έλεγε ο Χιλλ και εμείς θυμόμαστε τι έκανε. Ωστόσο, είναι σημαντικό να πούμε ότι ούτε ο ελληνικός λαός, ούτε και η σλαβική εθνική μειονότητα έπεσαν θύματα των προβοκατσιών του Χιλλ. Απάντησαν σε αυτόν και σε όλους όσοι στέκονται μπροστά του ή πίσω του όπως τους άξιζε: με κοινό συντροφικό αγώνα για μια ευτυχισμένη και ελεύθερη Ελλάδα.

(...)

Φεύγοντας, ο Στρατηγός Μάρκος επανέλαβε:

- Με ανυπομονησία αναμένουμε την ανοιξιάτικη επίθεση. Μετά από αυτό, θα βγούμε ακόμα δυνατότεροι και πολυπληθέστεροι, και η επικράτειά μας θα αυξηθεί σημαντικά.

Ο στρατηγός Μάρκος είχε απόλυτο δίκιο. Η ανοιξιάτικη επίθεση, που ξεκίνησε ένα μήνα αργότερα, στέφτηκε με απόλυτη επιτυχία. Ο Δημοκρατικός Στρατός βγήκε δυνατότερος και πολυπληθέστερος.

(...)

Την επομένη φύγαμε από την Χρυσομηλιά. Ο στρατηγός Μάρκος, το επιτελείο του, και ο Κικίτσας μας περίμεναν στην έξοδο του χωριού. Σφίξαμε τα χέρια, αγκαλιαστήκαμε και φιληθήκαμε. Στη συνέχεια, συνοδευόμενοι από δέκα αντάρτισσες που τραγουδούσαν, και από μια ομάδα ανταρτών, κατεβήκαμε μέσα από χαντάκια και λιβάδια, και μετά από πέντε ώρες περπάτημα φτάσαμε στη Δρομίζη, τέσσερα χιλιόμετρα μετά την οποία

ξεκινούσε η ουδέτερη ζώνη, Αμέσως μετά, υπήρχε ο πρώτος σταθμός της χωροφυλακής.

Τρία αεροπλάνα πετούσαν ψηλά από πάνω μας, με κατεύθυνση τα δυτικά. Στη Δρομίζη ο κόσμος μας υποδέχτηκε με τραγούδια και λουλούδια. Ο πρόεδρος του ΕΑΜ της περιοχής, μπροστά στους συγκεντρωμένους χωρικούς, μας μίλησε για τα δεινά που υπέστησαν από τη Βάρκιζα μέχρι την απελευθέρωση.

Μια ηλικιωμένη γυναίκα κατευθύνθηκε προς τον σταθμό της χωροφυλακής για να παραδώσει ένα γράμμα με αποστολέα το τάγμα της Δρομίζης. Στην επιστολή (την οποία μας έδειξαν αργότερα οι χωροφύλακες) έγραφε:

«Μια αντιπροσωπεία του Συμβουλίου Ασφαλείας θα εγκαταλείψει σύντομα την ελεύθερη Ελλάδα και θα σας προσεγγίσει φέροντας λευκή σημαία. Θα σας σημαδέψουμε από ψηλά, και αλλοίμονο σας, αν έστω και για μια φορά στην τιποτένια μοναρχοφασιστική σας ζωή, δεν συμπεριφερθείτε όπως πρέπει.»

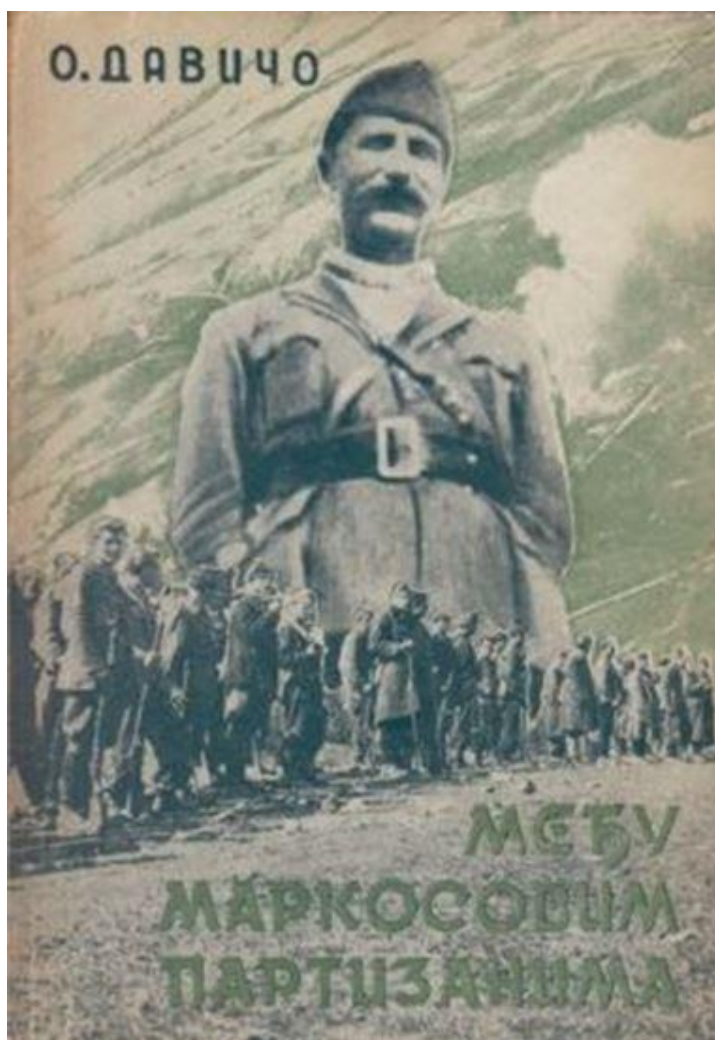
Η επιστολή αυτή γράφτηκε αφού απαγορεύσαμε αποφασιστικά στους συντρόφους να μας συνοδεύσουν περαιτέρω. Ο διοικητής επέμενε να μας συνοδεύσει με όλο του το τάγμα μέχρι τον σταθμο, αλλά αποφασίσαμε να επιστρέψουμε με δική μας ευθύνη. Οι μαχητές μας οδήγησαν ως ένα ύψωμα πάνω από το δρόμο. Ο Γκράουρ ευχαρίστησε εκ μέρους όλων μας το τάγμα και ολόκληρο τον Δημοκρατικό Στρατό για τη φιλοξενία τους, και για τις προσπάθειες που κατέβαλαν ώστε να ολοκληρώσουμε το έργο μας.

Πολλοί από εμάς δακρύσαμε μόλις κατεβήκαμε στο δρόμο, και στρίβοντας, κοιτάξαμε ψηλά προς τους λόφους, από όπου οι μαχητές μας κουνούσαν σημαίες και όπλα.

Μετά από μισή ώρα δρόμου, αντικρύσαμε μια ομάδα χωροφυλάκων. Περπατούσαμε στη σειρά, αργά και λυπημένα, με τη λευκή σημαία κρεμασμένη σε ένα κοντάρι. Έτσι φτάσαμε στη γέφυρα.

(Βελιγράδι, 10 Απριλίου – 31 Μαΐου 1947).

Σημείωση: Για τα ονόματα ορισμένων χωριών χρησιμοποιείται η παλιά, μακεδονική τους ονομασία, επειδή έτσι ακούστηκαν και καταγράφηκαν από τον Νταβίτσο στο πρωτότυπο (για παράδειγμα, το «Γκέρμαν» πρόκειται για τον Άγιο Γερμανό Πρεσπών και το «Νέστραμ» για το Νεστόριο Καστοριάς. Επιπροσθέτως, ορισμένα τοπωνύμια, παρά τις προσπάθειες των συντακτών, δεν κατάφεραν να αντιστοιχηθούν σε κατοικημένα ή εγκαταλελειμμένα χωριά της Ελλάδας, και παραμένουν έτσι όπως τα άκουσε και τα κατέγραψε στα σερβικά ο Νταβίτσο.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΟΣΚΑΡ ΝΤΑΒΙΤΣΟ

Ο Όσκαρ Νταβίτσο γεννήθηκε στο Σάμπατς (Σερβία) στις 19 Ιανουαρίου 1909. Κατάγεται από παλιά εβραϊκή οικογένεια. Υπήρξε διάσημος Σέρβος και Γιουγκοσλάβος συγγραφέας και δημοσιογράφος. Αφού ολοκλήρωσε το δημοτικό σχολείο στο Σάμπατς και το λύκειο στο Βελιγράδι, σπούδασε λογοτεχνία στο Παρίσι, στη Σορβόνη, και στη Φιλοσοφική Σχολή του Βελιγραδίου, από όπου αποφοίτησε το 1930. Την ίδια χρονιά δημοσίευσε την πρώτη του ποιητική συλλογή. Στη συνέχεια, εργάστηκε ως καθηγητής στο Βελιγράδι, το Σίμπενικ και το Μπίχατς.

Ως μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος Γιουγκοσλαβίας, έγινε γραμματέας της Τοπικής Επιτροπής του Μπίχατς, και γ' αυτό συνελήφθη το 1932 και καταδικάστηκε σε πέντε χρόνια φυλάκιση, τα οποία εξέτισε στη Σρέμσκα Μιτρόβιτσα. Στη συνέχεια, και μέχρι την έναρξη του πολέμου, έζησε στο Βελιγράδι και στο Ζάγκρεμπ. Το 1940 αποπέμφθηκε από το ΚΚΓ εξαιτίας κάποιων ποιημάτων του. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος τον βρήκε στο Σπλιτ, όπου συνέχισε την παράνομη του δράση. Εξαιτίας αυτής, συνελήφθη και φυλακίστηκε κοντά στην Πάρμα (Ιταλία). Το 1943 κατέφυγε από την Ιταλία στη Δαλματία, όπου ενώθηκε με τους παρτιζάνους, με τους οποίους έδρασε στα εδάφη της Βοσνίας, του Μαυροβουνίου, της Δαλματίας και της Σερβίας. Το 1944 συμμετείχε στις μάχες για την απελευθέρωση του Βελιγραδίου.

Μετά τον πόλεμο, υπήρξε ένας από τους ιδρυτές του Γιουγκοσλαβικού ειδησιογραφικού πρακτορείου «TANJUG»,

και στη συνέχεια εργάστηκε για την εφημερίδα «Borba». Ως ανταποκριτής, κατέγραψε τις δίκες των Ναζί στη Νυρεμβέργη, ενώ το 1947 έμεινε στην Ελλάδα, όπου συναντήθηκε με τον στρατηγό Μάρκο και άλλους διοικητές του ΔΣΕ.

Αργότερα εγκατέλειψε τη δημοσιογραφία και αφοσιώθηκε στη λογοτεχνία. Το 1951 εξελέγη ανεπιστέλλον μέλος της Γιουγκοσλαβικής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών. Συνεργάστηκε με πολλά περιοδικά και δημοσίευσε ποίηση και πεζογραφία, λαμβάνοντας υψηλά βραβεία και διακρίσεις. Έζησε στο Βελιγράδι και στο Σεράγεβο. Πέθανε στις 30 Σεπτεμβρίου του 1989, και κηδεύτηκε στη Λεωφόρο των Τιμών των Πολιτών του Βελιγραδίου.

Λόγω των όσων έκανε για την προώθηση της ιστορικής αλήθειας για τη Μακεδονία του Αιγαίου ενώπιον του κόσμου, όχι μόνο μέσω αυτού του βιβλίου (το οποίο όπως αναφέρθηκε έχει μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες), αλλά και μέσω άλλων του κειμένων αφιερωμένων στη Μακεδονία του Αιγαίου, της οποίας ήταν λάτρης, πιστεύουμε ότι τόσο η Μακεδονία ως κράτος, όσο και οι Μακεδόνες, οφείλουν να αποτίσουν φόρο τιμής σε αυτόν τον σπουδαίο άνθρωπο, ονομάζοντας έστω μία οδό προς τιμήν του.

Α. Ντόνσκι

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ

Ο Αλεξάνταρ Ντόνσκι γεννήθηκε στο Στίπ. Προέρχεται από καλλιτεχνική οικογένεια. Είναι συγγραφέας τριάντα βιβλίων και δημιουργός δεκάδων ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών εκπομπών, στους τομείς της: μακεδονικής ιστορίας, λαογραφίας, ημερολογίων ταξιδιού, και λογοτεχνίας, για τα οποία έχει λάβει βραβεία και διακρίσεις.